Editura pentru Literatură Universală

Ultima carte a scriitorului francez Pierre Daix, M a r i a, este un roman al iubirii frumoase și pure, cu atît mai frumoasă și mai pură cu cît povestea ei se desfășoară pe fundalul unor evenimente tragice.

Tulburătoarea poveste de dragoste a Mariei se consumă în anii grei ai războiului și ai ocupației hitleriste. Semnificația etică, adînc omenească a evoluției celor doi eroi principali ai romanului este limpede: o dragoste deplină, adevărată, nu poate fi decît aceea care se bazează pe lîngă inefabila atracție, pe comunitatea de concepții și idealuri.

Lei 4,50

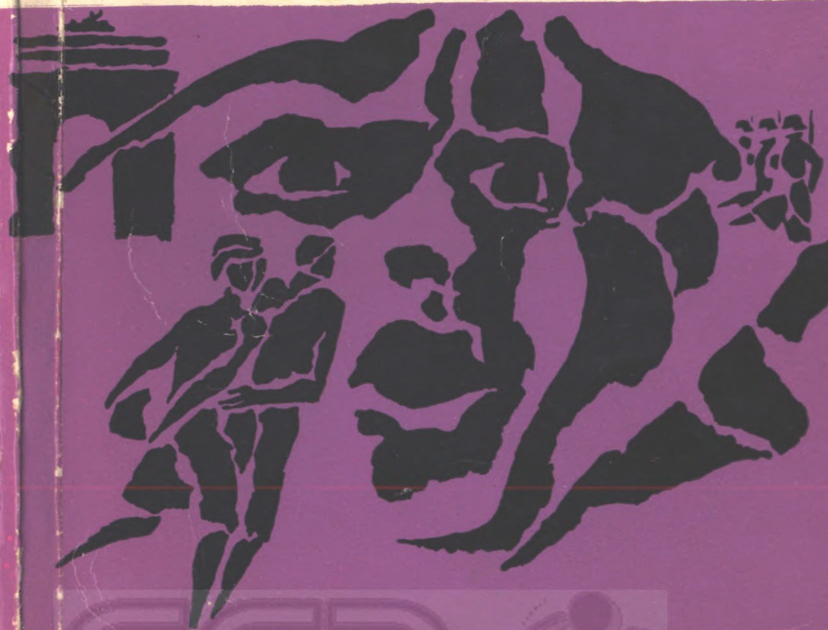
Pierre Daix

Maria



Pierre Daix

Maria



Colecția Meridiane

Coperta de *V. Socoliuc*

Pierre Daix
MARIA
René Julliard, Paris, 1962

Pierre Daix

Maria

În romîneşte de
I. Peltz

Cuvînt înainte de
Florin Mihăilescu

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti – 1964

PIERRE DAIX ŞI ROMANELE SALE

DEOSEBIT de complex, peisajul literaturii franceze contemporane ilustrează foarte limpede cîteva dintre tendinţele şi mişcările caracteristice culturii occidentale a ultimilor ani. Pentru cine urmăreşte sensurile evoluţiei romanului francez actual, aceste lucruri se evidenţiază şi mai mult. Alături de romanul existenţialist la modă şi de cel al obiectelor sau „alb“, cum i se mai spune, ecou al mişcării „la nouvelle vague“, pentru ca să ne oprim doar la două dintre cele mai importante şi mai semnificative expresii ale impasului artei burgheze, există, se dezvoltă şi se impune mereu mai mult romanul progresist şi cel realist socialist.

Reprezentat de o pleiadă de scriitori, dintre care unii au şi devenit clasici, romanul Franţei militante duce cu adevărat mai departe făclia celor mai bune tradiţii ale prozei realiste franceze. Printre numele cu rezonanţă atît de cunoscută ale unor Aragon, Vercors, André Stil, Elsa Triolet, Pierre Courtade, Jean Kanappa, Vladimir Pozner, Jean Laffitte, André Wurmser etc., ultimul deceniu a aşezat la loc de cinste şi pe acela al încă tînărului romancier, publicist şi eseist Pierre Daix.

Membru al Partidului comunist din octombrie 1939, Pierre Daix (născut în 1922) îşi începe activitatea politică de timpuriu. La 18 ani, el poate fi întîlnit printre organizatorii mişcării de tineret şi printre conducătorii primei mari manifestaţii studenţeşti antifasciste din 11 noiem-

brie 1940, prilejuită de arestarea, de către Gestapo, a eminentului savant progresist francez Paul Langevin. Pentru lupta desfăşurată în mişcarea de rezistenţă, Pierre Daix este el însuşi arestat de nazişti şi purtat prin numeroase lagăre de concentrare. Deportarea sa pe mai bine de trei ani şi jumătate, dintre care cea mai lungă perioadă a petrecut-o în înspăimîntătoarea „fabrică a morţii" de la Mauthausen, a lăsat urme adînci în sufletul viitorului romancier.

Terminîndu-şi studiile superioare de literatură şi filozofie în anii de după război, Daix face parte din redacţiile unor publicaţii progresiste ca „Lettres Françaises", „Ce soir", „Nouvelles critiques" etc., în paginile cărora publică numeroase articole, participînd la dezbateri, luînd atitudine cu remarcabilă forţă polemică împotriva ideologiei reacţionare de pe poziţiile avansate ale gîndirii marxist-leniniste. Varietatea preocupărilor sale publicistice este uluitoare: el scrie despre rezistenţă, despre literatura franceză progresistă sau despre cea sovietică, despre realismul socialist, tratează probleme de estetică, respinge atacurile unor literaţi sau teoreticieni burghezi ca Maurice Nadeau sau André Rousseau şi alţii, se ocupă de moştenirea clasică, practicînd critica şi istoria literară. Multe din lucrările acestor ani vor fi cuprinse mai tîrziu în culegerea „Reflexions sur la méthode de Roger Martin du Gard, suivi de lettres à Maurice Nadeau et autres essais" (Paris, 1957). În afară de acestea, o consecinţă interesantă şi definitorie a solicitărilor sale intelectuale intense şi multilaterale o constituie şi contribuţii ca „Sept siècles de roman" (1955), „La naissance de la poésie française" (1958), „Guillevic" (1954) etc., prin care Pierre Daix se dovedeşte o dată mai mult un spirit lucid, inteligent şi plin de pasiune, luptînd cu competenţă pentru afirmarea metodei realismului socialist în literatura franceză.

Articolele publicistice, cercetările teoretice sau studiile mai ample constituie o latură deosebit de interesantă şi însemnată a activităţii literare a lui Pierre Daix, fără de care nu poate fi trasat clar şi întreg profilul acestui scriitor efervescent, înzestrat deopotrivă cu putere de muncă şi cu talent. În asemenea lucrări, aerul doctoral, uscat, este absent; autorul abordează problemele cu o vervă ziaristică şi reportericească de cel mai bun gust, sporind capacitatea de convingere a ideilor sale.

Imaginea personalităţii lui Pierre Daix devine însă completă, mărind interesul cititorului, abia prin cunoaşterea activităţii desfăşurate pe tărîmul creaţiei literare propriu-zise. Din 1950 încoace, el a dat la lumină o serie de romane care compun, în ultimă instanţă, o impunătoare frescă a Franţei contemporane de-a lungul a două decenii şi mai bine (1940—1962). Tema lor generală, care creează o anume unitate, revenind într-un fel sau altul în fiecare dintre ele, este rezistenţa, lupta hotărîtă împotriva fascismului de ieri şi de azi.

„La dernière forteresse" („Ultima fortăreaţă"), roman apărut în 1950, deschide seria într-un mod remarcabil. Apreciat călduros de Aragon, Wurmser şi alţii, el este cu siguranţă una dintre cele mai bune cărţi din literatura franceză închinată dureroasei teme a vieţii şi luptei deţinuţilor dintr-un lagăr de concentrare nazist.

Împreună cu mai vechiul „Ceux qui vivent" („Cei care trăiesc") (1947) al lui Jean Laffitte sau cu mai recentele „Les triomphants" („Triumfătorii") (1953) de Paul Tillard şi „La mort est mon métier" („Moartea e meseria mea") de Robert Merle, romanul lui Pierre Daix este un patetic apel la umanitate, un zguduitor document al barbariei fasciste şi totodată, în antiteză, al eroismului şi demnităţii luptătorilor comunişti.

Compozițional, o suită de secvențe (ne referim la înlănțuirea și ritmul lor cinematografic), „La dernière forteresse" încheagă un tablou viu și adînc al lagărului nazist, tablou pe fondul căruia se mișcă o mulțime de personaje, dintre care cîteva se rețin ca niște tipuri memorabile. Scriitorul pune în lumină cu multă pătrundere varietatea psihologiilor și concepțiilor tuturor celor care alcătuiesc masa compactă a deținuților, dezvăluind drame și probleme, slăbiciuni și puteri inepuizabile. O atenție specială acordă el relevării tuturor conflictelor care frămîntă și uneori fărîmițează unitatea celor închiși. Pierre Daix a știut să vadă și să comunice prezența — pînă și în lagăr, unde „legea generală era moartea, viața era o excepție" — înfruntării pozițiilor sociale și politice. Calitatea aceasta a surprins-o Aragon scriind: „Meritul esențial al romanului lui Pierre Daix este de a nu considera niciodată existența unui «univers al concentraților» independent de universul nostru ci, din contră, de a concepe întotdeauna lumea lagărelor ca o modalitate, monstruoasă, dar logică, a societății pe clase în care trăim." (L. Aragon „La dernière forteresse est un livre pour vous", Lettres Françaises nr. 303/16 martie 1950). In acest context, autorul a creat tipul trădătorului și renegatului Holzman, de neuitat prin perfidia și josnicia sa cu totul neobișnuite.

Cele mai izbutite figuri din roman sînt însă, fără îndoială, cele ale comuniștilor și luptătorilor ca André, Pierre Campion, Daniel, ofițerul sovietic Pavel Lukov etc. Prin acțiunile lor organizate, ei demonstrează tăria de neînfrînt a solidarității, chiar în împrejurările cele mai tragice.

Tocmai datorită curajului, bărbăției și eroismului unor asemenea oameni, lagărul apare, în romanul lui Pierre Daix, ca o veritabilă școală a umanismului și nu ca un domeniu al victoriei bestialității, în care tot ce e uman

se descompune și piere, cum îl descrie un scriitor ca David Rousset.

Am insistat oarecum asupra acestei cărți, întrucît, pe bună dreptate, ea este considerată tot ce a dat mai bun Pierre Daix. Cercetătoarea sovietică E. M. Evnina în lucrarea sa „Romanul francez contemporan" notează în acest sens: „Primul roman al lui Pierre Daix rămîne, după părerea noastră, cel mai bun roman al său, încununat de o prospețime de sentimente și oglindind totodată maturitatea politică a scriitorului luptător..."

Următorul roman, trilogia „Classe 42" („Contingentul 42") („Les colonnes de la colère" — „Coloanele mîniei" — 1951, „Dix neuvième printemps" — „A nouăsprezecea primăvară" — 1952, „Trois jours de deuil et une aurore" — „Trei zile de doliu și o auroră" — 1953) este dedicat luptei tineretului francez în anii războiului și ai mișcării de rezistență, din clipa ocupării Franței (mai—iunie 1940) și pînă la victoria armatelor sovietice în istorica bătălie de pe Volga (februarie 1943).

Despre trilogia lui Pierre Daix s-a scris mult în presa franceză de stînga: Jean Kanappa a apreciat „Classe 42" ca reprezentînd *Tînăra Gardă* franceză, iar André Wurmser observa: „Oamenii pe care îi pune în scenă, cei mai buni dintre oameni, comuniștii, nu sînt nici zei, nici manechine. Ei sînt cu toate acestea, din punct de vedere moral și intelectual, cu un pas înaintea restului umanității. Ei sînt oamenii viitorului, «oameni adevărați»". (Lettres Françaises nr. 486/1953).

Romanele „Un tueur" („Un ucigaș") (1954) și „Les embarras de Paris" („Încurcăturile Parisului") (1956) pun problema continuității luptei în noile condiții istorice postbelice, apropiindu-se sub acest aspect de romanele „Le cheval roux ou les intentions humaines" („Calul de foc sau intențiile omenești") (Paris, 1953) de Elsa Triolet și

„Les roses du retour" („Trandafirii reîntoarcerii") (Paris, 1949) de Paul Tillard.

Primul este un aspru rechizitoriu la adresa reacțiunii neofasciste și a colonialismului (acțiunea se petrece în vremea războiului din Vietnam). Scriitorul creează aici un personaj oarecum nou și deosebit de interesant: Daniel Laverdon. Tip de SS-ist francez din miliția lui Darnand, înființată de guvernul fascist de la Vichy, acesta își petrece 8 ani în închisoare pentru fărădelegile săvîrșite în timpul războiului. Romanul ni-l înfățișează întors la Paris după sfîrșitul pedepsei. Laverdon nu s-a schimbat de loc în cei 8 ani. El încearcă să se răzbune pentru detențiune, fără să priceapă cîtuși de puțin sensul evenimentelor. În vreme ce figuri la fel de odioase ca și el, Philippe Raveillon, colonelul Lemgard, capitalistul Cadus se „adaptaseră" cu abilitate și fățărnicie noilor situații, Laverdon se manifestă ca și altă dată ca o adevărată brută, practicînd asasinatul și scandalul, dintr-o neîmpăcată ură față de comuniști. Element degradat și dezumanizat, unealtă prea zeloasă și de aceea incomodă a marilor afaceriști, el va muri în cele din urmă ucis, spre marea ușurare a tuturor. Personajul este tipic pentru drojdia de huligani și asasini mercenari pe care reacțiunea îi folosește ori de cîte ori are nevoie.

Viața membrilor unei celule comuniste dintr-un cartier mărginaș al Parisului stă în centrul celuilalt roman, „Les embarras de Paris". Acțiunea se petrece în toiul unor evenimente politice însemnate pe care autorul le oglindește urmărind cu pătrundere toate consecințele lor asupra personajelor. Problema pe care o ridică Daix este aceea a însușirilor etice care trebuie să-l caracterizeze pe activistul de partid, pe orice comunist, și în acest sens romanul este o pledoarie pentru omenie, tact și înțelegere.

Urmărit de amintirea anilor de război și rezistență, Pierre Daix se reîntoarce la această temă în romanul „La rivière profonde" („Fluviul adînc") (1959) care zugrăvește revenirea în țară a foștilor deținuți din lagărele hitleriste și integrarea lor în cursul noilor evenimente istorice pe care le trăiește Franța postbelică.

Destinul acestor oameni se colorează tragic cînd ei înțeleg că victoria nu a adus cu sine împlinirea tuturor viselor pe care le-au nutrit, și atunci apare pentru toți și se impune convingerea că spiritul de luptă al rezistenței va trebui păstrat. Autorul surprinde cu multă perspicacitate și simț al adevărului tulburătoarele drame ale eroilor săi, care nu se mai pot regăsi, simțindu-se parcă într-o lume pe care nu o mai recunosc și nu o mai înțeleg. De aici o relativizare a moravurilor, o zdruncinare a temeliilor familiale, care par să caracterizeze majoritatea personajelor. Pierre Daix analizează în profunzime și cu mult realism situația în care se găsesc acești oameni, sentimentele și gîndurile care-i frămîntă.

Indiscutabil, romanele lui Daix conțin și unele deficiențe, datorate fie nerealizării unor personaje, fie tentei publicistice care-l împiedică uneori să sesizeze în profunzime raporturile juste din mediul social, fie lipsei de claritate artistică în zugrăvirea unor situații.

Cu toate acestea, fiecare nouă carte a lui P. Daix atestă o anumită creștere a maturității sale artistice recomandîndu-l pe autor ca pe un cunoscător subtil și cercetător neobosit al reacțiilor sufletești ale personajelor, atent îndeosebi la mobilurile etice ale conflictului epic, dovedind totodată o afinitate caracteristică pentru dezbaterea de idei.

*

Ultimul roman al lui Pierre Daix este „Maria" (1962), cartea de față pe care o prezentăm cititorilor noștri.

Tulburătoarea poveste de dragoste a Mariei se consumă în anii grei ai războiului şi ai ocupaţiei hitleriste. După patru luni şi jumătate de închisoare, tînărul Bruno Cambon, luptător în mişcarea de rezistenţă, este eliberat şi o dată cu libertatea el o cunoaşte pe Maria, de care se va îndrăgosti fulgerător.

Mai mare cu patru ani decît el, Maria este o femeie de o frumuseţe şi un farmec neobişnuit. Chinuit un timp de sentimentul unei gelozii nedefinite, Bruno ajunge curînd la bucuria deplină şi profundă a unei dragoste împărtăşită cu sinceritate. Luptător în rezistenţă, el va relua legătura cu tovarăşii săi de organizaţie pentru a-şi continua activitatea politică. Interesant este că dragostea sa se înscrie cu naturaleţe pe linia unor asemenea preocupări. Autorul scrie undeva: „necunoscuta lui însemna căutarea plenitudinii cu tot ceea ce ea reprezenta ca primejdie, acţiunea revoluţionară în care te arunci, dragostea care te perpeleşte, puşcăria care te înăbuşă, moartea care pîndeşte..."

In dezacord cu prietenul său Christian, care susţinea că „ascetismul este indispensabil militantului", Bruno este convins că ei, revoluţionarii, „preluau asupra lor moştenirea tuturor aspiraţiilor anterioare ale oamenilor", „dar pentru a te lupta bine, pentru a face şi pe alţii să te urmeze, pentru a fi oameni de mase, nu trebuiau să se chinuiască. Adică de ce să facă pe sihaştrii? Erau datori faţă de ei înşişi să iubească bine, să trăiască bine."

Şi Bruno o iubeşte pe Maria cu prima pasiune a tinereţii sale de numai nouăsprezece ani. O iubeşte şi o apropie treptat, fără multe lămuriri, fără multe vorbe, ci doar prin prezenţa sa vie, de acţiunile mişcării de rezistenţă,

pînă cînd Maria îşi dă adeziunea completă faţă de modul de viaţă al celui pe care-l iubeşte.

Un personaj foarte interesant şi oarecum misterios este Ludovic Brouet, patronul Mariei, un mic capitalist asupra căruia autorul nu insistă cu explicaţiile. El o urmăreşte necontenit pe Maria cu o dragoste disimulată într-o atitudine paternă, prevenitoare şi plină de grijă. Cu un simţ ascuţit al realităţii şi mai ales al psihologiei Mariei, el aşteaptă cu răbdare momentul în care va izbuti s-o cîştige într-un fel sau altul.

Şi momentul nu va întîrzia prea mult. Organizaţia în care a activat Bruno este descoperită de nazişti. Pus sub urmărire, el este nevoit să se ascundă; Maria este arestată. Cu ajutorul lui Brouet, părăseşte zona ocupată şi ajunge în Spania unde va reveni la activitatea de combatant.

In partea a III-a a cărţii, a cărei acţiune se desfăşoară „după douăzeci de ani", atît Bruno cît şi Maria trăiesc resemnaţi dar roşi de o dureroasă insatisfacţie drama despărţirii şi îndepărtării lor unul de altul. Maria căsătorită cu Brouet şi Bruno cu comoda Lină, păstrează totuşi în adîncul sufletului, parcă într-o sfîşietoare aşteptare, idealurile pure ale tinereţii şi dragostei lor. Şi este de ajuns acum o întîlnire de o singură zi pentru ca amîndoi să înţeleagă că trecutul îi urmăreşte necontenit şi nu poate fi uitat.

Sfîrşitul dragostei lor înseamnă şi o anume abdicare de la viaţa de acţiune şi eroism de altădată. La un moment dat Bruno reflectează: „De cînd el şi Maria au lăsat ca nenorocirea să se cuibărească între ei, îşi luaseră această îngăduinţă de a trăi prost. Asta era adevărul, sau

cel puţin unul dintre adevăruri. Dar n-aveau dreptul s-o spună."

Consumîndu-şi interior amărăciunea de a nu se mai putea întoarce la tot ce a fost, Bruno şi Maria îşi petrec această ultimă zi, reînviind trecutul şi meditînd la cei douăzeci de ani care s-au scurs din clipa despărţirii lor. A doua zi Maria, atinsă grav de multă vreme de o boală neiertătoare, se va supune, fără să-i fi mărturisit ceva lui Bruno, unei grele operaţii şi va muri.

„Maria" este un roman al iubirii frumoase şi pure, cu atît mai frumoasă şi mai pură cu cît povestea ei se desfăşoară pe fundalul unor evenimente tragice. Semnificaţia etică, adînc omenească a evoluţiei celor doi eroi este implicată destul de limpede în acţiunea romanului: o dragoste deplină, adevărată nu poate fi decît aceea care se bazează, pe lîngă inefabila atracţie a două suflete, pe comunitatea de concepţii şi idealuri.

Este de asemeni prezentă în subtext ideea că, dincolo de sfîrşitul său oficial, războiul continuă să facă victime, prelungindu-şi ecourile dramatice şi concretizîndu-şi zguduitoare efecte în sufletele oamenilor, ani îndelungaţi.

Drumul sinuos al insatisfacţiei pe care-l urmează Bruno şi Maria nu este astfel decît tributul greu pe care ei îl plătesc cu strîngere de inimă experienţelor dureroase ale anilor de război şi mai ales înfrîngerii unor idealuri născute în luptă. Totul respiră în ultima parte a cărţii atmosfera apăsătoare a ratării visurilor, a unei vieţi trăite în condiţii pe care amîndoi, şi Bruno şi Maria, le refuză. Şi cu toate că le refuză, ei sînt obligaţi să le suporte fără să poată descoperi o ieşire din situaţie, care să le redea tăria şi entuziasmul senin al tinereţii. Moartea Mariei încheie parcă, semnificativ, un şir al renunţărilor într-un punct în care ele deveniseră deplin inacceptabile.

Dar mai presus de tragedia eroilor săi, Daix transmite mesajul optimist şi tonic al unui umanism puternic, izvorît din convingerea fermă în biruinţa definitivă a omului.

În acest ultim roman Pierre Daix îşi dezvăluie atît cele mai preţioase calităţi ale scrisului său cît şi unele deficienţe caracteristice. El îşi pune astfel în valoare şi aici remarcabilele sale aptitudini de analist subtil al psihologiei caracterelor, pătrunzînd în ascunzişurile sufleteşti cele mai adînci şi dînd la lumină nebănuite resurse de umanitate.

Pe de altă parte însă, mişcarea de rezistenţă apare, într-un fel, destul de slab zugrăvită, doar prin cîteva figuri, e drept revelatorii (Christian, Dédé) şi apoi însuşi destinul lui Bruno, altfel foarte tipic, surprins cu un remarcabil simţ al nuanţelor, este departe de a avea exemplaritatea tinerilor eroi ai altor cărţi ale lui Daix.

Totuşi, prin sondajul adînc al unei drame omeneşti atît de semnificative, pe fondul ultimelor două decenii şi jumătate, prin apelul vibrant către o umanitate autentică, desăvîrşită, mesajul lui Daix ni se transmite cu o forţă deosebită, emoţionant şi sigur. „Maria" este deosebit de interesantă prin veridicitatea atmosferei şi prospeţimea cu care autorul tratează o temă eternă, dar inepuizabilă. Romanul are poezia profundă a realismului, hrănit din contactul direct, desigur şi autobiografic, cu lumea. Unele exagerări sau insistenţe naturaliste, deşi supără pe alocuri, nu trădează în ultimă analiză mesajul luminos al cărţii. Fără îndoială, romanul conţine şi o discretă notă polemică la adresa maculaturii pornografice burgheze, căreia îi opune chipul minunat şi demn al unei veritabile iubiri. Prin figura de-a dreptul fascinantă a Mariei, Pierre Daix înscrie cu succes în galeria de tipuri a romanelor sale încă unul, a cărui semnificaţie tragică luminează cititorului atîtea sensuri necunoscute şi grave.

Reprezentant de frunte al realismului socialist occidental, scriitorul francez Pierre Daix pare să se impună atenţiei cu fiecare lucrare a sa drept unul dintre cei mai interesanţi romancieri din generaţia de după război, al cărui talent incontestabil şi din ce în ce mai matur justifică încredere şi speranţe din partea cititorilor săi.

Nu ne îndoim că el va găsi audienţă şi în rîndurile iubitorilor de literatură din ţara noastră, mai ales că stilul său elegant şi sobru este dăruit limbii romîneşti prin tălmăcirea unui maestru ca I. Peltz.

FLORIN MIHĂILESCU

Pentru Anne,

care mi-a arătat că fericirea
nu e uniformă decît la început,

acest omagiu bătrînului meu prieten H. B.

PARTEA INTII

Pentru că nu intenţionăm să măgulim pe nimeni, nu vom nega faptul că Doamna..., care avea o piele superbă, nu-şi făcea rochii care îi dezgoleau foarte mult braţele şi pieptul. Avea un corp admirabil şi felul în care se îmbrăca îi venea de minune.

1

EA ARE OCHI MARI, frumoşi, mai mult albaştri, care îi domină obrazul, ochi mari, limpezi, cît se poate de naturali sub perfecta arcuire a sprîncenelor blonde, dar mai închise ca părul, aproape castanii ; ochii aceştia, însă, nu se potrivesc de loc cu pieptănătura înălţată şi umflată în aşa chip încît devine un coif. Bruno se poticni de acest cuvînt. Un coif ? Ce fel de coif ? Cînd trăieşti într-o ţară ocupată, trebuie să bagi de seamă nu numai la ceea ce vorbeşti, dar şi la ceea ce gîndeşti. Bineînţeles că nu e vorba de coiful-clopot care acoperea ceafa Fridolinilor şi încă mai puţin de specia aceea de pălărie rotundă a armatei engleze sau de coiful francez. Ca şi cum am fi obligaţi să facem patriotism în comparaţii... „E coiful Minervei, iată adevărul, sau pur şi simplu al Mariei Antoaneta de la Trianon"...

Bruno se enervează că nu găseşte comparaţia potrivită între acest coif şi celelalte. E o pieptănătură complicată, preţioasă ; nu e, însă, nici pretenţioasă, nici reacţionară. „De altfel, se corectează el, nu mi-ar fi surîs nici comparaţia cu Minerva, nici comparaţia cu Maria Antoaneta." Ar fi dorit să se simtă desprins de gînduri, liber ; şi mai ales să nu arunce totul în

cumpănă, convingerile lui, soarta țării și desfășurarea războiului, pentru o nimica toată, o pieptănătură care l-a izbit, pentru o fată care ar fi fost mai frumoasă dacă...

Își îndreaptă privirile în direcția vecinei sale și nu mai pricepe ce anume îl supăra în profilul abundentului ei păr blond. Necunoscuta făcuse probabil o mișcare. Văzută așa, din trei sferturi, are o distincție de prințesă tînără, purtînd o pălărie conică, o principesă îndepărtată... Adineauri, cînd a intrat în cafenea, trecînd prin fața mesei la care se afla necunoscuta, s-a găsit pentru o clipă foarte aproape de ea. Apropierea reală, fizică, nu-l interesa. Bruno ar fi dorit să analizeze în liniște ceea ce nu era mai mult decît o amintire, o impresie, poate falsă. Intra în acest local după o lungă absență, puțin nesigur de cum va fi primit, dar ferindu-se, oh! da, ferindu-se de lume, foarte prudent și bănuitor. Și ea îl dezarmase. S-a petrecut ceva între ei, nici măcar un surîs, sau o privire, și totuși ea nu i s-a mai înfățișat ca o străină. Da, ca și cum s-ar fi cunoscut cu mult înainte, cu mult. S-a simțit împins spre dînsa. Și-a stăpînit, totuși, acest prim impuls, nu pentru că era grijuliu de securitatea persoanei sale, nici din prudență, ci pur și simplu pentru că asculta de rațiune. Și-a întors capul în partea opusă. Cînd a privit-o, apoi, din nou, nu mai avea în față decît o femeie tînără, necunoscută, cochet îmbrăcată, indiferentă. Simte atîta nevoie să găsească la cei din jur un semn de simpatie, încît își spune că, poate, din această pricină și-a închipuit doar că i-a stîrnit interesul, că i-a trezit această lumină

prietenească... Afară numai de cazul că femeia l-a asemuit cu cineva pe care îl cunoștea. Apoi s-a recules...

Bruno se trezi că fixează mîinile vecinei sale; niște mîini prelungi și fine, cu palmele bine întinse pe ebonitul mesei, mîini fără podoabe, cu excepția unei brățări subțiri de aur la cea stîngă. Fără verighetă. Bruno ar fi jurat totuși că necunoscuta e măritată, datorită mișcărilor ei sigure, datorită acestui fel de a privi nestingherită lumea drept în față. Poate și pentru faptul că Bruno s-a gîndit că, așa cum se înfățișa femeia, n-ar fi trebuit să se ostenească prea mult ca să-și fi ales de soț pe unul din cei care-i făceau curte.

Privirile lor se încrucișează în oglinda din perete. Bruno ocolește din nou această întîlnire. Îi pare rău că n-a ascultat de primul lui îndemn. Acum întîmpină prea multe opreliști. Se simte descalificat. Trebuie să fie închisoarea care îl apasă încă pe nervi, umilirile, neliniștea de a se simți mereu supravegheat de gardieni. Da, între ea și el se interpune pușcăria. Obsesia că închisoarea l-a înfierat cu putregaiul, cu jegul ei. Nu numai cu murdăria de deasupra, ci cu murdăria sufletelor. Nimeni nu e pușcăriaș de meserie și, în general, nimeni nu caută să fie arestat. Sînt, în schimb, oameni care umblă după slujbe de zbiri. Și-apoi el poartă stigmatele detențiunii întipărite în instinctul său, în reflexele sale. E bolnav de claustrofobie. Duminica trecută, pe cînd se afla la fratele său, cu toate că prin ferestrele deschise intra soarele de aprilie, a simțit că se înăbușă mai rău ca în

celula lui din cartierul minerilor, în închisoarea de la Santé. De îndată ce a reușit s-o șteargă, a luat-o la întîmplare pe străzi. Mulțimea i-a făcut rău, l-a înfricoșat. Dintr-o dată s-a văzut un biet ins adus de spate, frecîndu-se de ziduri, paria ocolit de această nepăsătoare mulțime duminicală. Această impresie de segregație, de condamnare, era mai puternică decît propria-i voință. Pe bulevardul Clichy, aproape de piață, o fată de vîrsta lui a țîșnit pe o ușă cu geamuri, o fată brună, cu părul lung, cu ochi mici, vioi. Senzația de însingurare l-a părăsit, întocmai ca o durere de măsele care dispare dintr-o dată și e înlocuită de un val de duioșie. S-a luat după ea, chiar înainte de a-i fi auzit, după cum i s-a părut, invitația: „Vii cu mine?" Era atît de mulțumit, încît a vrut să se arate darnic. Ea nu-i prețui chipul în care se exprima și nici șovăiala lui visătoare. După cum ținu să-i explice fata, pe cînd se îmbrăca, el își făcuse cheful într-un ceas cald, al unei zile calde, într-un anotimp cald. Păstrează în minte amintirea glasului aspru, brutal, privirea de curvă ațintită către ceasul ei brățară, felul în care l-a împins spre ușă și surîsul ei, apoi curajul acela de a spune în treacăt proprietăresei că trebuie să-și facă suma în chip rapid pentru a-și repara plapuma. El credea că nu se putea despărți totuși de fată fără o vorbă bună, dar ea coborî scara cîte patru trepte deodată, aidoma unei puștance căreia i se îngăduise să iasă din casă...

Și acum el e foarte recunoscător acestei curviștine așa de vrednică la treabă. L-a vindecat de tentația de a rămîne de cealaltă parte

a societății, împreună cu întreținuții prostituatelor și cu denunțătorii, tovarășii lui de pușcărie. Dar cu cît se gîndește mai mult, cu atît se învinovățește că a luptat împotriva primului său impuls, împotriva firii sale.

Vecina și-a băut cafeaua și, cu lingurița, adună zahărul din fundul ceștii. De bună seamă că zahărul și l-a adus de acasă, pentru că pe farfurioară a rămas pastila reglementară de zaharină a cafenelei. Bruno prețuiește această grijă de confort. Ea îi devine din nou accesibilă, femeie cu carnație și piele atît de fină, după cum o dovedește micul decolteu rotund al rochiei albastru-Nattier, cu garnituri albe; femeie mîncăcioasă, senzuală fără îndoială, cu o gură cam mare, chiar prea mare cînd surîde, femeie pofticioasă. „Nu-i nici o distanță între ea și mine. Mă simt minunat. Pentru că o doresc oare?" Desigur că el nu s-a înșelat cînd a primit această undă de simpatie.

— Ai comandat ceva pentru mine, Bruno?

Christian s-a ivit fără ca prietenul să-l fi văzut. Se întorcea de la telefon și încercase, la toaletă, să-și pieptene, dar fără succes, părul tuns în perie. Rama ochelarilor săi e prea deschisă față de pielea-i prea albă, părul ca paiul, sprîncenele blonde. Pare desprins dintr-un pastel șters. In aceeași clipă Bruno își zice: albastru ca floarea de in. Mai curînd albastru ca floarea de in decît albastru-Nattier.

— O halbă, ca odinioară, răspunse el.

Christian aprobă și se așeză pe banchetă între Bruno și necunoscută. Bruno se întrebă dacă și el arată tot atît de palid ca prietenul său.

Oglinda îi arată o față romantică după pofta inimii, puțin palidă din pricina detențiunii suferite, dar o față care se înviorează și care se potrivește foarte bine cu părul lui negru, rebel. Necunoscuta își înalță capul, prinde pe neașteptate privirea mulțumită de sine a lui Bruno și surîde.

— Ce-ar fi dacă ai coborî puțin pe pămînt? mormăi Christian.

— Nu ți se întîmplă niciodată să fii distrat?

— Asta, dragul meu, mi se pare mai mult un lux în timpurile de azi.

Îl detesta pe Christian pentru felul lui de a se exprima, apoi se destinse și rîse cu poftă de mimica profesorală pe care și-o luase, reacționînd, prietenul său. Îi dete un ghiont pentru a-i dovedi că îi e foarte drag și că-i mulțumește că l-a scos din ghearele obsesiilor sale de pușcăriaș. Faptul că ai ieșit din închisoare mai putea constitui, oare, în aprilie 1941, un act de snobism?

Patronul aduse halbele. Bruno profită de împrejurare ca să poată privi în oglindă: surprinse același gest din partea necunoscutei. De rîndul acesta ea fu aceea care-și lăsă ochii în jos, și în același timp i se împurpurară obrajii. Ca și Bruno, femeia se ferea de Christian. Bruno își petrecu încet mîna peste ochi, pe față; un gest pe care, obișnuit, îl făcea ca să-și alunge oboseala cititului. Acum îl făcea ca să lupte împotriva amețelii și ca să-și ascundă emoția pricinuită de această tainică înțelegere. Se gîndea că trebuie s-o convingă acum că felul în care o privea fusese bine chibzuit. Hotărî că trebuie să răspundă la observația făcută asupra luxului.

— Nu trebuie să te lipsești de toate, rosti el în chip sentențios. Riști să crăpi.

— E destul de cuminte ce-mi spui, încuviință Christian.

Bruno pornise să se desfășoare într-un lung monolog, ceea ce i-ar fi dat putința să controleze efectul vorbelor sale asupra vecinei. Această concesie îi tăie elanul.

— Nu că pun mult preț pe viitorul meu, continuă el cu o răceală în care se simțea dezamăgirea, dar cred că trebuie să te comporți ca și cum călătoria va fi lungă.

— Încă un motiv ca să fii econom, dragul meu. Dar ia notă, Bruno, călătoria, socot eu, va fi scurtă. Ar fi mai bine pentru această biată țară.

Necunoscuta aruncă o privire în direcția lor. Bruno înțelese că femeia era intrigată de vocabularul pe care îl întrebuințau, de acea *călătorie,* cuvînt sub care se înțelegea starea de ocupație, afară numai dacă atenția ei nu fusese atrasă de acea *biată țară,* care, oricum, dovedea o imprudență din partea lui Christian. Mizeria din acest sfîrșit de iarnă, cumplita mizerie cu napi și morcovi furajeri în vitrine — cu adevărat *biată țară* — dar tocmai de aceea adevărul nu se cădea să fie spus. Era mai indicat ca ei să vorbească de o lungă călătorie. Se întrebă deodată dacă fata de pe bulevardul Clichy nu era o victimă a acestor cumplite vremi; dacă, în război... O începuse desigur de tînără și, fără îndoială, își va sfîrși viața în aceeași meserie. Reauzi

glasul ei aspru. Ce însemnătate avea pentru dînsa durata acestei călătorii, scurte sau lungi? Asta se socotea în clienţi, după atracţia pe care o exercita asupra lor. Şi ce anume o interesa? Să dureze călătoria cît mai mult cu putinţă sau să cîştige repede mulţi, mulţi bani şi apoi să se retragă? Nu mai credea că-l dăscăleşte, ci aproape că îl întreba: „Ce idee mai e şi asta? Tu nu ştii că după-amiază e cald... şi duminica... primăvara... în aprilie..."

Şi ce va face necunoscuta cînd va izbucni revoluţia? U.R.S.S. protestase împotriva invadării Jugoslaviei. Avea să intervină. Hitler va fi zdrobit. Mussolini. Trăgînd după ei pe paraziţii lor, Franco, Pétain. Şi valul popoarelor va mătura toate vechile alcătuiri şi nu se va opri la mijlocul drumului, ca în 1918—1919, ci se va ajunge la crearea unei lumi noi în toată Europa, în toată Asia şi Africa eliberate de jugul colonial... Necunoscuta lui era destul de tînără ca să se adapteze împrejurărilor. Dar le va încuviinţa ea, oare? Şi ar dori ea ca lumea să-şi *schimbe temelia?* Ea ştia, dacă trebuia să ştie, că el ieşea din puşcărie. Era de ajuns ca ea să fi frecventat localul şi pe vremea cînd tot grupul lor se întîlnea acolo. Să fie, oare, ăsta tîlcul surîsurilor ei?

Necunoscuta se ridică, gata să plece. Bruno se grăbi să plătească. A ieşit la timp pentru a vedea cum femeia se mistuie în umbra caselor. Îl plantă acolo pe Christian.

2

FEMEIA dispăru dincolo de rue des Carmes, poate în dreptul străzii Jean-de-Beauvais. Bruno continuă s-o caute pînă aproape de Collège de France, nu pentru că ar fi avut cea mai slabă nădejde de a da de urma tinerei femei; dar la ce bun să mai facem socoteli, cînd mintea nu încetează să ne înfăţişeze ca probabile presupunerile cele mai nebuneşti: că era proprietara uneia din acele prăvălii, că-şi avea serviciul acolo, sau că lucra în vreun birou, la parter. Ea se va ivi la o fereastră, sau va apărea în dosul unei vitrine în chiar clipa în care el şi-ar îndrepta privirile într-acolo. Fecioară... Ar fi jurat cu toată certitudinea că nu era fecioară. Dar fiind femeie tînără, se depărta de el. „Necunoscuta mea". Repetă cu voluptate: „Necunoscuta mea".

Işi reprimă îndemnul de a traversa strada Saint-Jacques. O făcea din respect pentru siguranţa *alor săi*, a acelora pe care poliţia nu-i descoperise şi se simţea obligat, el, prizonier eliberat, dar identificat şi poate urmărit, să nu pună piciorul în Cartierul Latin propriu-zis. Un gest neaşteptat de recunoştinţă, surprindere, şi... Recunoscu în perspectiva străzii, în jos, pe celălalt mal al Senei, clădirile sinistre ale Prefecturii de Poliţie. „Dar dacă agenţii mi-ar vîrî

între labe o curvă..." Îi fu rușine de această ipoteză. Mereu aceeași imposibilă apropiere între vigilența revoluționarului și încrederea pe care o avea el în oameni. „Chiar de-ar fi să pier pentru că am avut încredere în ea..."

Se întoarse din drum. Ar fi vrut să fie stăpîn pe sine, să-și domine simțămintele. Simțămintele lui? Haida de! Un cotoi, un cotoiaș pe care gheara instinctului, înfiptă în ceafă, îl zvîrle pe urma femelei. Da, întocmai ca duminica trecută. Închisoarea nu avea nici un amestec în treaba asta, decît poate că, luînd în derîdere animalul dintr-însul, l-a împins să se dea pe față. Își zise că nu va deveni niciodată un comunist. Sînt luni de zile de cînd îi dăduse lui Christian adeziunea, în octombrie, cînd prietenul său ieșise din pușcărie, de la Cherche-Midi, unde nemții îl închiseseră șase săptămîni pentru că împărțise manifeste la Sorbona. Șapte luni și jumătate — și nu era mai breaz ca înainte.

„Singurătatea, de-ți vine să crăpi, să crăpi, dragul meu..." Așa se răfuia cu sine însuși. Se apăra în numele tinereții lui, a celor nouăsprezece ani neîmpliniți. „E greu să te lipsești de toate..." Christian pretinde că ascetismul este indispensabil militantului. După el, trebuie să jertfești totul luptei revoluționare, dragostea, ca și cea mai modestă bunăstare; să fii complet liber, gata oricînd să-ți pierzi libertatea sau viața fără prea multă părere de rău și fără să lași prea multe regrete în urma ta. Omul desăvîrșit — acesta va fi cel de mai tîrziu, odată războiul sfîrșit și revoluția învingătoare. Cu atît mai rău dacă sînt prea bătrîni și dacă toate astea nu

se vor împlini în timpul vieții lor. Vor fi văzut, cel puțin, pragul pămîntului făgăduinții.

Bruno califica aceste renunțări drept religioase, călugărești. Nu din pricina pămîntului făgăduinții; dimpotrivă, imaginea i se părea frumoasă, îl mișca și-i dădea putință închipuirii să zburde. Da, preluau asupra lor moștenirea tuturor aspirațiilor anterioare ale oamenilor. Puneau temeliile paradisului pe pămînt. Lor, însă, le era hărăzită munca ingrată a străpungerii galeriilor nopții. Dar pentru a te lupta bine, pentru a face și pe alții să te urmeze, pentru a fi oameni de mase, nu trebuiau să se chinuiască. Adică, de ce s-o facă pe sihaștrii? Erau datori față de ei înșiși să iubească bine, să trăiască bine.

Trecînd de cafeneaua unde se întîlniseră, Bruno își dete seama că insul care credea că este ar fi răspuns de îndată surîsului necunoscutei. „Locul de naștere al dragostei noastre..." Această idee îl ușură. Iubea. Iubea prostește, stîngaci, ca un nătîng, dar iubea. Va învăța să iubească bine.

După-amiaza o petrecu închipuind dialoguri demne de ei, urcate imediat pe culmea melodiei, la acea înălțime de azur, de ultra-marin și de soare, în care Ferdinand vorbește Mirandei[1]. Apoi, pentru prima dată, puțin înainte de ora cinci se învîrti la noroc în jurul cafenelei, cu gîndul că poate femeia va părăsi serviciul mai devreme. „Nu cred nimic. Îmi fac pur și simplu

[1] Personaje din „Furtuna", celebra feerie dramatică a lui Shakespeare.

datoria..." Expresia îl dezmetici, introducînd un josnic aspect financiar între necunoscută și el. Își dete seama de greutățile de tot felul care trebuiau învinse într-o societate atît de decăzută pentru a izbuti să te comporți ca un om întreg, pentru a ajunge la o dragoste eliberată de obsesia banilor în această lume de negustori. „O iubesc. Mă voi bate și pentru ea de azi înainte. Voi aduce o femeie nouă în lumea nouă." În starea de euforie în care se afla, coborî fără să-și dea seama pînă la cheiul Senei, apoi se înapoie repede și se plimbă cu pași egali în sus și în jos pe strada des Écoles. Așteptarea lui fu de scurtă durată. Deodată, traversînd strada spre nord-sud, desluși în mulțimea, mai deasă la ora aceea, ora ieșirii funcționarilor din birouri, un coif mare de păr blond, îl pierdu din ochi, dar zări spatele unei rochii albastre — floare de in. Se repezi și-și descoperi necunoscuta, în clipa în care trecea prin fața cafenelei. Femeia nici nu-și încetini măcar pasul, nu dădu nici o atenție celor dinăuntru, și Bruno fu dureros impresionat de această indiferență. Ca o culme a nenorocului, descoperi că femeia era însoțită de un tip între două vîrste, zdravăn, îndesat, prea scund față de ea, dar cu un cap frumos, de om hotărît, energic, și cu un început de chelie... Bruno încercă un sentiment de gelozie, mai ales că acum mergeau în același pas, în chip firesc, ca niște oameni legați între ei printr-o veche obișnuință. Se despărțiră și Bruno respiră mai ușurat, dar se apropiară din nou, și atunci i se păru că simțeau nevoia de a se ști unul lîngă altul, de a-și potrivi pasul împreună.

Vorbeau puțin. Mergeau către aceeași destinație, de comun acord, deci fără mare grabă, dar nici hoinărind.

Alcătuiau o pereche.

În chip instinctiv, Bruno îi lăsă să se depărteze. Suferea. Se străduia să se elibereze de imaginea lor ca de o arsură, apoi, văzînd lămurit urma făpturii lor în mulțime, se luă după dînșii, hotărît să se lase mai bine descoperit decît să se mărginească la rolul de spectator. Ei se îndreptau spre strada Jussieu, cu același pas egal și hotărît, dar lui Bruno i se păru că de astă dată cei doi păreau a fi mai degrabă doi colegi care au plecat de la slujbă în același timp și iau același metro. Jussieu. Linia 7 și linia 10; poarta d'Ivry, Pré-Saint-Gervais, La Vilette? Auteuil? Impresia de indiferență, de nepăsare ce ar fi existat între ei se spulberă. Bărbatul o luase puțin înaintea tovarășei sale, manifestînd dintr-o dată o încredere de proprietar asupra femeii. Specia: am avut floarea cea mai frumoasă a inimii ei, se gîndi Bruno, și simți cum i se înfige o gheară în gît, și dintr-o dată tălmăci surîsul ei din local drept un strigăt de ajutor, de eliberare, pe care el nu-l înțelesese.

Se apropia de ei, dar datorită mersului acela grăbit nu era nici o primejdie ca să fie văzut. Era minunat de frumoasă așa cum mergea, fără a se supraveghea și fără a se ști supravegheată. Înaltă, bine clădită, perfect proporționată, cu adevărat minunată cu pielea ei închisă sub lumina înserării, îi părea din clipă în clipă mai fermecătoare, mai demnă de dorit. Eleganța picioarelor ei îl încînta — picioare mai pline de

grație în mers. Și pulpele, sub rochie, mișcarea rochiei pe ele, pe șolduri, și această amețeală care îl cuprinse, pe cînd bărbatul, alături de ea, față de înălțimea ei, părea absent, nesimțitor, vezi bine: sătul, copleșit...

Bruno nu se mai sătura, amănunțind-o, căutînd s-o cunoască. Era tulburat de ceafa ei delicată sub coiful pieptănăturii și de rădăcina părului, blond-închis, un blond de pădure tomnatică, în contrast cu blondul-auriu al pielei. Pînă atunci nu se uitase nici la femei, nici la fetele din cercul cunoștințelor sale, nevăzînd în ele decît obiecte de consumație, sau, dimpotrivă, gîndindu-se numai la ceea ce înlătura ideea de posesiune, fie datorită urîțeniei lor, fie faptului că aparțineau altora. Se simți foarte stîngaci, foarte grosolan, apoi mișcarea brațelor necunoscutei îl fermecă — brațe dezgolite pînă la cot, brațe care ignorau pe omul de alăturea, brațe în dezunire cu acelea ale bărbatului care atîrnau bălăbănindu-se, masă inertă, amorțită. Acum, cînd își dădu seama de nepotrivire, de această lipsă de reciprocă înțelegere, Bruno se stăpînea anevoie să nu se interpună între acest om și această tînără femeie. Dar dintr-o dată înțelese că se înșelase. Mecanismul pașilor nu dovedește nimic. Nu trădează nimic. Îi ajunse.

— ...nu te-ar crede singură. Vreau să zic — singuratică.

— Nu sînt singură. Nu chiar singură. În fine, nu chiar! Da, chiar asta e! Și nimic altceva.

Bruno fu surprins de seriozitatea glasului ei, de felul în care înțelegea să-și precizeze gîndirea pentru a-i înlătura orice urmă de plutire în vag.

— Nu e o notă bună pentru soțul dumitale!

— Asta e! De ce nu spui c-a fost prizonier din pricina păcatelor sale...

— Din pricina păcatelor săvîrșite față de dumneata, spuse omul cu grabă.

Ea izbucni într-un rîs ascuțit, ironic și foarte vesel.

— E așa de mult de atunci! Știi, mi se pare că-i așa de mult! Singură — nu sînt nici mai mult nici mai puțin. Asta-i tot.

Ea se ținea dreaptă, cu capul sus, ca și cum convorbirea n-ar interesa-o, doar își dădea cu părerea și nimic mai mult. Și Bruno triumfa. Dar deodată, ea făcu un gest cu mîna către tovarășul ei, un gest de chemare întovărășit de un surîs.

— Din fericire te am pe dumneata!

Era, în glasul ei, o neașteptată nuanță de considerație. Nu de dragoste. Numai de considerație. Afară numai de cazul că Bruno nu vrea să audă decît ceea ce îi face plăcere. Dar de ce nu și considerație și dragoste? Dragoste — considerație, dragoste — respect. O asemenea situație există, și deosebirea de vîrstă între acel om și tînăra femeie putea explica această nuanță de considerație, acest respect în afecțiune. Dar atunci distanța între ei s-ar explica în cu totul alt chip...

Așa cum mergea pe stradă, adîncit în gînduri, fu cît pe-aci să fie lovit de un biciclist. Rămase o clipă pe marginea trotuarului, apoi coborî lăsînd să treacă doi soldați ai Wehrmacht-ului, nu prea tineri, care se plimbau liniștiți pe stradă.

Se simţi prost şi nenorocit. Această întrerupere a urmăririi îi descoperi dintr-o dată propriu-i eșec.

Dragostea ei era aiurea. Nu se referea la bărbatul ei, prizonier, care nu mai însemna nimic pentru dînsa. Dar nu era liberă. Iubea pe omul ăsta matur, solid, chivernisit, şi nu încercase nici un sentiment cînd l-a zărit în cafeneaua în care intrase. Se luminase la faţă gîndindu-se la această întîlnire...

Cei doi intrară într-un mic chioşc alb, unde se sfîrşea scara rulantă a metroului. Bruno observă că pendula arăta şase şi jumătate. Ar fi fost bine să regăsească pe necunoscuta lui în acelaşi loc, la acelaşi ceas, dar într-altă zi, mîine, de pildă. De ce să renunţe... Nu trebuie să renunţi niciodată. Să nu cedezi niciodată. Intră la rîndul lui în chioşc, sărind pe treptele scării rulante. Ajuns la ghişeu, luă, la noroc, un bilet pentru regiunea de nord a Parisului.

Îndată ce coborî, văzu pe peronul din faţă pe tip, dar de astă dată singur. Singur şi îmbufnat. Nu-l privi în faţă, impunîndu-şi voinţa de a-şi ascunde bucuria care îl copleşea. O garnitură intra miorlăind în rampa curbă ce se înscria între tunelul de sub Sena şi staţie, şi avea să-l descotorosească de rival.

Bruno fu atît de vesel la cină, încît fratele şi cumnata remarcară buna lui dispoziţie. Îşi dădu seama că ei îl credeau vindecat de acea boală a adolescenţei care-l zvîrlise în politică şi în puşcărie. Făcu tot ce putu pentru a le întări această iluzie şi îşi reluă în văzul lor cărţile de studiu, ca şi cum s-ar fi pregătit să-şi treacă ultimele examene de licenţă în matematică şi fizică. Era cu adevărat vindecat de adolescenţa lui, dar numai într-o anumită privinţă. El judeca acum cu asprime pe băieţaşul care s-a jucat de-a rezistenţa, de-a închisoarea, şi chiar cînd o făcuse pe grozavul mergînd cu curva aceea. Se simţea alt Bruno, foarte deosebit de cel dinaintea întîlnirii cu necunoscuta... „Dar singură, nu sînt nici mai mult nici mai puţin..." Într-o zi, vocea asta cu acorduri de chitară va spune poate: „De cînd te cunosc nu mai sînt singură, nu mai sînt singură..."

Descoperi că nu trecuseră decît douăsprezece ceasuri — jumătatea unei zile — de cînd necunoscuta intrase în viaţa lui, întîmpinîndu-l cu un surîs de dragul căruia s-ar arunca acum în mijlocul flăcărilor. O jumătate de zi şi el avea impresia că a îmbătrînit cu cîţiva ani. „O iubesc. Asta-i tot. O iubesc. Numai de azi încolo am devenit bărbat..."

3

UN CÎNTEC pentru el și pentru necunoscuta lui și numai pentru ei, un cîntec negru, albastru și soare, negru ca moartea, blond ca ea, albastru ca rochia și ochii ei, soare de primăvară; cîntecul capului lui Bruno Cambon tăiat, pe care ea l-ar ține pe genunchi, sau cîntecul trupului său împușcat, pe care ea l-ar ține strîns îmbrățișat pînă în mormînt. Și apoi mărșăluirea radioasă a celorlalți, supraviețuitorii care se vor gîndi uneori... Nu se recunoștea. Ca să scape cu viață din acest război erau puține șanse, foarte puține. Dar avea să cunoască măcar acea exaltare, acea fericire...

Bruno își petrecu toată ziua în beția acestui tablou romantic: necunoscuta lui, credincioasă pînă la moarte, mîngîindu-i capul mort. Dar vedea și surîsul tinerei femei, tandru și dulce, luîndu-i capul viu pe genunchi, iubindu-l.

Simțea îndemnul să-și împărtășească bucuria, mîntuirea, mîndria lui, rătăcind la întîmplare într-un Paris amețit de primul soare cald al anului, un Paris cu arborii înmuguriți, în care violetele — ce mirare! în sărăcia acestui sfîrșit de iarnă — nu erau contingentate, în care oamenii, întîlnindu-se, se întrebau, ștergîndu-și fruntea, cu ce să se mai îmbrace, în care femeile

mîrîiau împotriva pudrelor și fardurilor *ersatz*, care se ștergeau la cea dintîi transpirație, împotriva țesăturilor sintetice care nu-și păstrau forma. I se părea că orașul era înțesat de femei tinere și frumoase, mai ispititoare ca nicicînd. „Mai am, oare, dreptul să le admir?" Întrebarea i se păru foarte pretențioasă, dar, la urma urmei, nu prea stupidă. Se ducea, după cum prevăzuse, să aștepte pe necunoscută în piața Jussieu. Dacă venea întovărășită de bătrîn, o va lua înainte ca să vadă în ce direcție va porni femeia. În metrou va intra în vorbă cu dînsa. Îi va spune: „Ieri, la cafenea, am fost un idiot. Nu-mi aminteam unde v-am mai văzut. Și apoi, îndată ce vor fi singuri, va adăuga: Am ieșit din pușcărie. Sînt un comunist militant. Vă iubesc. Dacă nu vi-e frică de mine, v-aș ruga să-mi dați voie să vă fac curte."

Trecuseră timpurile cînd trebuia să ceri părinților mîna fetei. Atunci, de ce atîta prefăcătorie... Nu pierdea nimic dacă spunea adevărul și întreg adevărul. Începînd cu pușcăria și sfîrșind cu pofta ce o avea de a se culca cu dînsa... Nu. Nu voia numai să se culce cu dînsa. O iubea. Primea să fie pus la încercare. Sau poate că ea îi va răspunde cu aceeași sinceritate? Da, de ce, eliberată de toate prejudecățile, ea n-ar fi fost în stare să-i răspundă: „Și mie îmi placi". El lupta pentru o lume eliberată de constrîngerile religiei, în care tinerii să nu mai fie terorizați de teama păcatului. Erau totuși departe de a cunoaște eliberarea materială care singură va îngădui nașterea amorului cu ade-

vărat uman. Dar trebuia să anticipăm, să învățăm de pe acum a trăi cu adevărat...

Inainte de ora șase se afla în fața ceasornicului. La opt fu nevoit să constate că femeia nu va mai veni. El acceptă această înfrîngere mai ușor decît ar fi crezut, prelungindu-și nădejdea că pînă a doua zi, la ora cafelei, o va întîlni în local.

Porni, a doua zi, pe un drum întortocheat, ca să constate cît mai tîrziu dacă necunoscuta lui se afla în cafenea. Voia să profite de surpriza pe care i-ar provoca-o pentru a-i vorbi în chip sincer și firesc. Îi era, într-adevăr, teamă să nu pară impresionat, să se descopere că urmărise un anume plan. Începu să-și piardă stăpînirea de sine, în timp ce trecea pe lîngă scuarul din fața Școlii politehnice. „Ar fi trebuit să merg pe un drum mai scurt. Toate precauțiile astea sînt ridicole." Își spuse că trebuie să persevereze. „Cînd ai tras vinul din butie..." Înțelesul proverbului nu-i veni imediat în minte. Trebuie să-l bei, asta înseamnă: că e mai bine să-l bei, sau: ești constrîns să-l bei, pentru a nu-l pierde?

— Bună ziua, domnule.

Era ea. Se dete stîngaci la o parte, pentru a-i îngădui să ajungă la intrare, apoi se reculese și deschise canatul masivei uși, bîlbîind, fără s-o privească:

— Bună ziua, doamnă.

Își dădu seama că se dăduse de gol în fața femeii care înțelesese că a fost urmărită în ajun. Își mușcă buzele. Ea trecu înaintea lui. Îl văzu ceafa, pe care pieptănătura aceea înaltă i-o lăsase liberă, precum și încheietura rochiei. Se simți copleșit de o mare tulburare. Ea se și așezase pe canapea și îi făcea semn să vie.

— Vă aduceți aminte de mine?

— Da!

Din fericire, femeia îi veni în ajutor:

— De mine, de unde? De aici sau de la proces?

— Ați fost la proces?

Femeia își scoase legătura albastră care îi acoperea gîtul.

Își scutură umerii, ca pentru a se elibera de o povară, ca să poată respira din adînc: mișcarea îi descoperi decolteul rochiei, un decolteu mai adînc decît al rochiei pe care o purtase în ajun. Se simte că e mîndră de frumusețea ei, că e sănătoasă, că are umeri frumoși, un gît delicat și sîni ridicați. Apoi se întoarce către Bruno.

— Vă miră asta atît de mult?

El se apropie de ea și, deodată, pune mîna pe vergeaua care susținea speteaza canapelei. Acest gest îi dă o oarecare stăpînire de sine.

— Asta, din partea dumneavoastră, nu mă miră!

— Habar n-aveți de nimic! Să admitem că-i o dovadă de prețuire și să nu mai vorbim de asta!

Patronul le puse în față cafelele. Ea scoase din poșetă o cutie mică, rotundă, de ebonită și îi deșurubă capacul. Bruno admiră eleganța degetelor ei, mlădierea lor. Nu numai că nu purta inele, dar inelarul stîng nu păstrează nici măcar urmă de verighetă.

— Nu se aud multe mărturisiri de felul aceleia pe care aţi făcut-o, spuse el. Vă mulţumesc din toată inima.

— Pot să vă ofer o bucată de zahăr?

Bruno încuviinţă din cap, dar mîna îi tremura şi nu-şi regăsea stăpînirea de sine. Se auzi bîlbîind:

— E prea drăguţ din partea dumneavoastră.

Femeia se arăta indiferentă. Bea cafeaua încet, cu înghiţituri mici, băutura fiind foarte fierbinte. Lui Bruno coiful blond nu i se mai pare de loc nepotrivit cu figura ei. Ar dori să ştie dacă s-a obişnuit cu dînsul, dacă femeia şi-a schimbat cît de cît pieptănătura, sau dacă el şi-a schimbat totalmente părerea despre dînsa. Femeia îi simte privirea, îşi înalţă capul, îi surîde, soarbe o ultimă înghiţitură şi adună ca şi ieri, şi cu aceeaşi grijă, restul de zahăr din fundul ceştii. El îi urmăreşte sorbiturile lacome, domoale, satisfăcute, ale buzelor.

— Beţi-vă cafeaua, are să se răcească.

Femeia are glasul frumuseţii ei, dulce, grav, voluntar, cu acele acorduri de chitară pe care şi le închipuia. Bruno tresaltă, înţelegînd despre ce e vorba. Şi i se supune. N-a avut grijă să amestece cum se cuvine zahărul şi cafeaua e tot atît de amară ca şi cînd ar avea zaharină. Îşi stăpîneşte o strîmbătură, încearcă să adune restul de zahăr întocmai ca ea şi se simte ridicol.

— Nu v-am mulţumit cum se cuvine...

— Oh! Din întîmplare patronul meu are un frate avocat. Intr-o zi, pe cînd trecea pe la birou, i-am vorbit de păţania grupului dumneavoastră. Mi-a îngăduit să fiu de faţă la dezbateri. Asta atîta timp cît au fost publice. Da, chiar asta e...

— Dar era primejdios... Sau, în fine, cel puţin compromiţător.

Ea rîse.

El se întrebă unde mai auzise acest rîs atît de luminos, atît de ascuţit. „Pentru păcatele lui... Pentru păcatele săvîrşite faţă de dumneata." Ea a rîs în acelaşi fel cînd celălalt îi spusese: „Pentru păcatele săvîrşite faţă de dumneata..." Un rîs drăguţ şi crud, care putea fi luat drept o politeţe, dar care o depărta de tine cu paşi mari, o dezlega de micile tale manevre de apropiere, le reducea pînă la completa lor anulare.

— De ce vă compuneţi mutra asta? Am crezut că vă gîndiţi că m-aş fi compromis din punctul de vedere al vieţii mele particulare. Da, chiar asta e, că m-aş fi compromis... Deveni serioasă. Desigur, pentru dumneavoastră nu e un subiect de glumă. Scuzaţi-mă. Aveam simpatie şi pentru ceea ce aţi făcut.

Se simţea foarte trist, foarte, foarte trist. Nici nu exista pentru ea. I se părea că chiar dacă şi-ar fi lăsat mîna să alunece pe umărul ei, aproape dezgolit, chiar dacă i-ar fi atins pielea, i-ar fi mîngîiat-o, ea tot nu şi-ar fi dat seama. Comportarea ei cu dînsul era ca şi cînd ar avea în faţă un om înţelept, un simbol.

— Vă mulţumesc.

El îi prinse privirea.

— Bruno Cambon. Chiar asta e! N-am uitat. Nu s-a găsit nimic la dumneavoastră acasă,

dar cînd v-au înhățat polițiștii, aveați un pachet de hîrtie pentru... multiplicator.

— Lămuririle mele vi s-au părut desigur idioate.

— De loc. Ați pus multă convingere în debitarea poveștii cu băiatul, pe care îl cunoașteți, chipurile, numai din vedere și care v-a cerut serviciul acela... Și apoi eu vă ascult cu urechea cuiva care dorea să scăpați. Eram de partea hoțului, nu a jandarmului...

Ea rîse din nou. Dar nu era rîsul pe care îl aștepta și pe care îl auzi prost, primindu-l ca o adiere de căldură, de duioșie, de dragoste. Îndrăzni să-i ceară socoteală, privind-o drept în față și-i văzu culoarea ochilor. Are ochi cenușii-verzi, cenușii-albaștri, cenușii de culoarea mării acolo unde nisipul este foarte fin, culoarea vacanței de la Antibes, cea dintîi vacanță petrecută singur, ca adolescent, cu Christian... De ce nu se născocesc alte culori, ca să poți spune: cenușiu-amintiri, cenușiu-viitor, albastru-dragoste, albastrul zilei în care ea i s-a dat...

Femeia îl urmărea cu privirea. Aștepta ca să-i răspundă.

— Știți că sînteți libertatea mea.

— Știu foarte bine că pictorii și poeții înfățișează libertatea sub trăsăturile unei femei. Căci asta vreți să spuneți... Ei bine, nu simt nici o chemare pentru așa ceva.

— Nu, pentru mine sînteți icoana libertății.

— Vorbiți prostii. Nu v-am cerut să fiți curtenitor. Atunci...

— N-a fost o măgulire. Gîndeam așa!

— Haide, haide. Trebuie să plec.

— Aveți un program precis.

— Nu prea. Sînt secretară de direcție. Dar am de lucru. V-ați reluat studiile?

— Trebuie neapărat să le reiau. Patronul dumneavoastră e avocat?

— Nu. Fratele lui. El e alpinist. În fine, în timp de pace, fabrica echipamente speciale pentru alpiniști. Acum a pus la punct niște aparate de oxigen pentru spitale...

— A, da...

Voia să-i spuie: „Ești frumoasă. Ești minunată. Aș fi fericit dacă toată vremea ai sta așa, ca acum, lîngă mine.“ Dar, numai gîndindu-se la astea își dădu seama că toate erau nerozii. Femeia chemă chelnerul. Cînd îl văzu pe Bruno că-și pregătește banii, îi spuse:

— Eu v-am invitat. Ca să sărbătorim eliberarea dumneavoastră.

— Atunci, mîine e rîndul meu.

— Poate. La revedere, domnule.

Îi întinse mîna. El i-o strînse. Se așeză pleoștit de acel „domnule“. Își dete seama că nu știa nici cum o cheamă, nici unde ar putea s-o întîlnească. Nu se mișcă. Îi era teamă să nu strice totul dacă se grăbește. Ea îl lua repede, îl îmbrîncea, conducea după bunul ei plac convorbirea, îl părăsea. Și el era în culmea fericirii. Pentru prima oară, dragostea își pierdea nimbul cu care o înconjurase închipuirea lui. Amorul devenea carne și sînge, rîs, buze și glas. Femeie adevărată. Înfricoșătoare. Dulce. Un amor mult mai puternic, mai bogat decît toate visările lui.

Nu o dragoste întîmplătoare, nu o dragoste de „ia-mă", nu o dragoste de valeţi de cupă, a jucătorilor de „uite popa, nu e popa" şi a ghicitoarelor în cărţi, ci adevărata dragoste.

Ea a fost la proces. Şi a spus: „Simpatizez cu ceea ce aţi făcut".

Bruno se simţi aşa de vesel, încît se temea ca, de bucurie, să nu săvîrşească vreo nerozie. Se grăbi să se închidă în odaia lui pentru a visa în toată voia.

4

PUSĂ LA VEDERE, depăşind marginile *Tratatului de analize* al lui Bouligand, o foaie de hîrtie liniată cu pătrăţele, dintr-un caiet de şcoală, îndoită cu grijă cu echerul, hîrtie pe care fratele lui o folosea pînă şi în corespondenţa particulară, vesti pe Bruno că se petrecea ceva de care cumnată-sa nu trebuia să ştie. „Un apel de-al lui Christian..." Mintea lui zbura prea repede, ca să-i poată urmări gîndul. Încercă s-o domolească, să reconstituie totul înainte de a verifica dacă ghicise bine despre ce e vorba. El pusese în ecuaţie, foarte simplu, pe necunoscuta sa şi Partidul. Fusese *repus în circuit* în ziua în care tînăra femeie pe care o iubea îi declarase: „Eu vă ascultam cu urechea cuiva care dorea să scăpaţi..."

Se hotărî în fine să scoată hîrtia din carte şi s-o desfacă. Renunţase la tentaţia de a ghici despre ce e vorba în clipa în care se încălzi de amintirea mărturisirii necunoscutei. *„Azi e ziua de naştere a Colettei. Nu uita să-i oferi flori. Violetele ar fi indicate.* G. Gilles." Gilot. Bruno îl numea pe fratele său Gilot, cum îi spuneau şi părinţii. Colette nu folosea acest diminutiv. Bruno îşi dete seama că volumul rămăsese deschis la pagina unde se afla scrisoarea. Îi plăcea

să aibă cărţi îngrijite şi încercă s-o închidă. Simţi că nu merge, nu putu s-o închidă bine şi atunci, între pagini, găsi un bilet violet, spălăcit, de cinci franci, tot aşa de bine împăturit ca şi scrisoarea. Bătrînul ăsta de Gilot se gîndea la toate, mai ales cînd era vorba de nevastă-sa.

Această ultimă împrejurare îl dezmetici pe Bruno cu totul. N-o putea suferi pe Colette şi nici aerele pe care şi le da din pricina a două nenorocite diplome de licenţă, pe temeiul cărora îl trata de sus pe bietul Gilot, institutor ca şi ea, ba chiar mai bine notat; mintea mărginită a Colettei, rezumată la *avansarea la alegere*. Tata şi mama, cel puţin, au fost fericiţi şi mîndri de activitatea pe care o desfăşurau la şcoală. Îşi iubeau meseria ca nişte buni lucrători ce erau. Bruno îşi reaminti de scrisoarea lor, citită cu ifos de avocatul său:

„Toată viaţa noastră am susţinut că un ideal dezinteresat e respectabil şi demn de sacrificii. Fiul nostru a fost crescut în aceste principii. Şi-a ales singur să fie ceea ce este. Chiar dacă va crede că s-a înşelat, noi nu sîntem în măsură să-l dezaprobăm. Şi mai puţin încă dacă ar persevera.“

El îşi văzu tatăl şi mama veghind la lumina lămpii, cîntărind fiecare cuvînt şi certîndu-se, cum se certau, desigur, de cînd s-au cunoscut. Voiau să spună lămurit ceea ce gîndeau, nici mai mult, nici mai puţin. Cît despre Gilot, lui îi era frică. Frică de război, frică de nemţi, frică să nu displacă indiferent cui, frică de Colette. Nu era fericit şi credea că ar fi putut ajunge

ceva mai mult decît institutor, aidoma bătrînilor. Lui Gilot i-au trebuit patru ani ca să-şi ia cele două examene. Ce e drept, avea scuza boalei de care suferea, dar trei luni de preventoriu nu e cine ştie ce, pe lîngă cele patru luni şi jumătate de închisoare la Santé. Odihnindu-se la munte, Gilot a întîlnit-o pe Colette.

Nişte rataţi. Nu eşti ratat pentru că eşti institutor. Sau gunoier. Eşti un ratat cînd ţi-e scîrbă să fii ceea ce eşti. Dacă ar fi să te iei după numita Colette, bonzii de la Sorbona, descoperind că Gilot are un plămîn voalat, urmare a surmenajului, s-au înţeles s-o convingă să nu-l părăsească înainte de a-şi da agregaţia. Astfel, Gilot devenise un ratat la pătrat, ratat cu elementul agravant de a fi pricinuit — lucru aşa de uşor admis — eşecurile nevesti-si. Şi Colette, dacă n-ar fi căzut pe acest molîu, pe acest resemnat, care, bineînţeles, nu suferea să fie dominat de soţia lui... Bruno, ca de obicei, la acest punct al raţionamentului se întreabă dacă nu cumva cumnată-sa îşi înşela bărbatul... Nu era urîtă, Colette, dar era toată numai cap — un sloi de gheaţă...

Nimic de făcut. Această bucăţică de hîrtie, scrisă cu grijă, împăturită, rînduită, ascunsă, această măruntă teamă meschină a fratelui său, îl determină să revie la ceea ce îl dezgusta mai mult pe lume: orizontul strîmt, acreala, spaimele ridicole, mutra lui Gilot cînd gardienii îi încredinţaseră fratele mai mic.

Puţin îi păsa lui Bruno că-şi irosea viaţa, că-şi rata situaţia, căsătoria, şi ce importanţă avea că renunţă la învăţătură, că s-ar alege cu

4—2662

o tuberculoză, cu un sifilis — în pușcărie castroanele sînt așa de prost spălate — că și-ar sfîrși viața aidoma unei haimanale sau, și mai rău, într-un azil de bătrîni, dar cu ceea ce nu se putea împăca era acea sărăcie de simțăminte, acea anemie, acel regim fără sare și fără mirodenii, care s-ar fi întins pe întreaga-i existență...

Proba prin absurd... Ei da, necunoscuta lui însemna căutarea plenitudinii cu tot ceea ce reprezenta ea ca primejdii, acțiunea revoluționară în care te arunci, dragostea care te perpelește, pușcăria care te înăbușe, moartea care pîndește...

Se miră că nu s-a gîndit singur la violete. Colette n-ar fi izbutit să le mînjească. Dar nu va cumpăra din același loc violetele destinate necunoscutei sale și acelea pe care i le va oferi cumnatei. Va oferi violetele chiar în astă-seară, da, fără a mai aștepta întîlnirea oficială... „Nici o restricție pentru violete, nici o restricție pentru dragoste, domnilor și doamnelor. În pofida ocupației și a domniei monseniorului Pétain, duhovnicul generalilor, al ofițerilor superiori și inferiori, bolnavi de teama frontului, noi avem o inimă largă, atît de largă! Faceți dragoste fără bonuri, faceți dragoste pentru a vă consuma rezervele de calorii și alimentați cu banii voștri bursa neagră! Cumpărați totuși violete! Totul începe cu violete. E primăvară, măcar că amiralul Darlan[1] și marina lui se fofilează în fiecare minister și se lăfăiește în luxoasele consilii de administrație. E primăvară, în pofida codului de familie, a institutorilor care nu-și fac datoria, a scriitorilor care sînt rău inspirați și a poporului care uită repede. E primăvară, anotimpul dragostei, și lui Bruno Cambon îi revine sarcina de-a conferi violetelor propriile lor virtuți, de-a le oferi aceleia dintre tinerele femei ale Franței care s-a dovedit că le merită, care nu numai că nu și-a pierdut nădejdea, dar întîmpină cu prietenie pe prizonierul politic..."

Acest monolog întovărăși pe Bruno pînă la biserica din Batignolles, Sainte-Marie des Batignolles, cum spunea Colette cu emfază, de cînd se ducea la slujbă pentru a fi pe placul noului guvern. El se convinse că florăreasa, al cărei magazin se afla în obscuritatea unei mici clădiri gălbui, nu închidea înainte de ora opt, apoi plecă spre Cartierul Latin, întocmai ca Alexandru sau Cezar la cucerirea lumii. Dacă îți iei sarcina să schimbi fața lumii, trebuie mai întîi să te arăți demn de lumea nouă, de viața nouă. De obicei știi lucrul acesta numai cînd ești foarte bătrîn, o dată ce revoluția a reușit. Asemenea gînduri privitoare la violete l-au convins pe Bruno de adevărul că prin ajutorul lumii vechi se va clădi lumea nouă. El, cu violete pentru indiferent cine, violete — leac contra gîlcevilor familiale — el avea să inventeze flori noi pentru dragostea lui cea nouă, flori cum nu s-au mai văzut vreodată. O luptă contra miopiei morale... Ajuns pe Cheiul Florilor, își pregăti din banii lui mărunțișul de cinci franci, pentru a nu face confuzie între violetele

[1] *Darlan, François-Jean* (1881—1942), om politic francez, comandant suprem al forțelor navale franceze (1939—1940), ministru al marinei și vice-președinte al guvernului de la Vichy.

destinate necunoscutei și cele pe care le va cumpăra cu bancnota lui Gilot.

— O să-ți poarte noroc, spuse vînzătoarea, întinzîndu-i un imens buchet, pe care îl înveli într-un petic prea mic de gazetă.

Bruno nu dădu nici o însemnătate acestei prorociri. I s-a părut chiar că e de piază rea. Dar la șase fără cinci își văzu necunoscuta ieșind din strada Jean-de-Beauvais. Așteptă să se convingă că nu e întovărășită de nimeni și se repezi:

— Poftim!

Întinzînd brațul, îi oferi florile.

— Ah, asta!' Ei, bine, dumneavoastră...

El nu cuteză să se miște, cu ochii ațintiți pe violetele pe care femeia le ținea cu amîndouă mîinile, la înălțimea sînilor, aproape să-i atingă. Avu impresia că ea se apleacă, senzația acută a unui gol, a unui spațiu ivit între ei și, dacă ar fi privit-o, ea ar fi fost îndemnată să alunece spre el, spre a-i da o sărutare. El se hotărî să-și ridice capul și atunci văzu fața ei frumoasă, îmbujorată, văzu același foc aprins în roșul viu al pometilor, în strălucirea albastră a ochilor și în acel surîs în care gura i se micșora, purtătoare de cuvinte nerostite și a sărutului poate.

— Haide, nu mai sta așa, înfipt ca un țăruș, și vino cu mine!

— Nu sînteți supărată?

Ea rîdea, dar de astă dată nu mai era rîsul ei de circumstanță, cam de sus, ironic, ci rîsul pe care nu-l auzise bine prima oară, un rîs adînc,

din gît, aproape gungurit, un rîs pornit chiar din inimă.

— M-ai mișcat mult, Bruno. Nu credeam că vei atribui atîta însemnătate...

— Dar...

Ea se oprește ca sub efectul unei lovituri, își pune mîna pe inimă.

— Da, ai dreptate. Are mare importanță pentru un om ca dumneata să nu se simtă singur, să știe că alții... Da, chiar asta e... Cred că nu e cu putință ca cineva să fie de altă părere... Da, cred că toată lumea... Dar, vai! nu e chiar așa...

— Dacă...

El ascultă ecoul, o dată cu vorbele rostite de necunoscută; se întrerupe.

— Dacă — ce?

— Nimic. Dacă aș ști cum vă cheamă...

Căldura i se ridică din nou în obraji, în privire. Bruno își spune că a obținut victoria. Cea mai stupidă întrebare, cea mai necugetată, cheamă la rîndul ei pe aceea de care femeia caută să scape, sub obrocul stimei.

— Ține-mi geanta, Bruno. Uf, mi-era într-adevăr prea cald cu boleroul ăsta...

Spatele îi rămîne aproape în întregime dezgolit în răstimpul cît își pune din nou pe umeri, la întîmplare, haina-i ușoară. El știe că femeia l-a surprins admirîndu-i splendoarea umerilor, ațîțătorul decolteu al sînilor, foarte adînc, foarte impunător.

— Aș vrea să fiu prietenul dumitale.

— Dar ești, Bruno. De fapt nu ți-am răspuns la întrebare. Mă cheamă Maria. (Ea rîse foarte tare.) Nu mai îndrăznesc să îmbrac rochia asta.

O am de doi ani, cînd nimeni nu se gîndea la război. Numai la fericire. Da, chiar asta e, la fericire...

— Aş vrea să te gîndeşti la fericire.

Îi e teamă ca femeia să nu ghicească pofta ce ar avea s-o vadă în rochia asta, aşa, pe îndelete, în rochia asta a fericirii; dar nu, ea i-a primit spusele cu toată seriozitatea.

— Mă gîndesc la asta, Bruno. Ce mă înspăimîntă e că n-am convingerea că fericirea îţi vine ca o răsplată. Fericirea dă peste tine sau te părăseşte fără ca tu să înţelegi mare lucru.

— Eu, eu sînt fericit!

— Cu dumneata nu e acelaşi lucru. Dumneata ai un scop.

El vrea să-şi retragă vorbele pe care le-a rostit. Sau să precizeze că din pricina ei şi numai prin ea e fericit. Şi acum totul nu e decît o verigă din lanţul nesfîrşit care se întinde de la ea la el; un lanţ, un lanţ în care găseşti prieteni, închisoarea, procesul, întîlnirea lor, ceea ce îşi închipuie ea despre el, ce fel de simţăminte bănuieşte că încearcă el faţă de ea.

Nimic de făcut. Se învîrteşte, se reînvîrteşte zadarnic în jurul aceluiaşi gînd:

— Scopul meu eşti dumneata. În ce urmăresc te văd pe dumneata. Fără dumneata nu pot fi fericit.

Asta strică tot, se întinde, se dezarticulează, degenerează. Trece de la preţiozitate la suspine miorlăite. Nu mai are încredere în ceea ce a plănuit. Şi, deodată, izbucneşte în mod firesc:

— Sînt fericit cu dumneata!

— Acum, în clipa asta, pentru că e frumos afară.

— Nu, sînt fericit cu dumneata, Maria.

E copleşit de mirare că îndrăzneala lui nu i se transmite şi tovarăşei sale. Ea continuă să meargă, cu aerul cel mai indiferent cu putinţă. Poate că n-a auzit.

— E aşa de complicat să fii femeie... Vreau să zic să fii femeie şi să vorbeşti de fericire cu un tînăr. Fericirea e, după mine, ca o străfulgerare, ceva care nu ţine. Durerea de cap care trece. Clipa în care crezi într-o declaraţie de dragoste. Chiar asta e... Ceva năprasnic!... Nu pun la îndoială mărturisirea dumitale. Cred că-ţi ofer ceva. Nu-ţi ofer şi soarele, nu?

— Soarele — dacă e cu dumneata!

— Îmi place să mi se facă curte. Fă-mi deci curte. Nu-mi bat joc de dumneata. E adevărat. E aşa...

Bruno se simte roşind. Trebuie să găsească cu orice preţ un răspuns.

— Eşti de origină spaniolă, Maria?

— Cu riscul de a te dezamăgi, nu prea. M-am născut la Paris, din părinţi parizieni. Nu i-am cunoscut. Tata a murit de gripă spaniolă... Pare un joc prost de cuvinte, dacă ţii seama de întrebarea dumitale. Sînt un copil al păcii, născut la 20 august 1919, ia fă socoteala. Este singura mea certitudine. Cred că sînt un copil al fericirii. Dar mai există încă şi febra puerperală, şi mama a plătit naşterea mea cu propria-i viaţă. Afară numai de cazul în care sănătatea mamei n-a fost zdruncinată de pierderea lui taică-meu pe vremea cînd oamenii nu mai mureau în răz-

boi și cînd nu-ți mai era frică de moarte. Înainte de a muri, mi-a dat acest prenume, poate pentru a mă pune sub scutul Sfintei Fecioare...

A luat, fără să-și dea seama, brațul Mariei.

— Să nu fii supărată pe mine.

Ea îl liniștește cu un surîs.

— De ce? Pentru că m-ai făcut să vorbesc de părinții mei? Eu n-am avut de suferit de pe urma acestei situații. Am avut bunici admirabili. M-au văzut măritată și m-au crezut femeie așezată la casa mea...

Bruno strînge și mai tare brațul Mariei ca să se convingă că există, că și-a cîștigat dreptul de a merge alături de ea, de a-i face curte.

Ceasornicul din piața Maubert îl invită să-și ia rămas bun de la dînsa. Dacă va ști, într-un fel simplu, firesc, să-i vorbească de ziua de naștere a cumnatei, și nu va avea aerul unui băiețaș care trebuie să fie acasă la o anumită oră, asta va mări desigur considerația pe care ar avea-o față de el. Încetinește pasul. Ea nu-și dă seama pe dată și trece înainte, îl așteaptă, dar gestul e așa de neașteptat că trupurile lor se ating.

Zăpăcit, Bruno lasă brațul Mariei, iar brațul lui devine un obiect străin, respins de rochia tovarășei de drum.

— Aș vrea să ne mai plimbăm, spune el cu o voce mult prea gravă, dar ea nu pare să-l ia în seamă și-l privește cu o mină veselă, ca și cum ar fi citit în sufletul său.

— Eh, mai am destulă vreme, spune ea în chip firesc.

Această trecere de la frig la cald, fără tranziție, îl făcu să-și piardă stăpînirea de sine. Încercă să-și apropie brațul de ea, dar fu reținut de un obstacol invizibil. „Mă socotește desigur plictisitor și prost, fără nici o legătură cu băiatul aflat cîndva în boxa acuzaților."

— Îți surîde să mergem la Châtelet?

Acuzat, închisoare, Châtelet.

— Locuiesc la Poarta Brancion, cel mort ca erou la Sevastopol. Pun rămășag că asta nu o știai... Îmi convine Châtelet; schimbăm la Montparnasse, direcția Poarta Vanves... Dacă ești foarte cuminte am să te poftesc într-o zi la mine. Da, chiar asta e, dacă ești cuminte...

— Ce trebuie să fac?

— De pildă, să nu-mi mai cumperi violete.

Își dete seama, după felul cum ținea strîns cu mîna stîngă buchetul prea mare, c-o stingherise tot timpul preumblării.

5

MARIA i-a dat să bea un vin așa de tare, încît Bruno își alungă plictiseala pricinuită de iscodirile la care fusese supus ca și de predicile rostite cu prilejul acelei aniversări, neacordînd mai multă atenție nici mutrelor cumnatei și nici măruntelor minciuni cu privire la vîrsta ei. Trebui, totuși, să ia parte la conversație, să răspundă cînd i se cerea părerea, așa încît Colette, la plecare, îl felicită, îl îmbrățișă, plîngînd de emoție, după cît părea, îmbătată dintr-o dată de propriul ei entuziasm.

Această impresie de detașare, de dedublare nu avea nimic de a face cu ceea ce lecturile sau cinematograful îi revelase cu privire la dragoste. Maria intrase în el, răsturnînd felul lui obișnuit de a gîndi, clătinînd ierarhia lui de valori. N-a avut poftă să răspundă tiradei rostită de Colette asupra păcii viitoare, pentru că, după căderea Atenei, Hitler avea tot ce poftea în Europa. Înțelese că Maria îi oferea mijloacele de-a evada. Asta în înțelesul propriu al cuvîntului, pentru că viața pe care o ducea la Gilot și la Colette echivala cu un domiciliu supravegheat, agenții poliției însărcinîndu-l pe propriul lui frate cu această misiune. În singurătatea odăii sale, Bruno își dete seama de cumplita apăsare, de starea de resemnare, de părăsire în care trăia. Ieșise din închisoare într-o epocă de plin avînt al colaboraționismului. Nu-și închipuia că va găsi oameni gata de luptă. Dar oboseala lor, faptul că acceptau situația actuală îl jignise, îl rănise mai adînc decît și-ar fi mărturisit-o. Maria îi dădea puterea să privească situația în față. Da, Maria dărîma zidurile, rupea lanțurile, înlătura deznădejdea. „Ea mă iubește pentru ceea ce pot fi..." Se înspăimîntă de faptul că putea vinde atît de ușor pielea ursului. Metafora nu-i plăcu. „Maria, m-ai eliberat. Ai scos la lumină toată dragostea de care mă simt în stare..." Dar vorbele astea nu vor trece dincolo de bariera dinților, cum spune bătrînul Homer. Maria e obișnuită să fie curtată, asta-i limpede. Dar de ce s-ar avînta atunci într-o aventură cu el? El șterge prea ușor din viața ei pe tipul din piața Jussieu.

A doua zi singura noutate: ploaia. Nu și-au spus nimic în local, se simțeau stînjeniți. Maria avea aerul că se grăbește, dar e mai bine așa. Acum Bruno, cu capul gol, o așteaptă, plimbîndu-se în ropotul ploii.

„Maria este o femeie de mari inițiative. Nu trebuie s-o duci pe drumuri de coastă, din port în port." Aproape că-i vine să creadă că această comparație i-a venit o dată cu ploaia. Comparația îl impresionează totuși, aducînd cu ea un parfum de Antile, brizele care îl poartă și îi umflă pînzele. Maria, dreaptă și fină ca vasele cu două catarge din alte vremuri.

Dar iată că apare cu o glugă pe cap. Ea alunecă spre dînsul. O ajunge și o apucă de mij-

loc. Un domn bătrîn cu umbrelă îi desparte. Bruno pregetă, întîlneşte mîna Mariei întinsă către el, i-o prinde. Pornesc cu paşi mari către piaţa Maubert, unde se găseşte staţia de metro cea mai apropiată. În faţa ghişeului de bilete e curent. Pe Bruno îl cutreieră un fior.

— Să nu răceşti.

Ea o ia înainte pe scară, pocnind, grăbită, din tălpile de lemn, ca şi cînd ar voi să treacă peste acel *tu* şi, fără îndoială, pentru a-l face pe Bruno să nu ia în seamă lucrul acesta. O ajunse pe peron. Maria îşi lăsă gluga pe spate şi-şi înălţă capul spre el, în nebunia părului ei blond răvăşit. Prin ochii ei limpezi trecu ceva, o scînteiere dulce, drăgăstoasă. Se apropie de ea. Ea îi întinse fruntea. Bruno o sărută stîngaci.

Ea se depărtă şi se opri în faţa oglinzii unui distribuitor automat şi, cu mişcări domoale, începu să se pieptene. El făcu la fel, dar se stropi cu picăturile căzute din pieptene.

— Vrei o batistă?

Îi făcu semn că nu. În metro se pomeni lipit de ea, ţinînd-o de mijloc, iar ea, ca toate fetele, ca toate celelalte femei însoţite de bărbaţi, îşi rezemă capul de pieptul lui.

— Ştii tu, aş dori ca asta să ţină mereu, spuse el.

Acest „tu" nou de tot între ei, acest „tu" fără sfîrşit, acest „tu" pe care îl va auzi mereu.

— Poate, dar nu în metro.

Ea rîde. Trebuiră să schimbe... Au găsit locuri pe cealaltă linie — resturi, îi explică Maria, ale vechii reţele nord-sud şi care mai păstra

culori vesele, motoare care sforăiau, un nedeslușit aer demodat din alte vremi. El începu să-i explice că i s-a dat numele de Bruno pentru că bunica îl închinase Sfîntului Bruno, iar tatăl, liber-cugetător, acceptase numele în amintirea lui Giordano Bruno, ars pe rug pentru necredinţă. „Numai de nu s-ar lua la bătaie cei doi Bruno din mine..." Povestea lui nu părea c-o interesează. Nu mai ştia despre ce anume voia s-o convingă pe Maria.

— În schimb, de ce l-au botezat pe fratele meu Gilles?

— Nu mi-ai spus că ai un frate.

— Locuiesc la el. E cu zece ani mai mare decît mine...

Privirea lui se agăţă de genunchii Mariei, dezveliţi de rochia prea scurtă. Ea încercă să-şi tragă rochia peste genunchi, dar nu izbuti.

— Mă plictiseşti. Te destăinuieşti în rate...

— Într-o zi o să te am toată.

— Da, asta e! Toată!

— Tu nu crezi?

— Sînt prea bătrînă pentru tine. Prea cuminte...

Ea profită de faptul că ajunseseră la capătul liniei, ca să nu-şi sfîrşească fraza. Au coborît în plin potop. Maria îl luă de mînă şi-l tîrî de-a lungul unui mare loc viran. Bruno înţelese că traversau bulevardele exterioare, apoi o piaţă. Intrară după aceea într-un fel de şantier imens, cu ziduri de case neterminate, cu terenuri goale, cu grămezi de materiale. Apusul pripit răspîndea culori de filme vechi, spălăcite şi ne-

fixate, cenușii, aburii, murdare, cărămizii, pete gălbui, deschise sau palide. Pășeau pe o șosea prost pavată. Bruno văzu mugurii deschiși ai arborilor și asta îi redete încrederea în sine. Deodată Maria se împiedică. I se prinsese tocul în șinele unui vechi tramvai. Bruno reuși să-l scoată de acolo, dar curelușa care ținea pantoful se rupse. Bruno înnodă mîinile Mariei în jurul gîtului său și o luă în brațe. Se aștepta să se împotrivescă, dar ea îi primi ajutorul cu plăcere. Maria îl conduse către o casă scundă, străjuită de un gard de fier. O lăsă jos, exact cît îi trebui femeii să descuie poarta, apoi o reluă în brațe, pentru a trece printr-o grădiniță cu straturi de flori, mărginite de țigle smălțuite. Vîntul nu răzbătea pînă acolo. Îi veni în minte imaginea unui port.

Și-au scos impermeabilele într-o săliță banală, cu dale albe și roșii, prost luminată de un glob colorat, ce voia să închipuie un felinar venețian. Salonul, însă, părea oarecum arătos, datorită tăbliilor de lemn închis ce căptușeau pereții și a mobilelor de acaju. Era confortabil, călduț, dar fără gust, ca mîncărurile din birturile de mare consum, fără vreo urmă din acea eleganță nesilită, îndrăzneață care caracteriza rochiile Mariei, purtînd, după cît i se părea, pecetea gustului ei.

— Urcă.

Porni pe o scară dreaptă, care suia din fundul odăii și ajunse în mijlocul unui budoar, mic și îngrijit.

— E frumos!

— Aici sîntem la mine. Tot etajul e al meu.

— Nu locuiești singură?

— Ba da, domnule. Dar azi te consider ca pe un frate mai mic. Te-am primit la etajul pe care l-am mobilat chiar eu, etajul în care trăiesc, și asta ca să-ți usuc părul în camera mea de baie. Asta-i, un frate mai mic...

— Ești supărată?

— De loc! Dar am avut impresia că voiai să mă trîntești pe divan... Nu vreau să fiu nevoită a-ți spune nu! Și atunci, cum nu sînt încă hotărîtă să-ți spun da...

— De ce îmi explici tu toate astea?

— Pentru că te-am primit la mine, în intimitatea mea și nu vreau s-o fac pe cocheta.

Îi prinse umerii și o atrase spre el.

— N-ai încredere în mine?

— Ba da! Cred că nu știi unde-i obstacolul de care te vei izbi la mine. Îmi placi. Ți-am dovedit-o. N-am nevoie de-o aventură. Nu vreau să fiu nevoită să te părăsesc dacă m-oi simți nenorocită, nici să sufăr dacă m-ai părăsi, dezamăgi, sau...

— Dar te iubesc.

— Tu crezi că mă iubești, Bruno. Eu, nu știu. Și acum, direcția spre uscător...

El se dădu pe mîna ei, foarte mulțumit, la urma urmii. Zgomotul aparatului îi scutea de obligația de a vorbi. Maria se ocupa de el, părea că se joacă cu părul lui, îl pieptăna după voia ei. Maria îl amănunțea cu privirea. El își savura cu anticipație victoria. Apoi, coborînd la parter, descoperi, într-o ramă de piele, fotogra-

fia unui om de treizeci și cinci — patruzeci de ani, figură destul de atrăgătoare.

— Îl iubeai?

— Să știi că întrebarea ta mă jignește. Nu m-am culcat decît cu oamenii pe care i-am iubit.

— Poate credeai că...

— Asta e. Chiar așa... Mi-a fost profesor la școala de secretare. A fost candidatul Frontului Popular. Strîngea fonduri pentru Spania republicană. Îl consideram, toate elevele, drept un erou. Se ocupa mai ales de mine. Și l-am crezut... Și-a părăsit nevasta pentru mine. Cred c-a fost sincer, pentru c-a așteptat să se poată căsători cu mine și apoi mi-a devenit amant. Aveam șaptesprezece ani. Îmi închipuiam că cerul va fi totdeauna albastru.

— Și apoi...

— I-a intrat în cap c-ar fi putut avea o situație mai bună. Entuziasmul i s-a spulberat însă o dată cu dezagregarea Frontului Popular și cu zdrobirea Republicii spaniole. Stătea din ce în ce mai puțin acasă. A întîlnit o altă femeie...

— Ți-a trădat idealul.

— Nu. L-am văzut altfel de cum era.

— Și eu?

— Tu, aș dori să fiu foarte sigură că mă vezi așa cum sînt. Asta e.

Gluga impermeabilului și umezeala îi turtise pieptănătura. Maria îi apăru naturală, așa cum era cu adevărat. Se scufundă în ochii ei mari cenușii-verzui sub lumina electrică și îndrăzni să-i netezească părul.

— Așa cum ești, îi spuse. Așa cum erai la proces.

— Adevărat. Eram pieptănată întocmai ca acum, cu un coc... Da, chiar asta e...

Ridică brațul și se privi în oglinda din perete. El trecu în spatele ei.

— Să știi că nu sînt un erou. Lupt pentru că trebuie, dar nu-mi place. Aș vrea să mă dedic mai tîrziu studiilor.

Nu îndrăzni să spună: studiilor matematice, de teamă să nu-i prezinte o perspectivă prea respingătoare Mariei.

— De ce-mi spui toate astea, Bruno? Eu nu rîvnesc la un erou. Simt nevoia să stimez omul pe care-l iubesc. Și te stimez. Dacă ai avea cinci ani mai mult...

Ea se desprinse de el și rîse din nou — un rîs pornit din cap. El alergă după ea.

— Dacă aș avea cu cinci ani mai mult?

— Vrei să le știi pe toate?

El coborî ochii.

— Iartă-mă, spuse cu glas mîhnit.

Ea îi puse mîna pe umăr.

— Îți vorbesc deschis. Nu mă port cu tine cum m-aș purta cu un băiețaș. Nu văd încă limpede în mine, în noi. Mi-e teamă că cer prea mult vieții și mi-e teamă că tu, la rîndu-ți, aștepți prea mult de la mine. Dacă aș fi sigură că nu te iubesc... da, asta e... Dacă aș fi sigură...

Privi spre budoarul ei. El păru că înțelege. Înțelege că nu i-ar fi rezistat, dar ea porni cu un pas de dans către scară și avu timpul să rîdă de el urcînd treptele. Atunci Bruno nu mai

știu ce să creadă. Așteptă, convins că-și bătea joc de el. Nu putea desluși zgomotele care veneau de sus: scîrțîituri de sertare, uși trîntite, gemetele podelei, ca și cum s-ar fi dereticat, afară numai dacă nu-și rînduia odaia pentru...

Auzi pasul ei repezit trecînd prin budoar. Întîi îi văzu apărînd picioarele, încălțate în pantofi de seară, cu tocuri foarte înalte, foarte delicate, care îi puneau în evidență în chip minunat gleznele. Observă apoi că Maria îmbrăcase o rochie atît de lungă, încît trebuia, la coborîre, să-i ridice marginea. Descoperi apoi tunica, foarte simplă, foarte dreaptă, de un albastru adînc, un albastru-saten, apoi, deodată, umerii cu desăvîrșire goi. Purta un mic colan de aur la gît, brățări, și toate aceste podoabe păreau a fi puse pentru a scoate și mai mult la iveală finețea pielei, căldura ei ușor aurie.

— Era visul meu cînd m-am măritat.

Bruno îi mîngîie umerii, brațele. Maria se învîrti pe loc cu grație, ca o dansatoare în fața partenerului.

— Ce vrei să spui? Un vis de rochii frumoase?

— Da, de rochii frumoase. Asta e... Și de recepții frumoase. Și un soț în smoching sau în frac.

Ea se învîrtea într-un vals imaginar, și el se simțea prost îmbrăcat, ciupit de molii, murdar, și nu îndrăznea să-i devină partener, să-i pipăie spatele acela gol, să-l atingă, să-l conducă în dans. Și-o închipui pe Maria la un mare bal, și după dînsa gloata cavalerilor.

— Și bărbatul tău ți-a dat ce doreai?

Era oarecare amărăciune în glasul lui. Maria părea a nu-l fi auzit, pierzîndu-se toată în amintirea fizică a unui vals lent, majestuos. Se opri dintr-o dată.

— A făcut ce-a putut, bietul de el. Nu. Așa am crezut. Astăzi știu că m-a dus numai în locuri unde se mai credea în *lumea mare*. Asta e... E adevărat că femeile au reînceput să-și pună rochii de seară în U.R.S.S.?

Această întrebare, pusă după ironia cu care pronunțase *lumea mare*, îl tulbură. El îi explică, înflăcărat, că poporul, avînd dreptul să se manifeste în libertate, de ce să n-aibă și femeile dreptul să se prezinte cu umerii mult dezgoliți, cînd opera, baletele, concertele și toate frumusețile vieții erau pentru muncitori, pentru țărani? Prins în focul demonstrației, Bruno n-o mai privea. Cînd vru să-i ceară aprobarea, ea nu se mai afla în fața lui. O văzu în oglindă, cu brațele ridicate pentru a-și ține sus valurile părului, tocmai ca în atitudinea visătoare a... Tresări, izbit de asemănarea, de identitatea gesturilor, a formelor, a părului blond, a ochilor mari albaștri, a gurii pofticioase, înainte de a se gîndi că tabloul cu care semăna Maria înfățișează o curtezană, singură sau în mijlocul unui grup — nu-și mai amintea — o tînără curtezană din Veneția, în plin triumf, în toată strălucirea torsului ei dezgolit pînă la pîntecele îngust, cu sînii mici, ridicați datorită gestului aceluia...

— La ce te gîndeşti, Bruno? Trebuie să-mi spui. Să-mi spui tot...

Bruno încercă să facă faţă, să spună tot, foarte deschis, dar se încurcă între Bellini şi Tizian, şcoala veneţiană, tînăra curtezană...

— Mi-era teamă să nu mă fi găsit urîtă... Pentru că ţi-am spus că au fost oameni în viaţa mea şi că tu...

— Nu, din cauza frumuseţii tale, te asigur, a asemănării fizice... Roşeşti.

— Da. Mi-e ruşine pentru că tu, tu îmi vorbeai de U.R.S.S. De viitorul nostru. Şi că eu...

— Şi că tu...

Era lîngă el, ironică şi aţîţătoare. Deodată îşi aduse aminte. Gestul braţelor ridicate îi jucase festa.

— Ştii, spuse el încurcat, tabloul la care mă gîndeam, ei bine, n-are nimic de-a face cu Veneţia, şi nici cu o curtezană, e un Chassériau, Estera în faţa oglinzii, mi se pare...

— Da, e la Luvru. Şi nu eşti primul care te-ai gîndit la asta. Am avut un prieten pictor... Dar eu te las să mori de foame...

Zbură pe scară, cu părul despletit plutind pe spatele ei gol. Bruno era gelos pe pictor, gelos de-i venea să plîngă.

Apoi Maria veni într-o rochie de casă, cu părul prins într-un coc. Îi dete o mică sărutare şi-l conduse în bucătărie. Uită de toate, jucîndu-se cu el de-a pregătirea mesei şi de-a traiul în doi.

Cînd îl întovărăşi la metro, ploaia încetase. Sub cerul limpede se şi simţea răsuflarea pămîntului călduţ de primăvară. Maria îi părea atît de aproape, atît de obosită, încît se întrebă dacă n-a lăsat să-i scape din mînă prilejul şi dacă nu s-a purtat cu dînsa ca un băieţaş. Dar ea îi întinse obrazul.

— Mîine e sîmbătă. Mergem la ţară. Ce zici, Bruno, vrei?

Plecă plin de bucurie. Maria îi făgăduise toată viaţa ei, dacă va şti s-o cucerească.

6

IATĂ APROAPE cincisprezece zile de cînd nu se mai despărţeau. Se duceau la ţară în fiecare sfîrşit de săptămînă, se întîlneau la cafenea, apoi, seara, cînd Maria îşi termina serviciul, cinau de regulă împreună. Se înţelegeau foarte bine, chiar şi asupra amănuntelor legate de viitorul lor şi, totuşi, Bruno nu înaintase nici o şchioapă în cucerirea Mariei. Credea că nu i-ar fi trebuit decît un gest. Să-i atingă fermoarul rochiei, de pildă, sau, fără a părea atît de nerăbdător, s-o reţie atunci cînd ea se ridica spre a-l conduce la metro, dar nu se gîndea niciodată să facă gestul în clipa cea mai prielnică.

In ziua aceea decisese să fie mai îndrăzneţ. Era o zi hotărîtoare. Urma să se întîlnească la ora cinci cu cineva de la Partid. Voia ca reînceperea activităţii lui politice clandestine să coincidă cu cucerirea Mariei. Pentru că se iubeau...

Ajunse la cafenea în această hotărîtă stare de spirit. Maria nu sosise încă. Se aşeză la masa lor. Patronul se apropie.

— Mai aştept, spuse Bruno, ca şi cum ar fi fost vorba de o hotărîre însemnată.

— Tocmai, doamna Vergèze m-a rugat să vă anunţ că va întîrzia.

— A! Bine.

— Da, patronul ei a luat-o la un prînz de afaceri. Şi asta s-a decis în ultima clipă.

— Mulţumesc.

Bruno încercă să îndulcească printr-un surîs asprimea acelui mulţumesc, dar era prea tulburat ca s-o mai facă.

Patronul cafenelei reveni cu o ceaşcă de cafea.

— Am pus o bucată de zahăr, şopti el. Doamna Vergèze o să mi-o restituie...

— Fără îndoială, mîrîi Bruno.

— Nu fiţi supărat, domnule Cambon. A fost o piedică de ultima clipă. Dacă aţi fi auzit-o pe doamna Vergèze la telefon...

— In fond, ce v-a spus?

— Să vă rog s-o scuzaţi şi să vă servesc cum trebuie.

— Adevărat?

— Aveţi noroc, domnule Cambon. Se gîndeşte la toate. Ştiţi doar. Bucata asta de zahăr — dumneaei s-a gîndit să v-o ofer. De altfel, este o femeie cu judecată. Şi patronul ei ştie bine lucrul ăsta.

Bruno se surprinse zicînd: „Da, asta e..." Exact ca Maria. Ii făcea plăcere să i se vorbească de Maria. Ii plăcea de asemenea ca Maria să găsească, pentru el, expresia exactă a gîndului său, ca întîiaşi dată cînd a auzit-o vorbind; ea căutase, atunci cînd era cu patronul, să găsească în tot ce spunea expresia potrivită. Şi cînd te gîndeşti că-şi închipuise în

seara aceea, în piața Jussieu... Și numai gîndindu-se, se neliniștea din nou. Nu era numai un patron, dar și un prieten. Ea îi explicase acest lucru în liniște. Dar ce voia să spună celălalt? De ce știa patronul Mariei că e o femeie cu judecată? Era destul s-o observi, s-o asculți...

— E cu adevărat o femeie cu judecată, reluă Bruno.

Patronul cafenelei se umflă în pene, se rezemă cu ambele mîini de masă și se frînse în două ca un actor prost, care ține să facă o mărturisire:

— Îmi sînteți dragi amîndoi. Prima oară cînd mi-a vorbit de dumneavoastră cînd erați la închisoare, am spus soției: cred că doamna Vergèze a găsit o gheată pe măsura ei... Dar, iată, vorbești de lup...

Maria sosea cu sufletul la gură, neliniștită, fermecătoare.

— Am scăpat la timp, spuse ea.

Avură răgazul să se plimbe puțin. Au fost clipe de neuitat. Maria nu s-a ferit să-i spună că se temea: nu care cumva să-l fi supărat. Niciodată nu-i dăduse o asemenea dovadă de dragoste. Apoi Bruno se gîndi că, mergînd așa îmbrățișați, lumea putea să-i ia drept amanți. Fu așa de fericit că uită, în clipa despărțirii, s-o sărute după cum își făgăduise.

Avea capul încă plin de planuri privitoare la cucerirea desăvîrșită a Mariei, cînd sosi la locul întîlnirii. Trebuia să citească „La France socialiste", în picioare, în stînga chioșcului de unde se luau autobuzele pentru piața Maubert.

Avea să fie întrebat: „E gazeta de azi?" El urma să răspundă: „Nu știu dacă știrile sînt la zi". Era prima lui întîlnire de *recunoaștere*. Nu se simțea în apele lui. Apoi, deodată, îl văzu pe Christian cu o femeie nu prea tînără, o femeie de cel puțin treizeci de ani. Rămase pe loc, dar prietenul veni către el și-i dădu bună ziua. Îl prezentă pe Bruno tovarășei lui și îi părăsi imediat.

— Încearcă să-ți iei un aer firesc. Poți să-mi dai brațul, spuse ea îndată.

— Ah, da, că bine zici!

— Tovarășii cred că o pereche care stă de vorbă bate mai puțin la ochi decît doi bărbați care merg împreună. Acum o să vorbim de tine. Cînd ai început să... lucrezi?

După cîteva minute Bruno constată că nu se mai gîndea că răspunde unei femei. Încerca numai să se exprime precis și să nu folosească un limbaj care l-ar putea trăda. I se părea că examenul merge bine.

Dintr-o dată ea îl întrebă:

— Ești singur pe lume?

— Părinții mei trăiesc și am și un frate, după cum v-am expli...

— Nici logodit, nici însurat...

— Da, adică...

— Ai vreo prietenă? E o chestiune simplă.

— Iubesc o femeie tînără.

— Și ea?

— Cred că și ea!

— Știe cine ești?

— Da. Cred că chiar din pricina asta...

— Atunci e foarte bine. Nu? Atunci ce nu merge?

— N-o reţine activitatea mea. Veţi socoti asta o prostie... O reţine faptul că sînt tînăr...

— Ce vîrstă are?

— Douăzeci şi doi de ani. A fost măritată.

Începu să-i povestească de Maria, tot ce ştia despre dînsa, despre întîlnirile lor, convorbirile lor. Nu se opri decît atunci cînd se uită spre pendula din capul podului Sully. Şase fără un sfert. O să întîrzie.

— De ce nu-i spui ce gîndeşti? De ce nu ceri Mariei să ia parte la întreaga ta viaţă? Ţi se vor cere poate lucruri destul de grele. E normal să vrei să-ţi orînduieşti existenţa. E o chestiune a ta personală. Eu sînt de părere că e mai bine ca băieţii să se însoare de tineri, dată fiind situaţia. Căsătoria echilibrează...

— Crezi?...

— Du-te la întîlnire. Zvîcneşti atît de cumplit de nerăbdare, că mă faci să ameţesc. Nu e nici un păcat să-i împărtăşeşti ultima parte a convorbirii noastre. Dacă e aşa cum o zugrăveşti, va crede poate că responsabilităţile tale îţi vor compensa cei cinci ani care-ţi lipsesc după starea civilă.

Ea surîdea. Dintr-o dată o găsi frumoasă, îi mulţumi şi aşteptă ca ea să-i spună să plece. Se simţi copleşit de satisfacţie la gîndul că dragostea lor procurase bucurie acestei militante, că a interesat-o, că a părăsit alte ocupaţii pentru a-i asculta mărturisirile, că l-a sfătuit; că nu-l găsea prea tînăr.

Grăbi pasul, încercînd să ajungă la timp, dar pendula de pe bulevardul Saint-Germain arăta fără cinci. Începu să alerge. Cu toate astea, cînd ajunse la Maubert era ora şase. A ajuns fără suflare. Maria, văzîndu-l, sări la el şi îi primi sărutarea pe care Bruno se gîndise să i-o fure.

— Nu ţi s-a întîmplat nimic, dragul meu?

El încercă să-şi potolească inima şi răsuflarea grăbită, strîngînd-o la piept cu toată puterea.

— Am văzut pe cineva care... m-a sfătuit...

— Ce? E ceva grav?

— De loc... Sau mai bine da. Am fost sfătuit să mă însor.

— Eram înnebunită de grijă. Să nu-mi mai dai asemenea emoţii. Hai, vino! Trebuie să expediez un colet fostului meu soţ.

Se depărtă din nou de el. De două ori, în aceeaşi zi, ea i se dezvăluise, i se dase cu totul. Maria deveni iarăşi stăpînă pe sine.

— Dar am fost într-adevăr sfătuit...

— Ascultă, gluma ta nu mă face să rîd... Ai fi putut să-mi ceri iertare.

Se execută, dar Maria nu se linişti cu totul imediat. Încercă să se arate prevenitor, atent, o ajută cît se pricepea la cumpărături, îi duse plasa cu provizii, dar nimic nu izbuti să înlăture complet supărarea Mariei. Îl tîrî către Hale, la un bătrînel care vindea conserve şi pesmeţi la negru şi care se însărcina şi cu expedierea de colete prizonierilor.

Au ieşit de la bătrînel, dar ei încă nu-i revenise buna dispoziţie.

Se depărtă de ea pentru că femeia se arăta mereu îmbufnată şi la colţul străzii se dete înapoi din faţa unui şir de curve ciripitoare. Maria îl luă de braţ. Izbucniră amîndoi în rîs — amîndoi deodată.

— Mă enervezi, spuse Maria, prefăcîndu-se că luptă împotriva înveselirii sale subite. Obţii de la mine tot ce hotărîsem să nu-ţi dau.

El socoti că nu era potrivit să profite prea mult de victoriile obţinute în ziua aceea. Maria părea că îi e recunoscătoare. Avu impresia că îmbătrînise mult în cele cîteva ceasuri şi că se apropie clipa în care Maria i se va da de bunăvoie.

7

ŞI, ÎNTR-ADEVĂR, numai datorită întîmplării că mica pendulă din salon se oprise cu puţin înainte de ora zece şi jumătate şi ei nu observară asta din timp, Bruno scăpă ultimul metro. Se priviră uluiţi în faţa ferestruicii închise a ghişeului.

— Ei, n-aveţi nevoie, dumneavoastră doi, de prea mult loc, îi luă în zeflemea funcţionarul care, sfîrşindu-şi slujba, pleca acasă. Un pat mic — şi atîta tot!

— Vino, spuse Maria.

Avea vocea schimbată. El o prinse de braţ şi porni la fugă pe scară.

— Noapte bună! le strigă funcţionarul cînd i-o luară înainte.

N-au mai vorbit nimic pînă acasă. Maria închise poarta de la stradă, apoi uşa casei.

— Asta mă plictiseşte, că va fi să te am din pricina unui metro pe care l-ai scăpat. (Trăgea zăvoarele fără să-l privească.) Te doresc, fireşte, dar aş fi vrut s-o fi hotărît eu, cu solemnitate, vecinicia noastră, a amîndurora.

Il privi între cuvintele *solemnitate* şi *vecinicie*. Numai atunci îşi coborî Bruno ochii. Se îmbrăţişară, ambii în aceeaşi măsură tulburaţi.

Ea îi aşternu patul pe canapeaua din salon. Îşi spuseră noapte bună de mai multe ori. Bruno avu impresia că femeii îi părea oarecum rău că blestemase aşa de repede acel metro pe care-l scăpase. Se despărţiră prăpădiţi de somn, dar înainte de asta descoperise o Marie ascunsă, care aştepta totul de la el, ca el s-o introducă într-o lume, în fine, curată, unde ea ar fi condus efectiv o întreprindere, pentru că se pricepea, cu toate că era femeie, cu toate că era săracă — o lume în care ar fi putut avea doi, trei, patru copii, ca să uite de singurateca fetiţă care fusese, dar fără ca această familie s-o ţină legată de cămin.

Plecară de dimineaţă împreună; au trecut prin aceleaşi străzi, neluînd, bineînţeles, metroul, datorită timpului frumos, şi nici autobuzul, pentru ca să guste din plin această plăcere nouă, de a începe ziua mînă în mînă. Ea va întîrzia de la birou şi el, la rîndul lui, avea să-şi neliniştească fratele, după care avea să urmeze o scenă de-a Colettei. Deciseră să nu se vadă la prînz. De altfel, întîlnirile acestea la cafenea, dat fiind caracterul noilor lor relaţii, nu mai aveau nici un rost.

Seara, Bruno nu fu de loc surprins văzînd-o pe Maria că vine însoţită de patronul ei, ca în ziua cînd îi întîlnise în piaţa Jussieu. Bruno parcursese, de atunci, un drum destul de lung cu Maria. Totuşi, printr-un fel de reţinere, care-i ascundea succesul, ca şi de ruşine, nu îndrăzni s-o sărute, cum ar fi făcut-o dacă ar fi fost singură. Ea, în schimb, îi oferi gura.

— Bruno, domnul Brouet.

— Dar nu marele Brouet de care se vorbeşte. Nu sînt decît nepotul lui.

Se clătina puţin, îşi întovărăşea vorbele cu gesturi largi, susţinute de gîtul lui puternic, ceea ce-i dădea un aer cam vulgar, dar prietenos faţă de Bruno. Bruno ar fi vrut să ştie ce i-a spus Maria despre el, şi rostul acestei prezentări. „Dom-le Brouet, m-am hotărît să mă mărit. Aş fi fericită să cunoşti pe..." Sau: „Îmi face plăcere să vii cu mine, dar trebuie să-ţi spun că am întîlnire cu un tînăr..."

— Mi se pare, domnule, că faceţi alpinism.

— E raţiunea mea de a fi. În fine, raţiunea...

El se uită la Maria ca şi cum ar fi aşteptat ca ea să termine fraza în locul lui... Bruno îşi reaminti de primele impresii pe cînd îi urmărise, eforturile lui Brouet de a-şi potrivi pasul cu al ei, bălăbănirea braţului Mariei, dar zadarnic. Maria fusese categorică: „Brouet amorezat de mine? Asta e! Nu înţelegi nimic. E amorezat de munţii lui, de zăpezile lui, Brouet. Mă iubeşte mult. Nu sînt, la urma urmei, decît funcţionara lui..."

— Desigur, răspunse Bruno, uşurat, acum le duceţi lipsa.

Brouet aprobă cu un zîmbet trist.

— Vă invit să bem ceva la *Balzar*.

Maria se lipi de Bruno, trecîndu-i mîna sub braţ fără nici o ostentaţie, ca şi cum ar fi simţit şi ea caracterul demodat şi protector al acestei invitaţii.

— Iți voi lămuri totul, adăugă ea repede. Domnul Brouet a avut bunăvoința să ne pună la dispoziție, oricînd vom voi, casa pe care o are în departamentul Sarthe.

— Un lac în care vă puteți scălda, o pădure, stînci...

— Zău, spuse Bruno, zăpăcit de aceste *pregătiri de nuntă la țară.*

— Eram sigur că-l vei convinge...

Tonul vesel al Mariei nu i se părea firesc, precum nu i se părea firesc nici faptul că-și amintea de Kafka. Juliette Nadel. Făcuse o curte stăruitoare acestei fete care era în același an cu el la matematicile elementare. N-a știut niciodată că fata e evreică, în pofida faptului că avea un nume evreiesc și că-i traducea din Kafka între două plăci de gramofon, cînd se ducea joia după-masă să ia ceaiul la dînsa. Găsise o scrisoare din partea ei cînd a revenit la Paris după exod, o scrisoare pusă la cutie în ziua cînd fugise și care începea cu:

„N-am îndrăznit niciodată să-ți mărturisesc că sînt evreică... Nu mai am vreme să te caut..."; și amintea — nu pentru a vorbi de dragoste, ci de groază — de „acea nuvelă de tinerețe a lui Franz Kafka, *Pregătirile de nuntă la țară...*"

Bruno înțelese că trebuia să tacă.

— Nu poți refuza paradisul, spuse el grăbit.

Maria îi mulțumi cu un surîs. Își dete seama c-o uita pentru totdeauna pe Juliette Nadel, care poate că nu reușise să plece în Mexic. Juliette Nadel, în care el văzuse o tovarășă intelectuală și care îi lăsase acea scrisoare de dragoste. Mîngîie degetele Mariei pentru a șterge

în mod definitiv această amintire și pentru a se convinge că Maria reprezintă pentru el toate femeile.

De îndată ce se așeză pe terasă, Brouet începu să laude stăruitor farmecele casei lui din Sarthe. Maria, politicoasă, îi răspundea. Bruno, însă, nu scăpa ușor de amintirea Juliettei Nadel. Îi era milă de dînsa. Nu poți iubi pe toată lumea. Nu poți iubi numai pentru că ești iubit. E un fel de predestinare, un acord minune. Maria și el. Îl supraveghea pe Brouet cu coada ochiului. Brouet — Juliette Nadel. Brouet o spiona pe Maria, îi pîndea reacțiile, vorbea în locul ei.

— E darul meu. Maria, domnule, n-ar primi alt dar din partea mea.

— Ați făcut și pînă acum atîtea pentru mine, spuse ea.

— Dar nu cît aș fi dorit pentru fericirea dumitale. O știi, Maria... Deci, domnule, de astă dată cel puțin, și mulțumită dumitale, mi s-a dat îngăduința. Mă voi folosi de ea...

— Noi vă vom fi recunoscători, domnule.

Bruno pregătise o frază cumpănită despre război și despre valoarea fiecărei binefaceri — o frază studiată pentru a arăta că nu se lăsa păcălit și nu-i chiar atît de recunoscător cît părea. Crisparea brutală a feței lui Brouet din cauza acelui *noi*, o strîmbătură ca și cum fulgerarea durerii l-ar fi lovit drept în frunte, îi curmă șirul ideilor și mai ales cheful de-a o face pe șiretul. Dar Brouet se și înseninase. Surîdea Mariei, chemînd grăbit pe chelner să-i

6—2662

facă plata şi reîncepea să descrie itinerariile plimbărilor, hoinărelilor, împărtăşindu-i-le lui Bruno în calitatea acestuia de şef de familie şi ocrotitor oficial al Mariei, dar în realitate batjocoritor, neavînd-o în minte decît pe ea, cu toate prefăcătoriile, asigurările şi tertipurile de care uza, descriind peisajele ca pe nişte compoziţii în jurul prezenţei Mariei, potecile sub paşii ei, dumbrăvile călcate de dînsa, apa străvezie a lacului învăluindu-i trupul, mîngîindu-i formele, pieptul, pîntecele. Brouet le încredinţa Arcadia lui, dar nu atît în postura unui mare senior, cît în aceea de actor de talent, capabil să lase să-i clocotească sub o indiferenţă simulată imensa suferinţă a jertfei. După care Bruno îl crezu... Brouet făcea prea mult, dar sîngera cumplit. Bruno primise în acelaşi timp surîsurile prin care Maria întărea afirmaţiile lui Brouet, surîsuri care voiau să însemne în chip limpede: „Vezi, dragul meu, e drăguţ, e curajos, se dă peste cap. De unde ai scos-o că e amorezat?"

Simţi din nou vocea lui Brouet în inimă, şi socotea că dragostea acestuia e orbitoare, învăluitoare, cotropitoare. Faţă de toată lumea. Dar, desigur, nu şi faţă de Maria. Poate numai faţă de Brouet-însuşi.

— Sînt, pentru Maria, ca un fel de tată, domnule. Am aproape simţămîntul de-a ţi-o încredinţa. Acestea zise, scuzaţi-mă. Iau trenul numaidecît...

— E fericit să fie agreabil oricui, asta e, spuse Maria după plecarea lui Brouet.

Seara poleia pietrele cenuşii şi înviora verdele proaspăt al arborilor. Petele vesele ale rochiilor de vară întăreau şi mai mult aceste culori luminoase. Veneau acasă pe jos, prin Luxemburg. Pe cînd înaintau, începu să bată un vînt uşor, mîngîind părul Mariei. El înţelese, deodată, că Maria pregătise călătoria lor de nuntă, pentru a începe împreună o viaţă cu adevărat nouă.

8

BRUNO găsi a doua zi, în poşta de dimineaţă, un bilet de la Christian, prin care era anunţat că seminarul de matematici avea să se ţină chiar în seara aceea, în acelaşi loc ca şi data trecută. La ora douăzeci şi unu precis. Îl trecu un fior rece. Se simţi însufleţit cum nu i se mai întîmplase de mult să fie pentru studiile lui adevărate. Uită de toate, încordat sub efectul energiei sale, mobilizată împotriva primejdiei şi pentru ceea ce constituia acum tot rostul vieţii sale. Nu avusese prevederea s-o pună la curent pe Maria, dar se temea că va fi tulburat dacă va aştepta pînă la întîlnirea lor de la şase ca s-o prevină că nu vor fi împreună în seara aceea. Îşi aminti că Brouet plecase cu trenul, căută în cartea de telefon numărul societăţii, îl găsi uşor şi se îndreptă către cafeneaua cea mai apropiată.

Tremura ascultînd apelul în receptor şi nu recunoscu vocea Mariei, în acel „Allo!" profesional; zise:

— Doamna Vergèze.

— Chiar ea la aparat.

— Aici e Bruno. Iartă-mă, Maria! Nu sînt liber astă-seară. Eu...

— Vino imediat!

Vorbea de la un telefon public, murdar, aşezat într-un colţ, între privăţi, o odaie cu vechituri şi o mică bucătărie care răspîndea un miros de untură arsă. Desigur că el imaginase acea voce de chitară, muzica acelui apel, pe care continua s-o desluşească în ciuda uruielii metroului, a geamurilor care vibrau şi a convorbirii idioate a vecinilor săi, doi bătrîni care-şi aminteau de cartofii şi de peştele prăjit din cîrciumile tinereţii lor. Apoi, chibzuind puţin, Bruno înţelese că celor doi bătrîni le era pur şi simplu foame. Îşi spuse că şi-ar primejdui libertatea, poate viaţa chiar, în seara aceea, pentru a scăpa ţara de toate nenorocirile ei. Se ridică spre a nu mai fi stînjenit. Se întreba acum dacă Maria ghicise despre ce e vorba şi dacă el avea dreptul să-i spună tot. Dacă n-ar fi trădat regulile de securitate ale organizaţiei sau dacă n-ar fi vrut să pară interesant, încercînd s-o impresioneze pe Maria cu ameninţarea primejdiei care îl pîndea. Ea găsise atunci că-i urît să facă dragoste din pricina unui metro scăpat, din pricina unui şantaj!...

Era ceasul trei cînd a coborît în piaţa Maubert. Vremea se stricase. Văzduhul era apăsător. Simţi broboane de sudoare pe frunte şi-şi încetini pasul. Se gîndi că asta era poate cea din urmă întîlnire cu Maria. Trebuia să se arate tare şi să nu îngăduie să i se trădeze groaza de care era cuprins.

Îşi închipuise o clădire sărăcăcioasă, din cauza aspectului vechi al străzii Jean-de-Beauvais. Ajunse într-o sală aproape luxoasă, cu

oglinzi, cu marmură şi un covor. O placă indica *Laboratoarele Brouet, Et. 4.* Îl făcu să rîdă titlul pompos de *Laboratoare*. „Brouet e prin firea lui grandilocvent. La el şi renunţarea e grandilocventă..."

Scara îi întări impresia de confort calm. Părea să nu fie un imobil comercial. La al doilea locuia un medic, şi e sigur că dincolo de celelalte uşi fără plăci indicatoare se trăia la modul burghez. La al patrulea, totuşi, împărţirea camerelor trebuia să fie alta, pentru că pe palier nu era decît o uşă centrală cu două canaturi. Sună uşor intimidat. Pe dată, ca şi cum ar fi fost pîndit, Maria deschise.

Apoi se dete la o parte, fără nimic afectat sau oficial în atitudinea ei, şi el nu îndrăzni să se apropie. Îl conduse într-un birou destul de mare, plin de clasoare, de etajere cu registre. O serie de telegrame desfăcute se aflau pe masă.

— Aici eşti la mine, spuse Maria, punînd mîna pe maşina de scris.

El se apropie de ea, o îmbrăţişă, dar nu putea goni senzaţia de nelinişte care îl apăsa. Ea, la rîndul ei, gîndi Bruno, avea în comportare ceva ca o constrîngere, ca şi cum s-ar fi temut de părerea pe care şi-o va face despre dînsa. El se apleca pe nişte planuri şi descifră secţiunea unei valve.

— Te foloseşti de hîrtie feroprusiată?

Ea aprobă din cap, apoi preciză:

— Da, căci mă ocup de copii.

Lui Bruno îi păru rău de pedantismul pe care-l arăta, de nevoia de-a lupta împotriva sfielii,

de-a vădi oarecare pricepere în afacerile lui Brouet, egalitatea lui cu Brouet. „Numai eu stric totul. Îl pun pe Brouet între noi, pe patronul ei între noi... Ea, fără doar şi poate se simte vinovată..."

— Vino, zise ea.

Împinse o uşă, trecu printr-o sală întunecată dar prietenoasă, cu tablouri atîrnate pe pereţi, cu bibelouri.

— Aici locuieşte patronul tău?

— Nu, nu mai stă aici de cînd l-a părăsit nevastă-sa.

Au ajuns într-o bibliotecă în formă de rotondă, luminată de un geamlîc lung, în chip de balcon. Şirurile de cărţi frumos legate, într-un colţ un loc de citit cu fotolii joase, perdelele, covorul, totul făcea ca odaia să fie primitoare, călduţă, confortabilă.

— Ai cunoscut-o pe nevastă-sa?

— Da, am fost chiar destul de intime.

Îşi închipui pe Brouet aşezat în locul în care se afla el — aproape de intrare — şi pe Maria în aceeaşi lumină a ferestrei, scăldată de aceeaşi lumină surdă a cerului de plumb, într-o zi cu furtună ca aceasta şi undeva acea doamnă Brouet, necunoscută, care nu însemna nimic, Brouet neavînd ochi decît pentru Maria.

— Cum arăta?

— Uşuratică în aparenţă. O fată frumoasă, bogată, răsfăţată, dar foarte bună în acelaşi timp. Capricioasă din cauza trîndăviei. Asta e... A fugit cu un american.

— Tu lucrai pe atunci aici?

— Da.

Ea îl trecu printr-un salon cu mobile acoperite, cu obloanele trase. El o urmă fără să-și dea seama de rostul acestei vizite. Ajunseră într-o cameră care trebuia să fie exact perechea bibliotecii. Nu o putea numi budoar, din cauza geamlîcului, dar era camera unei femei, plăcută, gingașă, cu mobile fine acoperite de mătăsuri grele, tapete, un covor foarte gros, minunat de moale.

— Vii des aici? o întrebă el.

— Veneam la început, și atunci spre a controla pe îngrijitoare. Da, pentru că Brouet nu mai vrea să calce pe-aici. Apoi, în timpul războiului, am locuit aici. Îmi place mult odaia asta...

— A fost foarte mîhnit patronul tău de fuga soției?

— E greu de știut. Știi că nu se descoperă de loc *patronul* meu. Se poartă ca și cum Aline ar aparține unei epoci trecute a vieții sale.

— De ce nu părăsește acest apartament?

— Pentru că tot ce vezi e al Alinei, toate mobilele... După război, dacă ea se înapoiază în Franța...

Afară cerul devenise și mai închis. Maria ridică perdelele cînd primele picături de ploaie loveau în geamuri. El se apropie și observă că jaluzelele erau strînse cu grijă, apoi, întorcîndu-se, constată că mormanul de stofe ascuns în spatele unui fotoliu era al învelitoarelor mobilei. Se uită la cerul cu norii coborîți, întinși pe acoperișurile de ardezie, care aproape nu se mai vedeau, atît era de întunecat afară. Aburii

respirației lui se uniră cu aceia ai Mariei. Umerii lor se atinseră. Maria lăsă perdeaua.

Trăgînd de cordon, ea îi întoarse spatele. Avu un ușor gest de dare înapoi, care nu era poate decît urmarea efortului ei, dar Bruno făcu imediat legătura între obloanele ridicate, mobilele eliberate de învelitoarele lor și tot ce prevestea căderea Mariei. Fermoarul cedă de la prima mișcare și el îi desfăcu rochia, gîndindu-se doar să-i atingă cu buzele rădăcina așa de îmbietoare a cefei. Printr-o mișcare mlădioasă, Maria se eliberă de rochie. Îi trase obrazul spre dînsa. Alunecară pe covor. Ea avea, pentru amîndoi, îndemînarea necesară de-a scăpa de haine, pe cînd el o acoperea de sărutări, se îmbăta de contactul așa de dulce al mătăsii, așa de ușor al dantelelor cu pielea ei, se îmbăta de pielea ei, de atingerea pielii ei, cutreierat de fiori, tremurînd, dar de o spaimă delicioasă. El uită din ce pricină devenise atît de întreprinzător, precum și de cei cu care Maria făcuse mai înainte dragoste, și tot aici. Ea îi plăcea. Il iubea. Ea îl voia și el o poseda.

Au stat pe covorul lor pînă s-a lăsat seara, lacomi de a se iubi în chip așa de desăvîrșit, pînă la beție, avînd în gură un gust de fruct furat — lacomi de tainica lor întîlnire în acest apartament nelocuit, cu birourile din vecinătate cu patronul absent, dar avînd desigur deasupra lor furtuna și senzația eliberării de după furtună, teama pe care o avea Maria că-l va pierde în urma acțiunii din seara aceea și a izbînzii lui, a beției lui.

Se ridicară, în fine, luptîndu-se cu amețeala îmbrățișărilor. Le-a făcut bine c-au tras obloanele și au rînduit lucrurile la locul lor. Maria avu un fel anumit de a-i cere s-o ajute ca să pună din nou învelitoarele pe mobile — ceea ce arăta că totul a fost pregătit de dînsa — fapt care-l fermecă. Hotărîră să ia masa la restaurantul chinezesc de alături. Au așteptat cam prea mult pînă să fie serviți, și răstimpul acesta le stîrni griji cu privire la ceea ce s-ar putea întîmpla în viitor. Le pierise pofta de mîncare. Bruno își dete seama că Maria suferea voluntar acel chin al așteptării și al fricii, din dragoste pentru el, și el fu atît de mișcat că de abia se putu stăpîni să nu se dea în vileag.

Maria îl întovărăși pînă la locul în care urma să-l găsească pe Christian. S-au înțeles ca, la întoarcerea lui Bruno, să meargă împreună acasă prin Poarta Brancion, dar Maria pretinse prietenului ei o întîlnire mai apropiată. Au convenit ca ea să treacă prin piața Maubert la zece, apoi la zece jumătate. Ea nu se lăsă sărutată pentru a conjura primejdia. Nici măcar nu-și luă rămas bun.

— Te iubesc de cînd te-am văzut, îi spuse ea, reținîndu-l. Mi-am blestemat prostia, reținerea aceea ridicolă, da, asta este, prostia mea cînd am aflat că te-au vîrît la pușcărie. Acum, cînd în fine te am, făgăduiește-mi că vei fi prevăzător. Spune că mi te vei înapoia.

Maria se smulse din îmbrățișarea lui fără a-i mai aștepta răspunsul. Bruno auzi tropăitul tălpilor ei de lemn pe pavajul străzii Montagne-Sainte-Geneviève. Înaintă spre Christian cu sîngele în obraz. Era ceasul nouă precis.

Christian îl urcă numaidecît în metro. Urmau să smulgă stîlpii indicatori puși de armata germană în Piața Republicii. Bruno era însărcinat doar cu paza.

Se înapoie la ora zece, nu prea convins că luase parte la o acțiune eroică. I se părea, mai curînd, că făcea parte dintr-o bandă de țigani borfași, dacă ar fi fost să judece lucrurile după înfățișarea unui găligan slab și lung ca o zi de post, înhămat la o droagă de negustor ambulant și vădind multă nerăbdare, pe cînd alții acopereau restul stîlpilor cu o mușama. După care el fugi cu sufletul la gură, ca un bezmetic, către strada Temple, aidoma ca în jocul copiilor *de-a prinselea*.

Dar Maria avea un fel al ei de a i se atîrna de braț, încercînd să-și ascundă tot ce ar fi putut vădi dăruirea ei, bucuria, sentimentul ei de ușurare. Era mîndră de el și asta i se citea în ochi, cînta în rîsul ei, lucea ca sîngele de pe buzele ei. Și Bruno, la rîndu-i, încerca să nu se trădeze cu nimic, dar mîndria îi îndrepta ținuta, trăgîndu-i umerii înapoi, ca și cum ar fi fost un soldat la defilarea de după victorie. Și această victorie o dobîndise. Focul care aprindea obrajii Mariei o spunea destul de lămurit.

Pînă la urmă cuteză s-o creadă și el — cu toată certitudinea.

PARTEA A DOUA

Există mereu o mică îndoială care urmează a fi înlăturată; iată ceea ce menține setea tuturor clipelor, iată din ce e alcătuită o dragoste care se realizează. Pentru că teama n-o părăsește niciodată, plăcerile ce le încerci nu pot plictisi niciodată. Caracteristica acestei fericiri este extrema ei seriozitate.

1

NU EXISTA două clipe identice într-o viață de om, chiar dacă ea ar ține foarte, foarte mult. Ea este cu adevărat o călătorie de cursă lungă, despre care călătorie discuta cu Christian după ieșirea lui din închisoare. Cursă lungă și mare, în larg. Bruno și Maria.

În ajun, ajungînd pe acele meleaguri, și Brouet deschizîndu-le calea, cînd văzură lacul întins sub soare, malul celălalt albăstrit de ceață, s-au oprit o clipă pentru a saluta peisajul, dar și ca să-și surîdă, să se simtă unul lîngă altul, să-și spună că se împărtășeau încă de frumusețea firii, care îi ajuta să se iubească în chip desăvîrșit, în voința ce o aveau de a-și schimba viața. Aceasta era deplina înțelegere, lumea atît de frumoasă cînd e făcută pentru oameni și cînd oamenii domnesc într-însa ca oameni. Bruno o iubește pe Maria și Maria îl iubește. Și simt dorința să fie mai buni în fața acestei frumuseți a naturii. Vorbiseră mult despre toate astea cu o seară înainte, ca și cînd ar fi socotit somnul *timp pierdut*.

Maria nu se trezise încă în clipa în care Bruno a coborît din pat. A văzut-o cum mîngîia locul pe care de-abia îl părăsise, recunoscînd bărbia ei, obrazul ei, părul ei risipit, ceea

ce marca, în chip ingenios, dreptul ei de posesiune, și a fost tulburat de faptul că iubirea ei se afirmă așa de puternic, așa de tare în inconștiența ei; fu zguduit ca și în clipa în care focul dragostei îi aprindea obrajii, putînd urmări valul de sînge, mareea cuceritoare a plăcerii, liberînd imensul lor clocot de bucurii precum și clocotul de mîndrie dintr-însul.

A cunoscut cel puțin toate astea. Cele patru săptămîni petrecute în doi, ea blondă, el brun, ochii ei limpezi și ochii lui de umbră, constituind poate pentru Brouet o imagine ca aceea din *Războiul Troiei*, pe corabie... Cine, oare, vorbea? Jouvet? Bruno nu-l mai vedea, nu-i mai auzea vorbele, nemaiaducîndu-și aminte decît de o sinteză a tabloului — linia-schema: Elena luminoasă și Paris întunecat, aluatul care crește... Crede că nu mai vede trăsăturile Juliettei Nadel.

E o idee de adevăr în părerea că îndrăgostiții sînt singuri pe lume, această evidență că dragostea nu se comunică, nu trece dincolo de rampă. Ce știe despre dînșii Brouet? Că fac dragoste? Că Maria e dornică de el și el de ea? Dar Brouet nu cunoaște nimic din acel gust încercat pentru întîiași dată în lume — acel gust care le umple gura, acea muzică îngerească pentru că i-ai atins fermoarul rochiei, pentru că ai atins una din dantelele ei, ori atunci cînd urechile lor aud pronunțîndu-se: ultimul metro, școala venețiană, sau Jean-de-Beauvais. Au găsit în marele Larousse că Jean-de-Beauvais era un predicator care-i spusese adevăruri aspre lui Ludovic al XV-lea și că *tăcerea popoarelor*

constituie o lecție pentru regi. Și asta li s-a părut a fi un simbol care îndreptățea unirea lor.

Și toți ceilalți le doresc tot atît de mult bine cît le dorește Brouet. Christian, din proprie inițiativă, i-a dat cincisprezece zile de liniște, după a doua expediție, cînd au smuls stîlpii indicatori germani din Piața Bastiliei. Gilot găsește foarte normal ca el să locuiască la *amanta lui.* Colette socotind, fără îndoială, că o asemenea aventură îl va îndepărta cu totul de politică, nici n-a prea stăruit ca să le-o prezinte pe această *pasăre rară.* In fine, e fericit. Vîslește ca un sălbatic. Barca alunecă și fuge pe apa lină.

Cînd ajunse în mijlocul lacului, soarele începuse să încălzească apa. Răsuflă o clipă. Din locul acela casa părea pierdută între pini. Se dezbrăcă, se aruncă în apă, reuși să-și dezmorțească mușchii și apoi, reurcat în barcă, vîsli către celălalt mal. Nu socotea că sosise timpul să se înapoieze acasă, cînd văzu că cineva dezlegase și cealaltă barcă. Și acel cineva venea către el. Maria se trezise, se văzuse singură, alergase să deschidă obloanele... Bruno schimbă direcția și vîsli cu mai multă putere. Cînd se opri — distanța de celălalt se micșorase. Nu putea vedea încă pe cel care ținea vîslele, ci-i deslușea numai mișcarea puternică a brațelor și a torsului. Brouet.

Se bucurase prea curînd de fericire. Și-i era oarecum teamă să înfrunte astfel pe Brouet, față în față, convins că, în fond, un om îndrăgostit nebunește știe atît de bine să întîmpine cu surîsul pe buze orice eșec, încît toată lumea

e păcălită și în primul rînd aceea care nu-i poate plăti cu aceeași monedă. Dori să isprăvească imediat, își făcu vînt, ceea ce îi alteră ritmul, apoi se ridică și îl privi în față.

— Am venit să vă dau o veste mare, strigă Brouet. Nemții au pornit contra rușilor.

— Ești sigur?

— Toate posturile de radio ale Marelui Reich urlă știrea pe toate glasurile.

Bruno se simți străbătut de un puternic fior de bucurie.

— Atunci nu mai avem mult, afirmă el, cînd Brouet își alinie barca de a lui.

— Nu sînt așa de sigur.

El îl privi pe Brouet ca pe-o piedică de care te lovești și-ți taie avîntul.

— Armata roșie e cea mai puternică din lume. E o armată de tanchiști, de aviație de asalt, de parașutiști, capabilă să ducă un război de mișcare aidoma Wehrmacht-ului.

Se silea să nu fie prea categoric, dar convingerea îi dădea ghes.

— Nu zic ba, răspunse Brouet pe un ton împăciuitor, dar dacă Hitler atacă, înseamnă că e convins că are sorți de izbîndă.

— Poate să se înșele.

— Poate să se înșele. Dar eu nu cred în războiul-fulger, nici într-un sens nici într-altul.

— E, totuși, sfîrșitul.

Bruno nu se încumetă să-și spună tot gîndul, de teamă să nu înfrunte destinul mai rău ca Brouet. Ultimul act. Pînă acum Hitler era în culmea triumfului. Nu i se mai împotrivaea nimeni. Acest ultim act cît va mai dura oare?

Nouă luni cît a ținut acțiunea contra Franței, sau cîteva zile... Se gîndi că acțiunea împotriva Angliei ținea de douăzeci și una de luni. Încercă să socotească, douăzeci și una de luni, asta ducea pînă la finele iernii 1942—1943, către aprilie 1943. Imposibil.

— Sfîrșitul euforiei, în orice caz, observă cu îngăduință Brouet.

— Fără îndoială, va fi greu.

Bruno își luă un aer nesilit, ca omul hîrșit în primejdii. Văzu că fața lui Brouet se lungește, întocmai ca odinioară la cafenea. I se păru că e vorba de un tic nervos, mai ales că Brouet părea că se ascunde, mișcîndu-se anevoie spre a-l privi în față.

— Să mă ierți, Bruno. Aș vrea să-ți vorbesc... Să-ți vorbesc ca de la om la om. Pentru asta am venit. Vestea putea să mai aștepte. O să leg barca mea de-a dumitale și-o să mă așez lîngă dumneata, dacă îmi îngădui, pentru că nu vreau să par prea ridicol...

Brouet părea întinerit, înveselit, în puloverul lui de bumbac verde-închis, cu gulerul răsucit. Bruno crezu mai întîi că Brouet vrea să-l înfrunte, silindu-se să se pună la unison cu dînsul, dar de fapt aceasta era atitudinea lui, o atitudine nesilită, nu aceea a patronului calculat din oraș.

— Îți mulțumesc. Stăm mai bine așa... Nu mi-e prea la îndemînă, Bruno, dar am încredere în dumneata. Nu știu de unde s-o iau. Trebuie să repet că sîntem în război. Am fost și eu puțin în celălalt război, nu prea mult — opt-zece luni, contingentul 18... eu... Dumneata ești în

război — acela care se face acum și care în ceasul ăsta se înăsprește. Maria te iubește. Aș dori... E greu, pentru că nu vreau să crezi altceva, n-aș vrea să-ți dau sfaturi... și, de altfel, nici nu mă pricep la genul războiului pe care îl faci, pe care îl vei face — deci nu-ți dau sfaturi, dar vreau să-ți împărtășesc cîteva din gîndurile mele asupra rostului acestor lucruri. Să n-o iei în nume de rău; vreau să-ți spun: fii prevăzător! Războiul, la vîrsta dumitale — te avînți în luptă ca și cînd războiul s-ar putea sfîrși după primul atac și înainte de a-ți fi dat măsura vitejiei — înainte de a-ți fi putut da măsura capacității tale umane... Aș dori să fii prevăzător ca și cînd ai avea vîrsta omului pe care Maria îl iubește în dumneata... Cred că mă înțelegi. La vîrsta dumitale nu ești încă în toate un bărbat, mai ales în ceea ce privește prestigiul eroismului. Aș putea fi tatăl dumitale. Nu mă prevalez de această diferență de vîrstă pentru a... În fine, ceea ce-ți propun e discutabil... Fii prevăzător. Îmi revine, cred, mie sarcina să ți-o spun, pentru că cine altul ar face-o — nu e așa? Maria te va urma pînă în inima pîrjolului. Maria e o femeie luptătoare. Vreau să zic: în stare să fie femeie cînd iubitul ei se luptă, știind că nu mai are nimic în spate și că dumneata întruchipezi frontul, și, alegîndu-te, a știut precis cine ești... Deci trebuie să fii foarte curajos, dragul meu, să ai tăria sufletească de-a fi prevăzător pentru doi, dumneata, bărbatul, avînd curajul de a nu ceda Mariei, care se va teme să nu fie socotită femeie, adică impresionabilă, adică o persoană care se lasă impresionată — și

se va lăsa impresionată de toate prostiile ce se spun despre femei, și care prostii prind chiar la cele mai bune dintre ele, care prind... Am urcat pe munți înalți cu femei care îndurau ceea ce nici un bărbat... da, da, și care, totuși, în sinea lor judecau că trebuiau să facă mai mult, pentru că erau femei, pentru că prea li se spusese că femeile nu rezistă, și care tindeau să facă atît de mult că ar fi murit, pentru că muntele, dacă treci de o anumită înălțime, nu te iartă. Iar în genul ăsta de război pe care îl faci dumneata există și acolo o limită...

— Am trecut proba focului, domnule Brouet.

— Nu-ți spun numai să nu te expui fără a fi nevoie, dar îți spun că, în doi, vă veți întinde unul altuia capcane...

Pentru prima oară ridicase glasul, părăsind acel ton neutru, sacadat și șters, pentru a se exprima într-un fel patetic, ca și odinioară la cafenea, gîndi Bruno, cînd descria itinerariile preumblărilor.

— Cred, domnule, că eu și cu Maria vom fi, împreună, mai puternici, mai bine înarmați.

Domnul Brouet puse încet mîna pe brațul lui Bruno.

— Nu se cade, știu, ca un vechi luptător ca mine, la începutul unui adevărat război, în loc să îndemne la vitejie, vine să facă morală unui tînăr... Sînt omul care strică petrecerea, nu? Omul care așteaptă, nu-i așa? Puțin neîncrezător în izbîndă. Știam dinainte că, alergînd să te găsesc voi vedea în ochii dumitale această flacără, cînd îți voi anunța că Hitler... O știam. Iar dumneata te întrebi: ce vrea dobitocul ăsta

bătrîn? Da, da. Este o zi din viață în care poți să spui tot, aceea în care se dezlănțuie un război. Trăim. Știm că sîntem vulnerabili, dumneata pe front, eu aiurea. Sînt obligat să-ți vorbesc absolut deschis. Am visat să-mi consacru viața Mariei... Nu te mișca. Nu-ți spun nimic nou. Cu gelozia îndrăgostiților ne-am identificat perfect. Da, închipuiește-ți că după ce s-a despărțit de soțul ei, i-am oferit să renunț la expedițiile mele. Voiam, pentru a o cuceri, să fiu numai al ei. Am petrecut, în 1939, multe zile minunate de vacanță. Ea se amuza lăsînd să se creadă că e fiica mea, ea care nici nu și-a cunoscut tatăl. Îmi spuneam: se va învăța cu mine... A venit războiul. Ea a condus mica mea întreprindere în chip perfect și cînd — după demobilizare — am putut intra în zona ocupată, părea că sîntem înțeleși să ne căsătorim. Am așteptat, ca să nu pară... Vreau să zic, am așteptat ca s-o vestesc că-i cer mîna... Și într-o dimineață a venit la birou gutturăită. Am certat-o și am constrîns-o să bea un grog. Așa s-a făcut că am dus-o pentru prima oară la cafeneaua unde se strîngea grupul vostru. După prînz am dus-o din nou acolo ca să mai bea un grog. Sala răsuna de strigătele și de rîsetele voastre. Eram fericit de însuflețirea voastră care se potrivea cu tinerețea Mariei. Am venit și a doua zi. Voiam să-i dovedesc că nu aveam nici un drept asupra ei și că nu urmăream decît să-i fac plăcere, s-o fac fericită... Nu mai știu. M-am cutremurat de imprudența vorbelor voastre, dar n-am făcut nimic ca Maria să nu te mai întîlnească, chiar după ce am înțeles, probabil înaintea ei, că dumneata, cu paloarea dumitale, cu fața dumitale romantică, ai impresionat-o; că ea se fixase asupra dumitale și că a doua zi, cînd nu erai acolo, privirea ei nu știa pe ce să se oprească! N-am vrut s-o mai stînjenesc, închipuindu-mi că-mi va fi recunoscătoare. N-am mai întovărășit-o. Totuși, eram acolo cînd patronul cafenelei o anunță că grupul vostru a intrat la zdup și am primit lovitura o dată cu dînsa. Mă înțelegi, Bruno? Nu puteam să fac nimic împotriva arestării dumitale. Cînd ai fost eliberat mi-am zis că Maria avea să aibă pentru dumneata un fel de simțămînt de mamă, și, că, după primele efuzii, va reveni la mine... Îți pot vorbi, pentru că m-am dat bătut, pentru că am înțeles, la un moment dat, că Maria te iubea cu adevărat, că s-ar fi putut căsători, poate, înainte de a te cunoaște, cu Ludovic Brouet, alpinist calificat, om cu patimi puternice, dar desigur nu un domn Brouet, patron aflat în spatele frontului, la adăpost de primejdie, bun de stat în papuci la gura sobei... Și dumneata, Bruno, ai căzut așa, dintr-o dată, cu figura dumitale frumușică de zvăpăiat, iar eu încerc ca dragostea mea să fie de folos cît de cît Mariei, prin intermediul dumitale, pentru că ai cîștigat partida... Așteaptă să trec din nou în barca mea. Prefer să nu știu ce crezi despre idioțiile mele. Să ne separăm repede bărcile și să mărim distanța dintre noi... Maria știe că urma să te întîlnesc pe lac ca să-ți aduc vestea.

Erau nevoiți să se observe pe cînd vîsleau în direcții opuse. Lui Bruno i se părură vîslele grele. În timp ce-a vorbit Loudi trebuie să i se

fi răcit mușchii. Se întrebă dacă Maria inventase acest diminutiv. În public Maria îi spunea „domnule Brouet“ ca o funcționară bine stilată. Dar nu mai avea încotro. Era gelos pe Brouet. Dacă plănuise să-i strice cheful, reușise... Socotea că e o nerușinare să ai preocupări atît de meschine într-o zi ca asta.

Întorcîndu-se, o văzu pe Maria care îl observa de la ambarcader. El se strădui să-și supravegheze mișcările.

2

ȘI BUCURIA de-a te vedea dintr-o dată ieșind din tunel, de-a vedea lumina... Da, chiar asta e, dragul meu, lumina...

O zărește pe Maria printr-un fel de ceață, ca și cum ochii nu i s-ar fi putut obișnui cu această lumină scăzută, apoi albastrul costumului de baie îi amintește de rochia albastră din prima zi. Albastru-Nattier, sau albastru de in? Ar zice albastru-regal, care s-ar potrivi mai bine acestui costum, în stare să evidențieze așa de bine căldura nuanței aurii a pielii, care-i scoate la lumină decolteul triumfător, mulțumită căruia a început s-o iubească pe Maria. Și dacă cineva i-ar fi spus, acum un an, că aceea de care se va îndrăgosti îl va fi cucerit numai datorită liniei umerilor, ținutei... Nici chiar datorită sînului... Pentru ținută, da, chiar asta e... Iată că a început să gîndească întocmai ca Maria... Unde a ajuns? Și Maria știe să se îmbrace, pînă și în amănuntele de care el habar n-avea. El care credea, foarte simplu, că o fată cînd e frumoasă... Și Maria e frumoasă. Și ea știe să-și pună în valoare frumusețea. Și dacă s-ar îmbrăca mai puțin bine, ar fi, goală, mai puțin frumoasă. Înțeleagă cine-o vrea. El nu înțelege nimic. El iubește. Îi place să poată prețui cutare rochie, și să admire, odată scoasă rochia,

trupul femeii. Maria e mai frumoasă goală. Nicicodată așa de frumoasă ca atunci cînd e goală. Îl supără costumul de baie. Îi vine să arunce vîslele ca să se prosterne și să sărute picioarele Mariei de la genunchi în jos. „Ea m-a vindecat de stîngăcie..." Se leagănă în amintirile foarte duioase care constituie taina lor. „M-a scos din animalitate, din băieție, din copilărie... m-a descățelizat..."

...foarte mulțumită că sîntem numai noi doi. Nu-mi spune nimic. Lasă-mă să merg pînă la capăt, pentru că înainte de a regăsi cerul de cealaltă parte, cerul albastru al ieșirii din tunel și, asta e, albastru pentru noi, în bezna noastră, ei bine, înaintea acestui cer albastru, văd amenințarea... Da, asta e, amenințarea. Am simțit-o cînd am venit ieri aici... Mi-a fost frică. Ți-am părăsit brațul. O presimțire, ai înțeles-o. Mai ales impresia că totul e prea frumos — nu pentru că n-ar fi adevărat, dar prea frumos ca să dureze, da, chiar asta e, prea frumos pentru ca noi amîndoi...

Mintea lui a luat-o razna din nou. E foarte departe. Și totuși, genunchii lui goi se lipesc de genunchii ei goi, și ar putea s-o mîngîie, s-o îmbrățișeze, ea ar putea deschide gura, nu ca să vorbească, dar cerînd o sărutare, dorind o sărutare cu felul ei de a cere, dînd impresia că are nevoie de mai mult aer, de a respira mai adînc, ca și cum ar arde mai mult oxigen, ca și cum ar trăi mai intens. Gîndul lui s-a depărtat. Nu în spațiu, ci în timp. A urmărit-o în aceste zile ale războiului pe sfîrșite și acum zboară. Se află cu cel puțin douăzeci de ani

mai tîrziu. „Peste douăzeci de ani ne vom iubi. Vom avea copii mari... Peste douăzeci de ani..." nu poate să țină. O teamă fizică, brutală. Asta e, Bruno. Chiar mai mult decît atît, o teamă nerațională, de brută, de animal. Ai înțeles? În mațe. În viscere. Nu morală. Nu o teamă morală — oh, asta nu, o teamă ca teama de îmbătrînire, ca nu cumva cerul să-și schimbe albastrul. Groaza de eclipsă pe care o simțeau oamenii de pe vremuri. Prea albastru cerul, prea multă strălucire, înțelegi? Și era prea frumos, prea înalt. E așa cum se întîmplă cu sopranele... Cînd te temi ca vocea lor să nu cumva să se frîngă... Dar asta mi se pare foarte important, foarte important pentru noi doi, chiar dacă vorbesc ca o nebună... Cu războiul, Bruno, în fine cu acesta cel nou, cel care se declanșează azi, trebuie să fim perfect de acord în toate, de acord cu privire la albastrul cerului...

Nu reușea s-o asculte fără s-o întrerupă. Se străduia să n-o întrerupă, ca să nu-și dea pe față focul lăuntric, dar — ce ciudat! — aceste întreruperi îi confiscau atenția, însă n-avea încotro, zicîndu-și chiar că face rău că nu-și ascultă iubita. Situația era prea serioasă. Trebuia să se descătușeze, să-și libereze inima, care-i bătea să-i spargă pieptul, să iasă la cîmp deschis.

Se reculese și surîse Mariei, ca și cum ar încuraja-o, dar ea:

...e ciudat într-un fel că vestea ne-a venit prin Loudi. Da, chiar asta e... Ciudat că el ne-a dat-o, pentru că Loudi pare a fi un tată liniștit, și deocamdată chiar și este, fără nici o îndoială, pentru că el se ocupă de afacerile lui și așa face

de cînd a început războiul... Cîteodată mă gîndesc dacă asta nu e din pricina mea, dar cînd e vorba de Loudi, nu e niciodată ușor să știi ce-i cu el... Loudi crede că are obligații față de mine. Fără el nu știu dacă aș fi avut curajul să divorțez. Nu eram decît o fetișcană. Mi-era teamă că va trebui să mă descurc singură. Înțelegi, Bruno... Dacă nu eram eu, fără această obligație pe care și-o asumase față de viitorul meu, Loudi s-ar fi găsit astăzi în Rezistență — intrat pînă peste cap... Între noi vorbind, Loudi e un specialist... Da, asta e, un specialist al clandestinității, al informației. Nu zic că toate expedițiile lui ar fi constituit acțiuni de recunoaștere, dar, în fine, uneori s-au potrivit să fie... A avut plictiseli în America de Sud... Cu toate astea a ținut să fie un element stabil în viața mea, atîta timp cît a fost nevoie ca să mă organizez, cum ar fi făcut pentru fiica lui, dacă ar fi avut o fiică... Iată că am aerul să te dăscălesc ca să te porți la fel. Dar la urma urmei prea-i dau o mare importanță...

Nu se simțea gelos. Nu înțelegea nimic. Loudi nu părea să fie un tip de la biroul doi. Dar caracteristica specialiștilor în spionaj nu o constituie, oare, tocmai faptul că nu par ceea ce sînt? Și Loudi nu ascunde faptul că o iubește pe Maria. Loudi o iubește pe Maria ca un nebun. E în stare să-și jertfească nu numai cariera, dar și obligațiile. Și Maria îi recunoștea jertfa, o primea ca pe ceva care i se cuvine și i-o oferea la rîndu-i în dar. Asta e: i-o oferea în dar.

Iată că iar folosea vorbele Mariei, spunînd „asta e" întocmai ca ea. Ascultase oare, fără să-și dea seama sau ghicise numai:

...asta e! În zilele primejdioase care încep pentru tine, pentru noi, Loudi este un aliat. Nu e greu de verificat. Nu e mai greu decît de spus. Partea mai grea, Bruno, e că trebuie să-ți spun acum în ce măsură te poți bizui pe mine. Lasă-mă, Bruno. Nu, nu te mișca. Jură că nu mă vei întrerupe. Să ai această bunăvoință, asta e, bunăvoință... Îți voi răspunde dinainte, fără a te lăsa să mă întrebi, ca să nu simți niciodată nevoia de-a mă întreba, ai înțeles? Vreau să-ți spun absolut totul. Tu, dragul meu, nu mi-ai ascuns nimic... Tu ai stat totdeauna în plină lumină, întocmai ca în boxa acuzaților, și eu în umbra sălii de ședințe... Mi-ai explicat că în eventualitatea unui conflict cu U.R.S.S. și a înăspririi războiului, asta era ce-mi spuneai, nu-i așa? — și tu nu vorbeai totdeauna de U.R.S.S., dar pentru tine, înăsprirea războiului știam ce înseamnă — e ca o călătorie, o lungă călătorie. Pînă unde am ajuns? Pînă acolo că, dacă războiul s-ar înăspri, germanii vor decreta pedeapsa cu moartea pentru cei de felul tău. Oh, mi-ai mărturisit-o în treacăt, fără a stărui, ca și cum ți-era teamă să nu te îngîmfezi, dar totuși ca să mă previi că asta nu te va face să dai înapoi, că mă iubeai mai mult decît orice, dar dacă ar fi să-ți dai viața... Te-am aprobat. Nu revin asupra aprobării. Eu nu sînt bănuită. Pot să dau înapoi, dar de ceea ce vreau să te asigur e că, dimpotrivă, vreau să împart cu tine primejdiile, toate primejdiile... Nu sînt

vorbe umflate, e pur și simplu egoism, interesul meu bine socotit, Bruno. Asta e... Nici mai mult nici mai puțin. Ai înțeles... Pentru că trebuie să fiu la același nivel cu tine... Asta e... la același nivel... Mai tîrziu, cînd totul se va sfîrși și cînd va veni victoria, victoria noastră, da, asta e, va trebui să fie victoria noastră, pentru ca să mă poți iubi încă, pentru ca să mai vrei să te însori cu mine, și nu numai pentru a legaliza o stare de fapt, pentru a recompensa o *marraine de guerre* [1], ci pentru că vei dori să ai copii cu mine... Atunci vreau... Înțelegi... A muri nu e lucrul cel mai rău. Dacă mi se va întîmpla și mie asta, cred că n-o să mă uiți de tot. Dar dacă trăim...

Îi puse mîinile pe umeri. Era prea tulburat ca să poată vorbi. Se putea deci întîmpla ca Maria să moară. Cu gîndul propriei sale morți se împăca, dar nu cu aceea a Mariei.

Își zise: „Este, oare, ceva așa de greu ceea ce fac?“ Apoi înțelese că Mariei nu-i era teamă de moarte și primea să-și dea viața pentru același scop ca și dînsul.

— Nu voi putea trăi fără tine, spuse Bruno.

Ea își lăsă capul pe genunchii lui și-l îmbrățișă. Înțelese că erau egali întru totul și că imaginea romantică pe care și-o făcuse în prima zi de Maria, închipuindu-și că-i ține pe genunchi capul tăiat, era falsă, imaginea unei femei care veghează odihna unui luptător.

Nu îndrăzni să i-o mărturisească.

[1] Literal: nașă de război; persoană care se ocupa de cîte un soldat de pe front, lipsit de familie, trimițîndu-i scrisori și pachete.

3

„ACEASTA E, VAI! nenorocirea unei civilizații exagerate.“ Bruno folosise răgazul de după-masă ca să rămînă singur. Socotea că e nevoie să chibzuiască la ceea ce se întîmplase în cursul dimineții, să tragă învățămintele și nu-i venea în minte decît acel citat în dezacord cu propriul său gînd, plictisitor ca un scaun care joacă pe o suprafață netedă. Nenorocirea aceasta se afla în *Roșu* [1], dar cine vorbea? Cine ataca civilizația exagerată? Stendhal sau Julien? Cunoștințele-i livrești ofereau neliniștii sale acest aforism gata făcut. Bruno nu izbuti să se concentreze, cucerit de frumusețea pădurii de pini, de întinderea lacului, bănuită doar între copaci, de eleganța frunzișului, și nu se mai gîndi la nimic.

„Am, totuși, ca amantă pe aceea în fața căreia aș fi căzut în genunchi numai ca să-i pot vorbi între patru ochi. Mă iubește. Mă iubește cu atîta patimă, încît dragostea mea îmi pare sărăcuță și searbădă. Și nu mă iubește datorită tinereții mele, nu datorită averii pe care n-o voi avea, fără îndoială, niciodată, ci datorită luptei pe care o duc... Și mi-e teamă că, în curînd, îmi

[1] Aluzie la cunoscutul roman al lui Stendhal „Roșu și Negru“.

voi distruge bucuria, bucuria noastră, din pricina acestei îndoieli care mă împiedică s-o gust din plin — mi-e teamă că n-o gust cu destulă simplitate, că nu iubesc cu destulă simplitate, că nu las totul să meargă la voia întîmplării. Dacă aş fi în stare să mă las şi eu la voia întîmplării ? Maria s-a lăsat. Brouet într-alt fel. Dar eu nu sînt în stare...

De n-ar avea această infirmitate a minţii, s-ar plimba cu Maria. Ar fi gustat împreună liniştea acestei după-amiezi de vară. Ar fi făcut rezerve, cum faci rezerve de oxigen în timpul vacanţei pentru a înfrunta aspra vreme a iernii. Se gîndi dintr-o dată că între neputinţa de a se lăsa la voia întîmplării — vigilenţa necesară activităţii lui clandestine — şi încordarea pe care şi-o impunea, era un oarecare paralelism. Nu chiar raportul de la cauză la efect. Cu cît privea mai mult înapoi, cu cît se judeca mai bine, constata că fusese un copil de care se spunea că nu ştie să se joace. El intra în joc ca oricare altul, se simţea chiar mai prins decît alţii, dar ieşea dintr-o dată din joc, pe cînd ceilalţi continuau să se amuze. Şi regăsea astăzi pe acest Bruno prea serios, un ins care se voia prea serios, pe cînd de fapt nu era. Nu era decît un strică-joc. Se întreba dacă nu era acel Bruno cel care-l domina acuma ca un stăpîn, ascunzîndu-se după epicurianul care avea pretenţia să fie un om desăvîrşit, bătîndu-şi joc de tînerelul pe care îl îmbăta Maria. În fond, ce făcuse el pentru Revoluţie ? A vorbi de lucruri interzise, a distribui manifeste, a lua parte la manifestaţii interzise, toate acestea, oricum le-ai judeca, constituiau un bilanţ destul de sărac. Stătuse cîteva luni la închisoare, iar de cînd fusese eliberat distrusese cîţiva stîlpi-indicatori. Dacă patrula i-ar fi surprins, n-ar fi pregetat să-i împuşte. Fapta lor era însemnată din punctul de vedere al serviciilor germane, dar cine, din populaţie, a luat act de ea ? Să presupunem că unii gură-cască ar fi observat lucrul acesta ; l-ar fi pus însă pe seama poliţiei Wehrmacht-ului — a serviciului lor de drumuri. „Poate că-i acel Bruno din noaptea aceea pe care Maria îl iubeşte..."

Hotărît, nu era în stare să se bucure de frumuseţile simple şi sublime ale acestor locuri, care ar fi smuls pe oricine — chiar şi pe Christian — din plasa gîndurilor sale. Reveni asupra gîndului. „Nu sînt în stare să mă conduc singur, şi Maria îmi încredinţează cîrma vieţii sale..." Niciodată nu va ieşi din aceste contradicţii. E uşor să-ţi impui să te destinzi, să te laşi la voia întîmplării, dar toate se uneau pentru a face din el acea fiinţă stîrcită, ascunsă, vicleană, de care îi era silă ; toate : răspunderile lui de militant şi îndatoririle-i de bărbat, idealul şi dragostea lui. Se putea mulţumi cu vorbe, putea să considere că Revoluţia şi Maria îl ridicau mai presus de el însuşi... „Şi mie, de asemenea, mi-e teamă. Mi-e teamă că nu voi putea să fiu la înălţime. Şi eu n-am pe nimeni cui să spun asta. Maria va înceta să mă iubească, iar Christian nu-mi va mai încredinţa nici o misiune..."

Grăbi pasul.

8—2662

Zări curînd, printre pini, pata galbenă de nisip pe care Loudi îl adusese pentru a închipui o plajă lîngă debarcader. Gîndise în chip firesc: Loudi. În aceeași clipă descoperi un albastru care îi dete de gîndit, prea albastru ca să fie albastrul cerului, chiar văzut printre crăcile arborilor, dar nici albastrul lacului... Costumul de baie al Mariei, mai aproape decît își închipuia. Maria, care nu simțise că el e acolo, Maria oferindu-se pradă soarelui, dăruindu-i-se cu atîta intensitate încît el fu gelos. Înaintă cu pași măsurați ca să n-o tulbure, înainte de-a o surprinde. „Tu n-ai făcut nimic ca s-o meriți, e a ta. Va fi a ta toată viața, dacă vei fi demn de ea..."

Ajuns pe nisip, începu să alerge. Ea se ridică pe jumătate, prea amețită ca să deschidă ochii și să-l vadă. El se aplecă spre ea și ea, rîzînd, îl făcu să alunece.

Mai tîrziu, niște vîsle loviră apa, nu departe de ei, de cealaltă parte a debarcaderului. Mai bine spus atingeau numai apa, așa, pe deasupra. „Brouet are grijă să nu facă zgomot", gîndi Bruno. Nici nu se mișcă. Maria, cu capul lipit de umărul lui, nu schiță nici un gest. Plescăitul ușor al vîslelor scăzu. Bruno își ridică ochii spre perdeaua de pini din fața lor, din jurul lor, apoi privi frumusețea blondă a Mariei, strălucitoare sub soare. Se întrebă dacă ea simțise plecarea lui Loudi. Maria gusta clipa, întinzîndu-și obrazul către lumină, și un surîs potolit se iscă din ochii ei închiși. „Și asta e doar pacea, își spuse Bruno, tot ceea ce firea poate da oamenilor, dragostea împărtășită și încrederea celor doi în viață. Și această imagine mi se oferă în ziua în care războiul se dezlănțuie cu adevărat. Această imagine mi se oferă..." Acum, nu vor recîștiga această pace decît în izbîndă, prin izbîndă.

Se lăsă să alunece în așa fel încît obrazul să-i ajungă la înălțimea feței Mariei. Ea nu deschise ochii, frecîndu-și obrazul, buzele, de gura lui, de nasul lui, ca o pisicuță. El îi înapoie mîngîierea, apoi începu să se joace cu părul ei nebunatic, cu baerele costumului de baie. Maria nu se apăra. El dete jos o bretea, apoi cealaltă, și-i scoase la lumină sînii. Știa că Maria se va înfiora, simțindu-se dezgolită astfel. Continuă să-i tragă în jos, foarte încet, costumul de baie. Ea nu-și deschise ochii decît în clipa în care o dezbrăcase cu totul. Maria se lipi și i se ghemui la piept, iar el se simți înfiorat în întreaga-i ființă, ca în ziua dintîi, cînd îi atinsese pîntecele gol, un fior ca o neliniște, cea mai crispantă, cea mai greu de suportat. „Ca o sfidare, gîndi el, o sfidare a unuia către celălalt..." Ea se desprinse cea dintîi din strînsoare și el îi simți sînii fremătîndu-i sub degete. Inimile lor își acordară ritmul și neliniștea dispăru, și în același timp și teama.

Se scăldară, se uscară, se scăldară iar, prelungind cît mai mult cu putință această înfruntare a trupurilor goale, a tinereții lor, a fericirii lor. Dar ei știau că dorind ca timpul să se oprească, nu faci decît să-i grăbești mersul, și soarele scăzu.

Loudi nu reapăru decît în clipa în care ei plecau de pe plajă, cînd se lăsase seara. Îl prinsese somnul acolo, pe celălalt mal, le explică el, acolo unde se dusese îndată după masă.

— Mai avem încă puţină vreme înaintea noastră, spuse Maria, drăgăstos.

Bruno află că ea hotărîse să se înapoieze la Paris o dată cu Loudi. Ea renunţa de bunăvoie la vacanţa lor, şi el se simţi dintr-o dată uşurat. Nu-şi putea închipui un mîine, care să fie de nivelul celuia pe care-l cunoscuseră.

4

PÎNĂ LA URMĂ, Brouet îi lăsă să se înapoieze la Paris singuri, invocînd în acest scop cuminţenia contelui Mosca [1], cuminţenia politică a contelui. Bruno nu preţuise prea mult aluzia, mai ales că-l socotea oarecum pe Stendhal proprietatea lui, în fine, proprietatea tinerilor, a celor ce aveau vîrsta dragostei. Apoi, gîndindu-se, văzuse în aluzia lui Loudi o încercare de a trata pe Maria ca pe Sanseverina [2]. Dar Maria îşi bătea joc de acest Mosca. Se înapoiară la Paris ca doi copii care iau pentru prima oară trenul singuri, aşa de puternică era impresia de a se simţi lăsaţi de capul lor, ceea ce îi ducea înapoi către adolescenţă.

În cursul călătoriei, Bruno mărturisi că nu ştia cînd vor avea nevoie tovarăşii săi de el şi nici dacă îl vor chema înainte de 5 iulie, ziua în care se aştepta întoarcerea lui.

— Va trebui să fii acolo, spuse Maria, să fim acolo.

Bruno se simţi răsplătit de lealitatea sa.

„În cursul acestor săptămîni ne-am deprins să trăim împreună, îşi zise el, ne-am deprins să adîncim cît mai mult cu putinţă sinceritatea

[1], [2] Unul din personajele cunoscutului roman al lui Stendhal „Mînăstirea din Parma".

dintre noi." Se gîndi că aceasta era, fără îndoială, consecința sincerității în căutarea plăcerii. Fără această sinceritate nu există decît prefăcătorie între două ființe. Era cît pe-aci să comunice această descoperire Mariei, dar se temea să nu pară încrezut. „Am îmbătrînit", constată el cu bucurie.

Petrecură zile pline de nebunii la Paris, bucurîndu-se de oraș ca niște viitori eliberatori, dar și cuceriți de metropolă. Atunci, printr-o strîngere de mîini, uitau de toate, sau prin atingerea picioarelor lor, în pofida rochiei și a sacoului lui, prin privirile pe care le schimbau și acel fel de ceață care se așternea pe albastrul ochilor Mariei, ceață pe care el o cunoștea așa de bine, sau numai prin acea deprindere pe care o avea ea de a-și scoate înainte buza de jos, acea mutră lacomă, și asta numai pentru că acel cartier sau acea clădire le plăcea, și ei intrau să ia o cameră într-un hotel. Se ghiftuiau de libertate, de neprevăzut, de acea sfidare pe care o inventaseră pe plaja lacului cînd au aflat că se întețește războiul, se ghiftuiau de asemenea și de ei înșiși, convinși că sfîrșitul nu va veni din săturarea lor, niciodată datorită lor, ci primejdiilor, beznei.

După cum se aștepta Bruno, ordonanțele care priveau pedeapsa cu moarte, fură curînd publicate. Christian nu-l întîlni decît în ziua fixată, neînchipuindu-și o singură clipă că prietenul ar fi putut absenta; îl întîlni ca să-l utilizeze într-o acțiune bine chibzuită, nu în aventură. Cînd va trebui, Bruno va fi chimistul organiza-

ției, unul din membrii aceia din care se va constitui, mai tîrziu, al patrulea birou al statului major. Asta însemna că avea să-și petreacă toate diminețile în compania unui tovarăș cu părul alb, drept ca un *i*, tăcut, de o mare îndemînare, lucrînd într-un fel de maghernită, la capătul unei înfundături din Montparnasse, avînd în jur ateliere de pictori și sculptori.

Bruno sosea la ceasul opt. Dédé, bătrînul tovarăș, deschisese magazinul care promitea pompos, potrivit indicației de pe firma, vopsită pe o scîndură lungă și neînnoită probabil de la celălalt război, că acolo se făceau *„Ambalaje de tot felul"*. Ei se ocupau de gospodărie, imitînd pe ceilalți negustori, și se agitau în fundătura încă pustie la ceasul acela. Ceilalți locatari se culcau și se trezeau tîrziu. Lui Bruno i-a fost greu să se deprindă cu acest fel de viață. I-ar fi convenit mai bine viața de cazarmă, într-un loc mai puțin murdar, mai puțin dărăpănat, cu un tovarăș mai puțin distrat, dar la război nu ai de ales și el se silea să se adapteze împrejurărilor.

Izolați în spatele geamului brumat al vitrinei, Dédé și Bruno puneau în fiecare dimineață, la vedere, aceeași foaie mare de carton, un ghem de sfoară, hîrtie de ambalaj, pe o masă, în fața ușii, apoi treceau în camera de lucru, unde, despărțit prin pereți de placaj, se afla adevăratul atelier. Lumina zilei ajungea acolo printr-un dispozitiv ingenios. Se montase cu balamale o parte din acoperiș, grinzi

și țigle, alcătuind astfel un fel de fereastră care, în caz de primejdie, se putea deschide și mai mult, oferind posibilitatea celor dinăuntru să se strecoare afară. Dédé îi dăduse lui Bruno toate lămuririle, îngăduindu-i să cunoască și curtea de alături, care răspundea în altă stradă și unde se putea ajunge sărind de pe acoperiș; îi indicase itinerariul de fugă, și trebuie spus că chipul serios în care era întocmit, toate aceste precauții, aceste reguli severe, l-au impresionat pe Bruno. Rolul lui era simplu. Stătea de pază în timp ce Dédé lucra, primind la nevoie clienții care s-ar fi rătăcit pe acolo. De două ori pe săptămînă încărca o căruță cu lăzile de carton pregătite de Dédé și se ducea să le predea undeva aproape de Deufort-Rochereau. Înainte de toate trecea pe lîngă o cîrciumă. Dacă găsea atîrnat la primul ochi de geam afișul: *Gustări la orice oră*, făcea un ocol prin cartier pînă la o magazie care, de fapt, se afla în fundul curții localului, băga căruța înăuntru, schimba lăzile cu altele și se înapoia la magherniță.

Și lanțul continua mereu.

Nu era ocupat decît dimineața; după-amiaza trebuia s-o folosească pentru continuarea studiilor. Dédé lucra toată ziua. Pînă la urmă Bruno înțelese că altcineva făcea, după-amiaza, aceeași muncă, dar pe cînd el îi aducea lui Dédé materiale, arme de reparat și de controlat, cupru, gloanțe, înlocuitorul său aducea informații, planuri, o grămadă de documente, deseori ciudate, instrucțiuni ale armatei de geniu pentru aruncarea podurilor în aer, planurile directoare ale S.N.C.F.[1] pentru stațiile de triaj, precum și o grămadă de lucruri care nu foloseau la nimic, dar care înduioșau, știind că erau trimise de pretutindeni, de către niște oameni cumsecade dar care, de cele mai multe ori, nu aveau nici un rost. Bruno nu era sigur că Dédé, pentru a le alege, avea nevoie de priceperea lui, dar asemenea corespondență, fără a fi nevoie de lămuriri, făcea vădită în mijlocul lor prezența celorlalți, a tuturor acelora care le încredințau, într-un fel, tot ceea ce credeau ei că poate ajuta la reînceperea războiului, a acelora care le încredințau nădejdea lor. Cel puțin așa înțelegea Bruno, și mîinile lui tremurau atingînd hîrtiile acelea trecute prin atîtea mîini, și nu mai socotea munca lui plictisitoare.

Ar fi dorit numai ca Dédé să consimtă a discuta cu el asupra situației militare, pentru că Armata Roșie se retrăgea mereu, dar Dédé refuza, susținînd că nu posedă informații serioase. „Germanii și englezii, spunea el, mint. Tovarășii noștri își bat joc de știrile senzaționale. Ei n-au nevoie să alimenteze o presă vîndută. Comunicatele lor nu pot răspunde trăsnelilor celorlalți. După părerea lor războiul e o porcărie de pe urma căruia nimeni nu cîștigă nimic, pentru că la ei nu mai există negustori de tancuri.“

Și Dédé, ca și cînd s-ar fi mirat că a vorbit prea mult, își vîra într-un colț al gurii mucul

---

[1] Société Nationale des Chemins de Fer Français — Societatea națională a căilor ferate franceze.

stins al ţigaretei şi pornea să pilească sau să ciocănească mai departe. Bruno continua să-l piseze cu întrebări, punînd în joc toată strategia pe care şi-o făurea după Radio-Londra şi toate amintirile din şcoală cu privire la campaniile napoleoniene. Din fericire, Maria îl consola, avînd grija să *deromantizeze* situaţia, să împingă romantismul spre viitor, către victorie, punînd în acelaşi timp mai mult preţ pe viaţa de fiecare zi, pe amorul lor cotidian. Bruno preţuia din zi în zi mai mult sîngele rece al femeii sale. Nădăjduia că Dédé îi va încredinţa şi ei, în curînd, vreo sarcină. Dar Dédé era de nepătruns cînd el îi vorbea de Maria şi se mulţumea să aprobe, să aprobe faptul că locuiau împreună, să aprobe, bineînţeles, că se iubeau.

Intr-o seară de august, Maria îl pofti pe Loudi la masă. Noutăţile de pe front erau cît se poate de proaste. Germanii se lăudau că înaintează spre Leningrad. Bruno se temea că Loudi voia să triumfe şi atunci rămînea în defensivă, cu toate eforturile Mariei de a-l face mai comunicativ. Cînd se servi brînza, Loudi începu să-şi depene amintirile. Siria, după celălalt război. Nu se prea înţelegea bine dacă-şi făcuse acolo serviciul militar. Vorbea de atmosfera de la popotă, de celebritatea colonelului Lawrence[1], de tratativele cu Druzii.

[1] *Lawrence, Th. G.* (1888—1935), agent englez, cunoscut pentru activitatea dusă în ţările din Orientul Apropiat şi Mijlociu în scopul înrobirii lor de către imperialismul englez.

Această introducere prolixă îl plictisea pe Bruno, dar îi era teamă să se dea pe faţă şi îşi reprima pornirile, prefăcîndu-se, în calitatea lui de stăpîn al casei, că acordă atenţie oaspetelui. In fine, Loudi vine la chestie, la anul pe care-l petrecuse la Damasc, ca negustor de automobile. Să aştepţi un an întreg ca să vie clientul sau să te duci să baţi la uşa samsarilor, pentru două-trei zile active, poate chiar numai pentru cîteva ceasuri şi astea împărţite pe două-trei zile — şi asta numai cînd au putut sparge reţeaua engleză...

— Toate povestirile de război sînt false, continuă el îngîmfîndu-se. Nu se vorbeşte decît de lupte, pe cînd războiul e aşteptare, plictiseală, enervarea că nu se întîmplă nimic, siguranţa că nu se va întîmpla nimic şi totuşi, aşteptarea, enervarea şi, deodată, învălmăşeala, tensiunea imensă, morţii, grămezile de morţi, răniţii, cei dispăruţi. Şi dacă ai scăpat de acolo, aşteptarea reîncepe, inacţiunea...

Loudi se adresa amîndurora, dar deodată Bruno descoperi în vorbele lui un curs de *deromantizare,* la fel cu cel pe care i-l făcuse Maria şi pe care îl botezase el astfel. Şi atunci dădu curs liber proastei sale dispoziţii. Nimic nu-l mai opri, nici rugăminţile, nici disperarea Mariei, nici atenţiile lui Brouet.

Astfel se iscă, după plecarea lui Brouet, cînd se aflară iar singuri, prima lor ceartă. Bruno simţi vag că urmările disputei puteau fi din cele mai primejdioase, dar nu voia să dea înapoi. Ii spuse pe şleau că Brouet e amorezat de

dînsa, amorezat nebun şi că, ei amîndoi, ar trebui să se ferească de el.

— Cum, eşti gelos? Asta e! Eşti gelos!

Cu obrazul îmbujorat, strălucind de bucurie, l-a îmbrăţişat, rîzînd. El nu pricepea nimic, încerca să-şi păstreze mintea calmă, dar recunoscu:

— Da, sînt gelos!

— Bruno... Dar eu sînt toată a ta. Brouet o ştie şi n-are nici o speranţă.

— Iei ideile lui drept ale tale. Te influenţează...

— Dar atunci ar trebui să fii gelos pe rochia care o port...

Fu de acord. Încetă să i se mai opună. Nu era convins că dăduse în seara aceea Mariei *o dovadă* de dragoste, încă şi mai puţin o dovadă care s-o umple de entuziasm. „Şi cum să te îndoieşti?" Niciodată nu fusese Maria aşa de grăbită să-l primească, aşa de caldă, aşa de dornică să i se dea. Ea adormi numaidecît, lăsîndu-l fascinat, neîndrăznind să creadă cu totul în această probă fizică absolută şi cu atît mai puţin cutezînd să se îndoiască de ea.

Se aştepta să aibă insomnie. Ea ţinu mult, cu cortegiul ei de tristeţi, de halucinaţii lucide. Trecu cu vederea ruşinea că-şi dăduse pe faţă detestabilul său caracter faţă de Brouet cu privire la îndoielile pe care le avea asupra celor ce se petreceau în Rusia. Şi dacă Revoluţia era înăbuşită ca odinioară Comuna? Ce ocean de sînge va fi, şi ce beznă va cădea peste ei pînă la bătrîneţe, pînă la moarte. Trebuiesc aruncate

imediat, fără întîrziere, toate forţele în luptă, ca să se creeze în spatele lui Hitler un al doilea front al popoarelor. Luă hotărîrea să ceară mutarea lui în detaşamentele de luptă care puneau mîna pe revolverele soldaţilor germani, care foloseau revolverele...

Această hotărîre îi apăru atît de luminoasă şi perfectă, încît îşi regăsi liniştea şi adormi.

5

PILITURA aducerilor aminte în preafericita dezordine a nevinovăţiei şi deodată, doi poli legaţi, curentul trece şi îndrumează toate firişoarele. Pilitura materială o scuturi şi nu rămîne nimic, dar aceea a aducerilor-aminte rămîne, transformată prin operaţie. „Gelozia mea e fără rost, repeta Bruno. Mi-e ruşine că mă las stăpînit de ea. Ştiu că am trecut în rîndul fiarelor." Apoi, deodată, fără legătură cu ceea ce făcea sau gîndea, o nouă evidenţă înnebunitoare de adevăr izbucnea. Cum de-a putut fi în aşa măsură orb încît să nu vadă asemănarea dintre discursul lui Brouet şi acela al Mariei rostit atunci pe lac, nu numai asemănarea de situaţie sau faptul că amîndoi i-au cerut să nu-i întrerupă, dar înrudirea lor adîncă şi toate discuţiile pe care le presupunea că au avut loc între ei. Loudi era acela care avea dreptate, care ştia să trăiască. „Îi lasă Mariei timp să se amuze în tovărăşia mea, apoi îi va face un semn şi ea îl va urma."

Maria era a lui. Frumoasă treabă! Loudi avea această putere de-a suporta ca ea să aparţină altuia. De altfel Loudi o despărţise pe Maria şi de primul ei bărbat. Cînd Bruno se gîndea la acel bărbat, zăgazul se rupea de fiecare dată şi acelaşi val cumplit şi scîrbos se revărsa într-însul. Maria, aproape copil, şi avînd pentru prima oară faţa îmbujorată, trebuind să păstreze aducerea-aminte a celuilalt, să-l înşele bineînţeles pe el, în chip firesc, aşa cum răsufli. Atunci o înşela şi el pe Maria, punînd proasta lui dispoziţie pe seama războiului, a urîtei întorsături pe care, hotărît, o luau lucrurile în Rusia, pe tonul presei naziste asmuţind lumea contra „iudeo-comuniştilor, a plutocraţilor", care lăsa să se prevadă execuţii. Şi era dezgustat de a se sluji în chip aşa de urît de ceea ce era mai bun în unirea lor. Şi de fiecare dată Maria izbutea să întoarcă în bine acele josnicii, acele murdării. El trebuia s-o creadă: ea se simţea şi mai iubită de cînd observase gelozia lui, şi, sigură de ea, se dezvăluise dintr-o dată, măturînd tristeţile amantului ei, tîrîndu-l, cu toate că el le simţea totuşi, în vîrtejul fericirii ei, iar Bruno, fie că se lăsa sau nu rugat, fie că voia sau numai încerca s-o facă pe supăratul, reîncepea să creadă în cerul albastru. Apoi suferinţa iar îşi arăta colţii. Desluşea o remuşcare în cîte un gest al Mariei, dovezi că ea lupta cu sine însăşi împotriva dorinţei ce-o încerca să nu-l mai iubească, dovezi cu care îl înconjura şi strica pînă şi mărturisirile ei de plăcere, crezînd că le face în silă sau că se arată atît de pricepută numai din egoism. Pe scurt, fu completamente idiot.

Cînd sosi duminica, descoperi cu mirare cît de nesfîrşite i s-au părut zilele care s-au scurs de la masa cu Loudi. Se hotărî să reacţioneze, să se folosească de vremea frumoasă pentru

a-și primeni gîndurile. Maria era bucuroasă că el luase cel dintîi hotărîrea și c-o grăbea. Avu dintr-o dată impresia că ea îi cunoștea boala și îl socotea vindecat. „Și totuși, cît țin la ea! M-aș omorî dacă m-ar părăsi. În fine, aș alerga înaintea morții."

Se ridicau de la masă după micul dejun. Ar fi fost cîteva momente cît se poate de banale, alcătuite din mișcări necesare, fără vreo însemnătate deosebită, ca aceea de a strînge masa, de a face puțină regulă în casă înainte de a pleca, dacă Maria nu s-ar fi întrerupt ca să-l privească, în timp ce el ducea ceștile în bucătărie. El nu înțelese nimic și își continuă treaba cu atenție. Spălă ceștile și le puse să se scurgă. Cînd se întoarse, Maria era în fața lui. Îi luă mîinile și i le înodă chiar ea pe după gît.

— Strînge-mă, foarte, foarte tare, ca să pot crede...

O ascultă, o lipi de el și urmele de reținere, de neîncredere care mai stăruiseră într-însul fură înlăturate. Bîlbîi cuvinte de dragoste și de recunoștință. Maria plîngea. Fu zguduit. Ea spuse „Bruno, Bruno, în fine te regăsesc" și alte cuvinte nebunești, de același fel. Apoi:

— Te-am făcut să suferi. Eram așa de mulțumită să știu că mă iubești tot atît cît te iubesc și eu...

Bruno deschise ușa care dădea în stradă. Afișele de pe zidul din față îl izbiră deodată — afișe de un galben intens, cu dublul lor chenar, chenar de doliu — disproporția negrului, agresiunea negrului. Se apropiară grăbiți, unul lîngă altul. Pe afișe erau două nume. Doi tineri băieți împușcați pentru că luaseră parte la o manifestație de stradă, unul străin, probabil evreu, celălalt francez. Bruno era de vîrsta lor. Era cu cîteva luni mai mare decît cel mai tînăr și ceva mai mic decît cel mai în vîrstă... Moartea, acolo, aproape, în fața ușii lor.

— Dragul meu!

Maria îi prinse gura, se atîrnă de gîtul lui și el o strînse tare, foarte tare, aproape s-o înăbușe. Își deteră seama aproape în același timp cît de nepotrivită putea să pară îmbrățișarea lor în fața unor asemenea afișe, pentru lumea care trecea. Băieții uciși însă n-ar fi avut nimic de zis împotriva lor.

— Te iubesc, Maria.

Mergeau strînși unul în altul, simțind parcă nevoia să-și spună lucrurile cele mai simple, după cum își spuseseră „te iubesc". Mergeau fără țintă în acest Paris al lunii august, pe care vacanța nu-l golise, în care aparatele de radio urlau prin toate ferestrele deschise în acea însuflețire de duminică dimineața, cînd se deretică prin casă, cînd bărbații își fac de lucru, un Paris dominat de femei, umplînd străzile cu florile vesele ale rochiilor lor subțiri. Se bănuia prezența afișelor după clocotul de pe trotuare, după brusca dezordine provocată de cei ce se opreau și cei ce grăbeau pasul fără a vedea nimic. Ei treceau pe lîngă afiș, se sileau să mai citească o dată numele, își strîngeau mîinile și mai tare și își continuau drumul.

— Îmi pare, acum, că am avut o presimțire, spuse Maria, ca și cînd și-ar vorbi ei înseși. Adi-

neauri, cînd am dorit atît de mult să mă îmbrățișezi...

— Știi că am fost un idiot, un adevărat nebun.

— Nu, dragul meu. Nici eu nu știu să trăiesc cum se cuvine. E așa de minunat că mă iubești, că nu te saturi de mine, că mă iubești mai mult decît în prima zi cînd m-ai dorit, și apoi mai mult decît în ziua cînd m-ai avut... Nu eram pregătită. Chiar după cele ce ți-am spus pe lac... Acum cred că pot răspunde nevoilor tale, că voi ști să fiu soția ta...

— N-am să iubesc niciodată pe altcineva în afară de tine...

— Se poate întîmpla să fiu ucisă, Bruno. Va trebui să te reînsori. Nu ești făcut să trăiești singur. De ți se va întîmpla să te gîndești la mine, va trebui să fii foarte drăguț cu aceea care mă va înlocui, s-o ajuți să trăiască...

— Și dacă eu...

Vocea îi era gîtuită. Grăbi pasul, ca să ocolească mulțimea care staționa în fața afișelor.

— Nu te voi înlocui.

— M-am gîndit la un lucru urît, Maria. Trebuie să ți-l spun pentru că mi-a venit în gînd. Jură-mi că...

— Nu trebuie. Asta e. Tu nu trebuie...

— Că nu te vei mărita cu...

— Ți-o jur, Bruno. Nu mă voi remărita. Voi avea desigur amanți, nu unul, mai mulți. Puțini sau mulți, nu știu, dar, în orice caz, la plural. Dar Loudi nu va fi printre ei. Nu te voi înlocui. Mi-am jurat mie însămi, pentru fericirea care e a noastră, dragul meu. Dacă-ți voi supraviețui nu voi face loc în pîntecele meu unui copil care nu va fi al tău. Dar aș dori ca la mormîntul meu să vină, întovărășit de tine, un Bruno mic pe care ți-l va fi dat alta, dar care-ți va semăna...

Vorbea cu ochii în pămînt. Prevăzuse totul și ea, întocmai ca dînsul. Il iubea tot așa de mult, tot așa de profund cum o iubea și el pe ea. Încercă să i-o spună, dar deodată auzi vocea lui Loudi, pe lac: „E o femeie războinică". Oh, da, Maria e o femeie războinică, o femeie capabilă să lupte, să iubească în primejdie, și deci toată viața. „Dar ea e soția mea." Și constată că se putea gîndi la Loudi fără să sufere. Numai moartea putea să-i despartă. Numai moartea. Își închipui pe Maria într-altă vară, la brațul unui necunoscut, pe Maria în brațele acestui necunoscut. Cunoștea această durere, știa să și-o domine, era durerea pricinuită de ideea că lumea continuă să trăiască fără tine, regretul despărțirii de toate lucrurile frumoase care te depășesc. Se gîndi la cererea lui de mutare în grupele speciale, la noile primejdii pe care avea să le înfrunte, dar n-avea chef să dea înapoi. „Mi-e o frică teribilă de moarte și totuși nu voi face nici un ocol ca să fug..." Porni să-i povestească totul Mariei, originea hotărîrii lui, originea tulbure a acestei hotărîri, tulbure... Și că nu voia s-o piardă, că dacă va cădea se va gîndi fără îndoială la dînsa — dînsa în brațele altuia, dînsa în patria liberă, dar...

— Te aprob, iubitul meu. Nu mi-ai ierta-o niciodată dacă din pricina mea ți-ai fi precupe-

ţit lupta, înjumătăţind-o. Dar acum va trebui ca şi eu...

— Soţia mea...

Ea îşi întoarse în mod brusc capul. El nu-şi continuă vorba.

— Nu e nimic, spuse ea surîzînd, măcar că o podideau lacrimile. E pentru prima oară că mă numeşti soţia ta.

6

— IŢI SPUN, doar, că am făcut cererea asta de acum două luni, pentru că eram nenorocit.

Ştia că nu-l va putea opri pe Christian, odată pornit, un Christian hîrşit, cu trăsături aspre, ca un atlet în formă, şi care nu se grăbea.

— Tu uiţi că sîntem sîmburele unei armate. Te afli la locul tău. Nu există sarcini mai primejdioase ca altele. Dacă eşti prins vei fi împuşcat ca oricare *terorist*. Ce vrei? Treisprezece gloanţe în loc de douăsprezece?

— Sînt de acord că a fost o prostie.

— Disciplină de fier, Bruno, şi nimic altceva. Imi pare rău că-ţi sînt prieten şi că nu mă crezi poate atît cît ar trebui. Ascultare oarbă.

— *Perinde ac cadaver* [1].

— Prietena ta crede în Dumnezeu?

— Rahat!

— Atunci la ce bun tertipul tău de iezuit?

— Ca să glumesc. Ca să dau o replică decentă *ascultării tale oarbe*. Rahat... asta pentru... *prietena ta*. Maria e soţia mea. Nici tîrfa, nici mica mea prietenă, nici ibovnica mea, nici muierea mea, nici proaşca mea, nici tovarăşa mea. E soţia mea.

---

[1] Ca un cadavru (lat.).

— Ah, iartă-mă.
— E mai mult decît atît, Christian.
— Ce-i atunci? Marea dragoste?
— E soția mea, ți-am spus. Ai fi venit cu noi ca să iscălești în fața domnului primar...
— Vei recunoaște că sînt și alte lucruri...
— Celelalte lucruri nu schimbă cu nimic situația, Christian. Maria e soția mea. Eram nenorocit din pricina ei atunci cînd am făcut cererea aia. Acum, întrucît chestiunea o privește și pe ea și pe mine, sînt fericit. Sîntem fericiți. Și, deocamdată, știu că m-am hotărît. Tu ai răspunderea mea. E important pentru tine ca să știi de ce m-am hotărît.
— De acord, dar cînd mă gîndesc că vor fi împușcați prietenii din Nantes și din Bordeaux, cincizeci de ostateci...
— Prezența soției mele nu schimbă cu nimic situația.
Pe Christian îl plictisea că nu avea ultimul cuvînt în această întîlnire pe care o pusese la cale pentru a-i trage un frecuș zdravăn lui Bruno. Pînă la urmă trebui să înțeleagă că disciplina viitoarei armate de eliberare nu cerea să apere cu orice preț prostia pe care o făcuse cu... *tovarășa* lui Bruno. *Un act*, cum se scrie în textul pieselor de teatru și... *tovarășa*...
— Toate bune, dar termină cu supunerea ta de iezuit. Nu ești soldatul lui Dumnezeu și nici al papei — tu ești soldatul revoluției, un voluntar.
— De acord. Ai dreptate în totul. Mi-a părut imediat rău că am făcut cererea. Chiar înainte ca Dédé să-mi fi explicat că revolverul cu care

s-a atentat la viața lui Barbès trecuse desigur prin mîinile noastre...
— Și Maria ta ce a zis?
— M-a aprobat.
— A aprobat să faci cererea?
— Da, pentru că socoteam că trebuie s-o fac.
— E o femeie ascultătoare.
— Nu glumi, Christian. E soția mea. A asistat la procesul nostru.
— De ce nu aderă și ea la mișcare?
— Ea vrea să lucreze.
— Dar vrea să intre în partid?
— E soția mea, și știe cine sînt. Ea cere să i se dea de lucru, și știe în ce scop. Pentru că noi lucrăm și ea ne aprobă.
— Da, spuse Christian.
— Dar tu n-ai aerul că mă crezi...
— Hotărît, o iubești.
— Și ce-i cu asta?
— E frumoasă?
— Mai mult decît atît.
— Da? Atunci nu e giuvaer fals.
Bruno rîse și Christian rîse și el. Găseau totdeauna expresiile potrivite între ei, și tonul și gesturile pentru că, spunînd *giuvaer fals*, Christian descrisese, cu mîna, o sinusoidă verticală.
— Da, într-adevăr, reluă Bruno gînditor, există o femeie între tine și mine.
— Soția ta, dragul meu. Hai să mergem, trebuie să fi ieșit ziarele de seară.
Părăsiră repede spațiul gol al grădinilor aflate la picioarele turnului Eiffel, grădini pe care toamna începuse să le despoaie. Intrau în lu-

mea animată — în care dușmanul domnea, ucidea și se lăuda în gura mare cu isprava făcută.

— Crezi că...

— Le va fi rușine, spuse Christian.

După ce au trecut Sena, au ajuns la o răspîntie unde se afla un chioșc de ziare. Christian pregătise banii. Luă mica foaie fără a o privi, trecu șoseaua pentru a merge pe marginea cheiului, pustiu în locul acela. De-abia atunci despături ziarul. Bruno citea peste umărul lui. Aflară în același timp numele prietenilor, unul din vechiul grup, altul pe care Bruno îl cunoscuse în închisoare, cîțiva conducători pe care Christian îi întîlnise înainte de război.

— Vrei să te uiți și tu?

Bruno clătină din cap. Nu era nimic de zis. Față de străini ar fi strigat: „Zbirii" sau „Ticăloșii". Odată regăsit Christian, cuvintele nu mai serveau la nimic — nu spuneau destul.

— Hai acasă la mine.

— Crezi...

— Nu trebuie să presupui nimic. Nu te codi, Christian. Maria va fi fericită!

— Da.

Au avut noroc că erau împreună. Lovitura nu era totuși mai slabă, mai puțin violentă, mai puțin dureroasă.

— Unu la cincizeci, spuse Bruno.

— Nu. Trebuie să facă exact cinci la cincizeci. Dar n-are nici o însemnătate. O să ajungem la unu la cinci, unu la doi, unu la unu și apoi doi la unu, cinci la unu. E începutul. Ei sînt în culmea puterii, noi la primii pași...

— Dar în fața Moscovei...

— Asta e lucrul cel mai plictisitor, spuse Christian. Dacă intră în Moscova asta va face ca lucrurile să întîrzie aici.

Maria, sosind acasă, cunoștea noutatea și-și amintea foarte bine de prietenul din grup. Era încîntată de prezența lui Christian, iar el, la rîndu-i, o găsi pe gustul lui. Fără îndoială, știau toți trei că cea mai mică greșeală putea să dea întîlnirii lor o întorsătură lugubră, dar totul merse strună. Maria voia să placă prietenului lui Bruno, desigur și responsabilului. Ea știa că place și succesul, ca totdeauna, fu de partea ei. Christian, ocupîndu-se cu pregătirea unei salate de sfeclă și de alte crudități, dînd sfaturi privitoare la mobilarea casei, intrase în rolul unui obișnuit al familiei.

Așa că seara trecu prea repede.

Își întovărășiră oaspetele pînă la metro, pe o noapte de mocirlă lipicioasă.

Deodată Christian o luă pe Maria în brațe.

— L-ai dichisit grozav de bine pe prietenul meu Bruno, l-ai schimbat în bine, vreau să zic. Acum pot să te tutuiesc...

— Aș vrea să-mi dai de lucru, Christian. E cu putință?

— Bruno al nostru mi-a și vorbit de asta. Nu numai că e cu putință, dar e chiar folositor, mititico.

— Mulțumesc.

— Pentru nimic, micuțo. Iubiți-vă ca îngerii — precum și sînteți — dar să nu faceți copii.

Îi părăsi brusc, așa cum îi era obiceiul. Se uitară după el cum fugea cu capul gol. Stropi

lucitori întîrziau pe părul lui blond. Bruno încercă o strîngere de inimă, dar se sili să nu se dea pe față.

— E foarte bine prietenul tău, spuse Maria.

Bruno nu izbuti să răspundă ceva potrivit cu împrejurarea. Era prea fericit. Puteau acum să înfrunte totul. Gloanțele șuierau aproape de obrajii lor. Cînd nu vor mai auzi gloanțele, va veni rîndul lor sau al victoriei.

Porniți pe drumul ăsta, l-au poftit la ei pe Loudi. S-a întîmplat asta într-o seară în care radio-ul german începuse să recunoască faptul că ofensiva contra Moscovei a fost oprită. Cînd îl întovărășiră la metro, Maria aștepta mulțumirile lui Bruno. Nu i le economisi.

— Pentru că amorul nostru a atins maturitatea, spuse ea.

— Mi-e teamă să fiu prea fericit, dragostea mea, mi-e teamă numai de asta.

— Și tu...

— De ce?

— Oh! de nimic, dragul meu. Senzația c-ai atins o culme, și asta se plătește. Și mă gîndesc că Christian n-a dat nici un semn de viață.

— Și tu...

Ar fi vrut să-și înghită vorbele, dar era prea tîrziu.

7

BRUNO n-ar fi putut să spună dacă exista vreo legătură între îngrijorarea ce-o încercau pentru persoana lui Christian și gîndul nou care-l obseda, acela de a se însura cu Maria. El nu era propriu-zis un ilegal. Nu locuia la fratele lui, asta era tot, așa că, dacă copoii, pentru un motiv sau altul, ar fi vrut să pună mîna pe el, Gilot l-ar preveni și el ar avea tot timpul să se mistuie *în ceață*. Insurătoarea nu i-ar fi căşunat altă neplăcere decît aceea c-ar fi dat la iveală ascunzătoarea lui provizorie de la Brancion. Frămîntă planul lui toată noaptea; pîndi apoi trezirea Mariei plin de nerăbdare la început, mai liniștit apoi, gîndindu-se că se maturizase mult în cele cîteva luni, că putea fi efectiv un soț, un adult căruia Maria i se putea încredința, ca și cum tabloul care-l ofereau — ea adormită ca un copil mic, el veghind — ar fi prezentat o semnificație generală și ar fi revelat starea de perfect echilibru dintre ei.

Maria deschise ochii, se văzu în brațele lui și îl sărută.

— Legați pentru toată viața, noi doi, rosti el stîngaci.

— Intr-o zi îți voi părea bătrînă, veștejită. Tu, tu vei poseda încă această frumusețe drăcească,

tu nu ești dintre oamenii care îmbătrînesc, care au zbîrcituri...

— Vei fi întotdeauna totul pentru mine.

— Fii liniștit. Voi ști să-ți las frîu liber...

— De ce zici asta?

— Pentru că văd poate mai limpede cînd mă trezesc. Peste douăzeci de ani voi avea patruzeci și trei de ani, tu treizeci și nouă. Nu vei mai pîndi să mă trezesc din somn. Dacă vom mai fi împreună, cred că te voi iubi destul de mult ca să nu fiu geloasă pe tinerele femei care se vor amoreza de tine...

— Dar ce te-a apucat?

— Nimic, Bruno. M-am trezit cu o minunată impresie de mulțumire, de seninătate, la o sută de leghe departe de război, de iarnă. Mi-a fost frică de această fericire prea mare. Asta e. Ca în ziua aceea pe lac... Mă răzbun ca să conjur nenorocirea.

— Ascultă, Maria, vreau să ne căsătorim. Voi scrie părinților mei pentru a le cere consimțămîntul...

— Să nu faci asta, Bruno, o să-i neliniștești...

— Nu vrei să fii soția mea...

— Ba și sînt. Nu? Dar gîndește-te că mama și tatăl tău vor ști doar că sînt mai bătrînă ca tine, că sînt divorțată și vor fi îndemnați să-și închipuie că...

— Că ai pus gheara pe mine?

— Ascultă, Bruno, nu-i așa că-n timp normal am fi mers de mult la ei?

— Da, desigur.

— Atunci să nu grăbești nimic. Mă vei prezenta părinților tăi mai tîrziu. Și vei spune simplu: iată pe soția mea.

— Vreau ca ei să afle numaidecît, Maria.

— Ce, că ne iubim?

— Da. Și dacă mi se întîmplă ceva, vreau să țină seama de faptul că au o noră...

Ea îl strînse cu toată puterea în brațe, apoi se depărtă așa de repede, că el crezu că femeia a izbucnit în plîns.

— Și tu ești sigur, spuse ea, că Christian...

Nu mai așteptă răspunsul și se așeză în fața oglinzii cercetîndu-și propria-i înfățișare. Avu gestul acela care îi era familiar de a-și înălța brațele, ridicînd foarte sus valurile părului ei bogat. Bruno observă că fața ei avea un aer dur, crud. Se apropie de ea.

— Cînd am învățat în școală „Le Cid", spuse ea, mă întrebam ce se petrecea după sfîrșitul piesei, da, asta e... Dacă Chimène și Rodrigue vor fi fericiți, dacă vor avea mulți copii... Îmi închipuiam că nu s-a terminat totul o dată cu căderea cortinei... Acum știu că pentru a trăi, pentru a trăi intens, nu trebuie să vezi niciodată sfîrșitul piesei... Cu tine am încetat de a mai fi o spectatoare. Ai înțeles?

— Ai făcut din mine un bărbat.

Se temea ca ea să nu rîdă. Cînd își înălță capul, Maria își lăsa tocmai să-i cadă capotul. Făcu o mișcare, își trecu iarăși mîna prin păr, își examină în oglindă umerii, sînii.

— Dacă nu te-aș fi întîlnit, dragul meu, cred că aș fi avut mulți amanți, mulți, și i-aș fi schimbat des, de teama de-a nu trăi destul de

intens... Socoteam că asta însemna să fii femeie. Nu face mutra asta, n-am avut prea mulţi înaintea ta, şi de altfel i-am uitat...

Rîse cu rîsul ei real, puţin pretenţios, pentru a se apăra oarecum. Bruno îi auzea încă glasul cînd constată că afişul *Gustări la orice oră* nu se mai afla la locul lui obişnuit. Îşi supraveghe mersul, căutînd să observe dacă nu e urmărit. După ce fu sigur, se înapoie cu toată graba de care era în stare ca să-i dea de veste şi lui Dédé. Nu credea încă într-o catastrofă şi se calmă regăsind fundătura tot aşa de liniştită ca şi atunci cînd o părăsise.

— Te-ai şi întors? spuse Dédé.

Cercetă încărcătura remorcei. Văzînd că sînt aceleaşi lădiţe, porunci, fără a ridica glasul:

— Bagă totul înăuntru.

— Nu mai era...

— Nu mai era afişul, ai? Închipuieşte-ţi că prietenul de după-amiază n-a venit ieri. Acum grăbeşte-te, vom îmbarca totul...

Dédé împachetă întîi armele, pe care le ascunse într-un săculeţ, apoi vîrî în altul sculele. Deodată se opri. Lui Bruno i se păru că aude un zgomot de automobil. Dédé alergă la uşă.

— Drace, vin. Ia revolverul ăsta. E încărcat, prinde săculeţul. Fuga, ieşi pe fereastra din pod!

— Şi tu? întrebă Bruno.

— Îţi ordon: fugi!

Bruno simţi că Dédé îl împinge afară. Cînd ajunse pe acoperiş, auzi cum automobilul se avîntă în fundătură. Dédé închisese bine fereastra din acoperiş. Bruno se tîrî pe ţigle, se lăsă

alunecînd în curtea din fund. Se sperie de zgomotul pe care îl făcuse în cădere, pentru că se lăsă imediat o linişte adîncă, dar Bruno înţelese că motorul automobilului fusese oprit. Se depărtă. Deodată, auzi un ordin scurt în nemţeşte, apoi un urlet în franţuzeşte: „Deschideţi".

Bruno grăbi pasul. Se aştepta ca Dédé să cadă şi el din clipă în clipă în curte. Auzi un zgomot mare, speră, dar îşi dădu seama că nemţoii spărseseră geamul mat al magherniţei. Se făcu din nou tăcere, o tăcere grea. Auzi un foc, un al doilea, şi numaidecît o rafală, apoi încă una, furioasă, că nu se mai sfîrşea. Înţelese că trăgătorul se înverşuna împotriva lui Dédé.

Pe strada cealaltă oamenii se duceau şi veneau liniştiţi. Vîrîndu-se printre ei, îşi dădu deodată seama că Dédé se jertfise ca să-i dea lui răgazul să dispară. Reacţiunea lui se materializă în părerea de rău că n-a încercat să-şi cunoască mai bine tovarăşul, că l-a privit cam de sus.

Cînd socoti c-a ajuns destul de departe pentru a fi în afară de pericol, intră într-o cafenea şi ceru un pahar de vin, ceea ce se potrivea cu aerul lui de lucrător tînăr, trăgînd după sine un săculeţ greu; simţindu-se apoi în siguranţă, încercă să telefoneze. La şcoala lui Gilot i se răspunse că e cu neputinţă să se facă vreo comunicare domnului Cambon şi i se închise aparatul în nas. Atunci o chemă pe Maria, după cum se înţeleseseră în caz de primejdie. Pricepu că ea aştepta această comunicare. În clipa aceea simţi toată greutatea groazei ce-i apăsa umerii, tăindu-i răsuflarea, stingîndu-i glasul. Reuşi să

se stăpînească și să le ofere celor din cîrciumă o față liniștită.

Indreptîndu-se spre intrarea stației Cardinal-Lemoine, închisă de cînd cu războiul și cît se poate de potrivită ca să-ți poți da seama repede și fără greș dacă nu te urmărește nimeni, Bruno înțelese că nu-l va mai vedea niciodată pe Christian. Poliția își întinsese mrejele asupra întregii organizații. Acum el era purtătorul tezaurului, cugeta Bruno, mîngîind săculețul umflat.

8

POATE din pricina surprizei pe care i-a iscat-o ivindu-se lîngă el în inima răspîntiei, poate datorită gestului de o stîngăcie tinerească pe care l-a făcut, punîndu-i mîna pe braț, aidoma unui tovarăș, unei surori, gest de ciudățenia căruia își dădu seama și-l corijă cu un surîs foarte drăgăstos, dezmierdător, o găsi Bruno pe Maria mai frumoasă ca oricînd. Impresie brutală, aproape dureroasă, care și prevestea despărțirea lor. Încercă să se lupte, să se convingă că Maria nu se schimbase, că o vedea altfel din pricina fricii, din pricina amenințărilor. Deodată își dete seama că Maria nu era pieptănată, că-și aruncase haina pe umeri în grabă. Mergea alături de el strîngîndu-i vîrful degetelor în mănușa ei. Simți că el o observă și se rezemă pe furiș de umărul lui. Bruno se minună de duioșia care i se așternuse pe față. „Aceeași duioșie pe care ar fi avut-o dacă copilul nostru ar fi fost bolnav..." Da, duioșia aspră a mamelor. Se miră că simte așa de puternic prezența acestui copil și înțelese cît de mult se temea de încercarea la care va fi supus... Își repeta: „Dacă copilul nostru ar fi fost bolnav..."

O femeie cu care se încrucișară îi privi stăruitor. Bruno își aminti de tăgîrța lui. Alcătuiau pesemne o pereche destul de ciudată în ochii

lumii, o pereche care bate la ochi — ea prea bine îmbrăcată în comparaţie cu el. Automat, se despărţi de ea. Pentru a face o diversiune, o întrebă unde îl duce.

— În apartamentul lui Loudi, bineînţeles.

Ea îi prinse din nou degetele şi Bruno fu mişcat de faptul că această strîngere de mînă banală era atît de plină de tîlc, amintindu-i de criza lui de gelozie şi de tot ceea ce putea încarna Loudi. „Cum am fi ştiut să ne iubim!" Maria păstra şi ea, desigur, pentru dînsa asemenea reflexii dulci-amare, fericirea şi nenorocirea împreunate. Poate că aceasta era dragostea adevărată şi durerile ei?

— Nu vreau să ne despărţim niciodată, îi spuse Maria cu glasul scăzut şi fără a-l privi. (El bîlbîi ceva.) Nu-mi răspunde nimic, dragul meu. Altminteri, m-ar podidi plînsul.

Îşi spuse că nu e destul de atent la capcanele ce le putea întîlni în drum, la razii de pildă, dar nu izbutea să-şi concentreze luarea-aminte asupra peisajului. Nu se gîndea decît la tăgîrţa lui şi la Maria, la acţiunea lui Dédé, la tot ce se alesese probabil din viaţa lui Dédé şi la faptul că avea sarcina să ducă această acţiune la bun sfîrşit, se gîndea la soţia lui, cum să găsească mijlocul de-a scăpa amîndoi din reţelele acestei capcane.

— N-am înţeles, adineauri, la telefon...

— Cred că copoii au arestat pe fratele tău şi pe nevastă-sa. Au făcut percheziţie la şcoala fratelui tău. Băiatul care mi-a dat de veste era foarte speriat. Pare c-a fost o mare desfăşurare de forţe a... bunilor noştri ocupanţi.

De data asta avu vreme s-o admire. O clipă bănuise că nu era în măsură să cîntărească primejdia, dar acum era lămurit. Nu îndrăzni să i-o spună. De cînd s-au întîlnit se simţea lipsit de ajutorul cuvintelor. Cea mai uşoară nepotrivire la folosirea vorbelor putea s-o rănească iremediabil, socotea el, şi să determine despărţirea lor. „Nu ne poate, totuşi, tăia de vii..." Imediat însă îi veni în minte că Gestapoul nu va da înapoi de la nimic. Maria îşi recăpătă liniştea. Ajunseseră la capătul bulevardului Saint-Germain. Ea îi arătă capul insulei Saint-Louis, ieşind nelămurit din ceaţă.

— Am ajuns?

— Nu. E în spatele Bastiliei.

— Dar Loudi ştie?

— Da.

— Tu ai pus la punct chestia asta?

— Da şi nu, Bruno. Loudi mi-a spus din proprie iniţiativă că dacă vei fi cîndva nevoit să te ascunzi...

— Am încredere în tine, Maria. Te urmez orbeşte. Mă plictiseşte, însă, faptul că trebuie să-i datorez ceva lui Loudi. Şi cred că tu ai mai fost în acel apartament...

— Desigur, pentru că nu era nimic între Loudi şi mine, şi pentru că nici nu putea să fie, Bruno.

— Sînt gelos. Gelos de libertatea voastră de mişcare. Eu intru în beznă.

— Dar şi eu intru, Bruno, afară numai de cazul că tu nu mă vrei...

Îi venea să răspundă că n-ar fi vrut niciodată ca ea să cunoască condiţiile pe care le implică,

probabil, această trecere improvizată în clandestinitate, frigul, foamea... Tăcu. Nu-şi putea închipui că ea îl va urma, şi asta nu că s-ar fi îndoit de intenţiile ei, sau de tăria dragostei lor ci, pur şi simplu, pentru că nu găsea o soluţie, nu-şi putea închipui cum s-ar fi putut realiza în mod concret asemenea lucru. Nu putea suporta gîndul de-a o arunca pe Maria indiferent unde, în cine ştie ce condiţii de viaţă. Şi atunci nu putea vedea cum ar mai rămîne Maria cu dînsul. Maria nu putea fi ca fetele din organizaţie, prost îmbrăcate, pieptănate cum dădea Dumnezeu, curăţele, dar neîngrijite. Maria fără cochetărie, Maria fără luxul acela ales, care i se potrivea atît de bine... O va pierde pe Maria poate pentru totdeauna şi avea în minte amintirea unei lecturi absurde şi stăruitoare: mirarea lui Edmond Barbentane din *Les beaux quartiers*[1] în faţa lenjeriei Charlottei, cînd i se dă. Bruno îşi amintea cît a fost de fermecat în prima zi de dantelele şi de eleganţa tăinuită a Mariei. Îi era necaz c-o punea iarăşi alături de-o curvă, dar se justifică pe loc, descoperind, în fine, nu apropierea dintre Maria şi Charlotta, o fată de bordel, ci dintre Maria şi Charlotta, o femeie cu adevărat îndrăgostită, educatoarea lui Edmond. Îşi dete seama, în ceea ce-l privea, de rafinarea lui, de buna comportare pe care o deprinsese chiar în pofida voinţei sale, de adevărata ucenicie a vieţii pe care o făcuse. Şi din nou se izbi de ideea că Maria nu poate fi scoasă din ambianţa ei, din confortul ei. Cele două imagini

[1] Cunoscut roman al scriitorului francez Louis Aragon.

se ciocneau cu disperare în mintea lui. Lenjeria Mariei. Cerceafuri îndoielnice... Christian îi spusese această poveste. Iarna trecută, pe cînd el se afla la închisoare, Christian, întîrziind peste ora „stingerii", fusese nevoit să caute adăpost la un tovarăş ilegalist. O ascunzătoare sub un acoperiş, într-un pod în care îngheţai. Cearceafurile negre.

— Nu mi-ai răspuns, Bruno.

— Caut să văd cum o să ne descurcăm.

— Dar e posibil, nu-i aşa... Vreau să zic din punctul de vedere al organizaţiei...

— Totul e cu putinţă, draga mea. Dar nu ştiu ce a mai rămas din organizaţie. Şi nu-mi dau seama dacă, scăpînd acum, asta mai valorează ceva,

— Dar prietenii tăi vor fi de acord...

— Ca să fim soţ şi soţie, asta nu atîrnă decît de noi.

— Atunci, Bruno, totul e simplu.

Aceeaşi stranie duioşie în trăsăturile ei, nimic searbăd, o chemare minunat de puternică s-o iei în braţe, să te ascunzi undeva cu ea, să-ţi culci capul pe genunchii ei. „Dragostea noastră creşte în condiţiile astea de încercări primejdioase..."

Găsi cugetarea cam slabă, prea banală ca să exprime ceea ce simţea.

— Eşti extraordinară, îi spuse, strîngîndu-i şi mai tare degetele.

— Te iubesc. M-au silit să-mi închipui ce ar fi viaţa fără tine. Nu vreau. Nu pot.

— Şi mie mi-e frică.

— Ţi-e frică!

Un surîs de ușurare care o lăsa cu gura căscată, sufocată de fericire. Ea repetă:

— Ți-e frică!

— Vom fi destul de tari, Maria, vei vedea.

Începu să creadă în ceea ce spunea. Au trăit minunea asta a dragostei, de ce oare ar înceta? Scăpase de poliție. Maria îl conducea spre un adăpost...

— Aici.

Ea o luă înainte printr-un hol destul de impunător, cu oglinzi mari pe pereți, în stilul începutului artei moderne, geometrică, trăsnită, în decorarea mulurilor, dar Bruno găsi că ansamblul avea haz.

Maria se lumină la față cînd văzu prinsă în ușa lojei portarului înștiințarea: *„Portăreasa e pe scări"*. Îl tîrî pe Bruno spre intrarea de serviciu.

Urcară în tăcere trei etaje. Cînd au ajuns în apartamentul lui Loudi, el o întrebă:

— Ce ai fi spus portăresei?

— Că aduc un lucrător la domnul Brouet. În orice caz nu vei ieși de aici decît noaptea. Din lojă nu se poate vedea cine urcă pe scara de serviciu...

Bucătăria era mare, dar nu-ți făcea plăcere să locuiești în ea.

— Servitori nu sînt pe-aici?

— De cînd cu războiul, Loudi nu se servește de apartament decît ca să doarmă. Femeia care se îngrijește de casă vine tocmai poimîine. Avem deci două zile pline în fața noastră.

Bruno făcu vreo cîțiva pași prin apartamentul cam rece, datorită caracterului impersonal

al casei, locuință frumoasă, decor de cinema. Se simțea că nimeni nu locuiește efectiv într-însa. Lipsea dezordinea, neprevăzutul. O luă pe Maria în brațe, ca dintr-un fel de obligație, ca și cum acest gest ar fi trebuit să spargă gheața. Apoi farmecul îi înlănțui.

Cînd se separară, Bruno băgă de seamă că mai avea la dînsul tăgîrța.

— Trebuie să găsesc un loc unde s-o ascund...

Trebuia să alunge tăcerea, să se agite, să aducă puțină căldură în ambianța aceea. Și mai întîi să-și scoată paltoanele. Se apropie de Maria, îi descheie haina. Ea i se atîrnă de gît, împiedicîndu-l să se miște, imobilizîndu-l. Fața îi era serioasă, crispată, privirea încețoșată, goală.

— Trebuie să ies, dragul meu.

— De ce? Nu vreau să ne despărțim.

— Trebuie. Lui Loudi îi e teamă că telefonul e controlat...

Bruno se îndepărtă, apoi își trase în chip fulgerător nevasta spre piept, cu un fel de sălbăticie care o făcu să țipe. Pe cînd o săruta, își dete seama că se gîndea la altceva.

— Telefonează de la o cafenea, spuse el cu glasul sugrumat.

— Trebuie să plec, dragul meu. Mi-am lăsat toate treburile baltă. Voi fi în curînd înapoi. Loudi mi-a spus că în frigider se află ceva de mîncare.

O invidia că putea vorbi de lucrurile astea materiale, simple, fără artificii. Încercă să-și înfrîneze spaima. Ar fi vrut s-o regăsească pe Maria, să se afunde în brațele ei, să uite totul. Era bolnav deopotrivă de groază și de gelozie.

Ea îi mîngîie fruntea, tîmplele, pomeții obrazului, cu gesturi ușoare, de orb. El închise o clipă ochii ca să uite de propria-i făptură, dar se reculese numaidecît.

— Acum du-te repede, o dojeni el.

Îi atinse cu buzele rădăcina șuvițelor blonde de pe frunte, apoi ceafa. După care, fără a întoarce capul, fugi să se ascundă în colțul cel mai îndepărtat al apartamentului. Nu și-ar fi închipuit că totul va fi așa de dureros. Și totuși nu era vorba de o despărțire. Ridică din umeri. Suferea... Numai gîndul că agenții trebuie să aibă la ora asta semnalmentele lui, îl oprise să plece împreună cu Maria. El și vedea cele două fotografii ale sale reglementare, din față și profil, cu cămașa purtată două zile fără întrerupere, mototolită, fără cravată, cu barba crescută, cu cearcăne sub ochi, care-i dădeau un aer de tînăr blazat, un mic și murdar bandit vițios. „N-o merit pe Maria. În loc să mă fi gîndit la căsătorie, ar fi trebuit să pregătesc trecerea noastră, a amîndurora, în clandestinitate..."

Se instală în bucătărie, puse masa, pregăti mîncarea — ca să-și facă de lucru, să treacă timpul. Cînd isprăvi, spălă vasele, șterse farfuria și paharul și făcu să dispară orice urmă a faptului că mîncase acolo. Deodată, cineva întoarse cheia în broască. Bruno își încărcă revolverul și se ascunse lîngă galerie.

— Sînt eu, Loudi.

Îi recunoscu glasul. Puse arma în buzunar și înaintă spre el.

— Au și venit agenții, continuă Loudi. Da, au venit.

— Și au...

— Sper să nu fie nimic serios. Cumnata dumitale a pălăvrăgit cam mult, după cît mi se pare.

— Și asta vă lasă rece...

— Nu s-a întîmplat nimic la Poarta Brancion? Vreau să spun nimic care să complice lucrurile în ceea ce o privește pe Maria?

— Boarfe de-ale mele, nimic altceva. Nu, nimic compromițător.

— Bine. Cred că ai destulă încredere în Maria pentru a rămîne aici.

Bruno încuviință printr-o mișcare a capului.

— Dar ea...

— Și mai ales să nu faci nici o mișcare. Poliția trebuie să creadă că Maria habar n-are de activitatea dumitale. Așa că, nu răspunde la telefon. Numai dacă sună de trei ori, apoi încetează. Apoi să sune iar de trei ori și să înceteze din nou. Atunci ridici receptorul. Așteaptă ca cel care cheamă să vorbească el întîi. Să nu răspunzi nici cînd se va suna la ușă. Și acuma, curaj. Mă voi înapoia între cinci jumătate și șase.

Bruno constată că trecuse dincolo de mînie, de teamă, lipsit de orice sentiment, de orice sensibilitate: „Curios. Într-adevăr, nu-mi mai e frică. Dacă mi-era teamă de ceva — mi-era că nu știam unde va lovi dușmanul." Nu va fi decît o simplă formalitate în ceea ce-o privește pe Maria. Agenții au s-o înjure, sfătuind-o să-și aleagă mai bine amanții în viitor și au s-o su-

pravegheze cîtăva vreme. În acest răstimp nu se vor vedea, dar el se va folosi de răgaz ca să pună la punct trecerea soției sale în clandestinitate.

Își recăpătă sîngele rece... Descoperise un loc sub chiuvetă unde își putea ascunde săculețul, între lighene și țevile de scurgere, un fel de firidă... Trebuia găsită modalitatea de-a așeza săculețul în așa fel încît să nu depășească marginea, să repună apoi totul la loc și cît se poate de bine, desăvîrșind astfel camuflajul. Munca aceasta îi luă timp și cînd isprăvi își dete seama, plin de mulțumire, că după-amiaza trecuse.

Se întreba ce noutăți îi va aduce Brouet. Furia indivizilor de la Gestapou, importanța acțiunii, judecînd după cele petrecute la școala lui Gilot, ideea ce-i veni dintr-o dată, cu o neîndurată precizie, că Maria ar putea fi pusă la tortură, Maria însîngerată între labele lor, și el ascuns bine, dîndu-și ifose... Nu trebuie să te gîndești la asemenea lucruri. N-ai dreptul să-ți deschizi singur porțile nebuniei. Și asta te-ar face să te arunci pe fereastră. Maria chinuită de moarte pentru a-l salva și, înainte de a-și da ultima suflare, arătîndu-i-se o targă cu cadavrul acestui micuț și drag Bruno pe care l-au lăsat nervii și care s-a sinucis. Nu-i mai rămînea decît să se predea... Cum spuneau boșii? *Dacă autorul atentatului nu se predă...* Și se mai găseau dobitoci care să dea crezămînt la de-alde astea. Trebuie, mai întîi, să înveți a rezista. Să-ți bagi bine în cap că dacă trăiești și ești liber, asta o datorezi tovarășilor arestați

care au tăcut și trebuie să ții socoteală de fapta lor. Să pleci într-o călătorie de cursă lungă, de cel puțin încă un an de război, afară numai dacă frontul german din est nu se prăbușește dintr-o dată din pricina asprimei iernii. Să nu te mai gîndești la Maria...

„Pînă acum cărțile nu erau decît cărți pentru mine. Găseam că Fabrice[1], în turnul închisorii din Parma, exagera cînd se socotea fericit pentru că se afla împreună cu Clelia[2]. Eu n-am trăit. Nu cunosc încă nimic din viață. Cît trebuie să mă iubească Maria ca să mă suporte..." Avu timp să urzească mii de comploturi, unul mai smintit ca altul, pentru a o regăsi pe Maria, pentru a o elibera, înainte ca Loudi să se înapoieze.

Alergă spre el.

— Ei?

— Nimic. Dar trebuie să pleci.

— Bine.

Se duse să-și ia pardesiul din salon și se îndreptă către ușă.

— Mă crezi laș, Bruno?

— Cred că ți-e frică, Loudi.

— Nu mă înțelegi.

— Ba da, Loudi, te înțeleg foarte bine. Sîntem asemeni ciumaților. Cei din pricina cărora sînt omorîți ostatecii, cei din pricina cărora ne sînt împușcate rudele, toate rudele...

— Ți-am pregătit plecarea, Bruno. Nu cred că procedînd astfel o fac din frică. Această ini-

---

[1-2] Personaje din romanul lui Stendhal „Mînăstirea din Parma".

ţiativă, al cărei caracter să spunem că depăşeşte măsura cuvenită, ar putea să te mire. Nu ştiu ce-au descoperit agenţii pînă acum.

— Atunci, asta înseamnează că nu ai încredere în Maria.

— Nu spune prostii, Bruno. Poţi rămîne aici. Dar din clipă în clipă, un camion de aprovizionare care se înapoiază gol în Indre-et-Loire se va opri aici. Ai zece minute ca să te hotărăşti.

— O părăsesc pe Maria.

— Îţi jur că de îndată ce Maria va fi pusă în libertate ţi-o voi trimite.

Loudi îşi privea ceasornicul la egale intervale de timp. Îl simţeai la pîndă. „Îi e frică, îşi spuse Bruno. Destulă teamă ca să-mi spună adevărul. Şi eu sînt dator faţă de Maria să mă ascund."

— Primesc, Loudi. Am ascuns un săculeţ cu arme sub chiuveta dumitale. Dacă ţi-e frică, aruncă-l. Dacă nu, spune Mariei să-l ascundă aiurea...

Se auzi claxonînd de două ori.

— Au sosit, spuse Loudi. Ia hîrtiile astea. Maria mi-a dat cîteva fotografii de-ale dumitale. Nu e tot ce se face mai bun în materie de fals, dar astea te pot scoate din încurcătură.

Bruno desluşi silueta camionului datorită farurilor de direcţie şi prăfuitei lumini a becului din cabină. Loudi deschise portiera şi, cu un gest al capului, arătă spre Bruno.

Şoferul se aplecă în afară:

— Ia-o pe dincolo.

Bruno vru să-i strîngă mîna lui Loudi, dar nu-l mai văzu şi alergă spre cealaltă portieră. Se strecură în cabină în clipa în care camionul o lua din loc. Băiatul de lîngă şofer trase un oblon de lemn din spatele lui; oblonul alunecă.

— Te vîri înăuntru şi nu te mişti înainte de-a ţi se spune, auzi?

Bruno se strecură prin deschizătură. De-abia încăpea, întins, în ungherul care mirosea a paie. Încercă multă vreme să-şi dea seama unde se află, după zgomotele pe care le auzea... Se trezi pentru că-l trăgea cineva de picioare.

— Ieşi, altminteri rişti să te asfixiezi.

De fapt se simţi ameţit cu totul de aerul proaspăt.

— Ce-a fost mai greu a trecut, spuse şoferul. Sîntem aproape de Tours, acum. Nu va mai fi control. Dar aseară, la Paris, înţelegi, au mai doborît un ofiţer neamţ în plină stradă, aşa că m-aş fi aflat într-o încurcătură...

Bruno arbora o mină indiferentă, ca şi cînd întîmplarea nu-l interesa de fel. Simţi că inima îi bate mai tare. Organizaţia nu se prăbuşise în vijelie.

A doua zi sosi în zona liberă. Fu adăpostit la un lucrător de la calea ferată şi trebuia să aştepte acolo veşti de la Loudi. Două zile mai tîrziu îşi văzu gazda apărînd cu faţa descompusă. Fotografia lui, trasă într-un format de afiş, fusese expusă la jandarmerie. Încercă să mai cîştige timp, dar fu zadarnic. Consimţi aşadar să plece mai departe. Credea că se va opri în regiunea Clermont, dar se pomeni în Ariège.

Acolo i s-au transmis instrucţiunile lui Loudi: să treacă în Spania cît mai repede cu putinţă. Înţelese că Maria continua să fie arestată. În aceste condiţii era mai bine să se ducă să facă un război adevărat, acela în care te lupţi pe faţă. Asta pentru că, rămînînd singur, Maria fiind în mîinile duşmanului, nu va putea rezista nici-odată în clandestinitate.

PARTEA A TREIA

O gînganie se naşte la ora nouă dimineaţa, în zilele lungi de vară, ca să moară la ora cinci seara; cum ar putea ea oare înţelege cuvîntul *noapte?*

Daţi-i cinci ore în plus de viaţă şi ea va vedea şi va înţelege ce e noaptea.

1

DE ÎNDATĂ ce auzi țîrîitul micii pendule, Bruno se simți limpede la cap, bine dispus. Ajunsese un ins obișnuit să se scoale devreme. Desigur că asta ținea de același proces de îmbătrînire ca și somnul ușor și durata lui din ce în ce mai scurtă. La treizeci și nouă de ani ar mai putea să se folosească de fotografiile de identitate pe care și le făcuse pe cînd era cu Maria, dar asta nu dovedea nimic. Era bătrîn pe dinăuntru, bătrîn la minte, bătrîn ca un centenar care și-a văzut toți prietenii murind. Dar acest fel de bătrînețe nu se vede. „Mă întreb cum vei îmbătrîni", spunea Lina, geloasă că el nu avea nici un fir de păr alb, pe cînd ea se temea de clipa în care va trebui să suporte încărunțirea sau să recurgă la căneli. Cei din familia Cambon au părul negru toată viața, fie că e vorba de Gilot, la cei cincizeci de ani ai săi, grăsuliu și mulțumit de sine, fie că e vorba de taică-său, la optzeci și doi de ani, drept ca un I. Mama era cu totul albită, dar această imagine n-o liniștește pe Lina. „Îi e teamă oare că mă va pierde cînd i se va duce tinerețea? Eu nu m-am schimbat de douăzeci de ani. Eram încă de pe atunci un om cu o viață interioară, un om cu probleme. Da, asta e. Nici chiar un

om al datoriei sau al moralei, nici chiar un observator, un om de știință. Vorbesc acum poate mai mult cu mine însumi. Va trebui să iau seama."

Aprinse lampa aflată la căpătîiul patului. Lina își înfundă fața în pernă, îndîrjită, agățîndu-se cu toată puterea de somnul acela de care pretinde că alții vor s-o lipsească. Acest gest de fetiță încăpățînată îl înduioșează. Într-adevăr, ar trebui atît de puțin ca între el și Lina totul... Nici un cuvînt nu-i la locul lui. E una din acele fraze pe care le începe banalitatea și realitatea le întrerupe.

Dacă el se scoală de dimineață pentru a pregăti micul dejun, Lina va crede că se consacră cine știe cărei manevre întunecate, ca să-i strice călătoria. E ceva care nu merge în căsnicia lor. Fiind de patrusprezece ani împreună, faptul acesta nu-i de loc surprinzător. Adevărul e c-au ajuns la o cotitură. Odinioară, acest refuz al Linei de a se trezi constituia între ei doi un joc, un joc vesel, fericit, și ei știau atunci să facă așa ca totul să se prefacă în joc. Nu era vorba numai de o comportare specifică tinereții. Nici nu le trecea măcar prin minte că într-o zi tinerețea îi va părăsi.

Odinioară, Maria era aceea care avea grijă să se scoale dis-de-dimineață. Se găsea cu Lina în aceeași situație ca Maria cu el, adică în înțelesul cel mai bun al cuvîntului, un bărbat cu drepturi conferite de vîrstă și de experiența vieții. Lina fusese a *doua soție,* aceea datorită tinereții căreia ți-e îngăduit s-o uiți pe cealaltă. Lina îi aducea, fără îndoială, ca zestre, tinerețea,

sănătatea, voioșia, rezistența ei la plăcere. Habar n-avea atunci de existența Mariei, de boala Mariei, dar, din instinct, alegîndu-l pe numitul Bruno Cambon, își propusese să-l curețe de urmele războiului.

Bruno nu mai rezistă la amintirea Mariei de cînd descoperise, din întîmplare, în primăvară, că se împlineau exact douăzeci de ani de la prima lor întîlnire. Și iată și aniversarea acelei toamne a năruirii organizației și a despărțirii lor. Și pentru că, ori de cîte ori se gîndește la asta, Bruno revine la adevărata lor despărțire, la nebunia Mariei, tuberculoasă, care, știindu-se pentru totdeauna infirmă, s-a hotărît să se mărite cu Brouet. E indignat ca și în clipele de însuflețire ale Victoriei, cînd Maria, în camera ei de sanatoriu de la Leysin, îi dăduse vestea. Simte în gură izul amar al visurilor sale spulberate. Maria nu va mai fi niciodată femeia de acțiuni mari. Și acum, cînd nu se mai gîndește la asta, îi țiuie în urechi lozinca anului '61 cu privire la lămpile de ulei și la corabia cu vele, pentru a desăvîrși ironizarea visului său de adolescent. Mîndra corabie cu două catarge nu e decît o epavă prăpădită, pe care nici imaginația nu mai e în stare s-o reînvie. Și, deodată, setea lui amară de a trăi, de a se ameți trecînd din femeie în femeie — acolo în Germania. „Pentru că de fapt tu n-ai avut tinerețe..." Vocea seacă a Mariei, ochii ei imenși...

Lina a readormit. El o zgîlțîie. Ea mîrîie, deschide ochii, se uită la ceas, sare jos din pat. Jocul s-a sfîrșit, cu tot ceea ce aduce îndestulare existenței. Atracția fizică rămîne —

complicitatea, dar fără nimb, fără duioşia traiului în doi. S-au potrivit să doarmă în acelaşi pat, să mănînce împreună, să facă dragoste, să cîştige bani şi să se înţeleagă cum să-i cheltuiască. Nu e sigur decît de starea de nelinişte a Linei, nu şi de starea ei de nemulţumire. Se întreabă dacă nu cumva are poftă să-şi ia un amant. Sau dacă a mai avut amanţi.

Îi revine deodată în minte groaza pe care-o încercase odinioară în faţa Mariei de a fi victima unei exagerate civilizaţii. Şi iată iarăşi lacul, cerul albastru, plaja. Apoi, după-amiaza aceea cu furtună cînd Maria i s-a dat, Maria cu dantele... Şi Lina, cu ceea ce într-adevăr poate purta o fată mai simplu. I-a scos rochia de vară. Lina îi scapă, se ascunde în pat şi se dezbracă acolo. Şi mirarea lui, brusca lui revărsare de tandreţe cînd ea izbucneşte în plîns...

S-ar fi putut minuna de mirarea lor, dar au preferat să clădească pe *minuta lor de adevăr*. Fetiţa cuminte care arăta să fie aşa de prevenită, a dezbrăcat dintr-o dată de tot cinismul lui pe acest amant blazat, care nu voia decît să uite totul, şi de război, şi de Maria, femeia lui războinică, deşi nu mărturisea nimic.

Era prea îndurerat pe vremea aceea. Petrecuse doi ani în Berlinul ocupat. Revenea într-o Franţă în care vechile privilegii erau din nou înstăpînite. Gilot înflorea, bine vîrît în politică, mulţumită lunii de închisoare din toamna lui 1941, care îi crease faima unei *frumoase Rezistenţe*. Luase masa cu Gilot şi Colette. Nu se înapoiase la hotel. Saint-Germain-des-Près îl atrăgea întocmai ca lumina pe fluture, datorită localurilor care nu se închideau decît dimineaţa, datorită muzicanţilor negri americani, care se simt acolo ca peştii în apă, dar care trag după ei, o dată cu vechile uniforme, toate amintirile lor din războiul purtat în Europa. Deodată a găsit: a dat aici de un Berlin mai rostuit, cu case, nu cu ruine deasupra pivniţelor. Şi în pivniţa unde a nimerit, o bandă de studenţi sărbătoresc reuşita examenelor şi, printre ei, o brună aţîţătoare care dansează minunat şi-şi apostrofează partenerii care nu izbutesc să intre destul de repede în ritmul *bebops*[1]-urilor şi nu se pricep destul de bine s-o facă să sară peste umerii lor. Deodată, se avîntă pe pistă singură. El o ajunge. Se potrivesc. Cînd muzica încetează să cînte, dacă Bruno n-ar purta uniformă, ceilalţi i-ar sparge capul. Partenera îl tîrăşte în alt local. Au aceeaşi nevoie de aer, întîmpină răsăritul soarelui de iunie, ciudatul şi micul răsărit verde al verii celei noi. Apoi merg... Apoi merg pe malul Senei, merg, merg... La Podul Passy, primul metro urlă, scîrţîie, vibrează. „Mă întovărăşeşti ?" îl întreabă ea.

Da, s-ar putea spune povestea asta în multe feluri. Şi, fără îndoială, cele mai multe perechi nici nu se potriveau atît de bine. Şi, la urma urmei, ei nu şi-au pierdut cei patrusprezece ani de viaţă în comun. Fetişcana care voia să-şi valorifice licenţa în drept şi militarul căruia nu-i plăcuse niciodată războiul au ajuns fiecare la

[1] Bucăţi de muzică de jazz caracterizată prin complexitate ritmică şi armonică.

cîte o convingere. „Sînt părerile de rău ale vîrstei de patruzeci de ani, dragul meu... Părerea de rău că n-ai avut la îndemînă mai multe vieți, ca să vezi cum ar fi mers..." Urmarea provizorie a acestei povești fu că Lina pleacă pentru patru zile în misiune la Organizația Națiunilor Unite, ca să însoțească pe un demnitar oarecare. Nu-i ușor să ai, în Statele Unite, vreo aventură. Lina simte oare, întocmai ca și el, nevoia de-a mîngîia altă piele, alți umeri, alte brațe?

Ea iese din odaia de baie. Nu are impozanții umeri ai Mariei. Dar îl impresionează în alt chip. Ei nu sînt străini unul de altul. Ei locuiesc împreună cu plăcere, fac desigur mai mult decît să-și unească singurătățile. „Ce anume face oare ca între un bărbat și o femeie povestea să țină mult? Că fac dragoste cum se cuvine? Că se plac fără a avea nevoie să se gîndească la asta? Că știu că celălalt a intrat în viața lor..." E trist. Se pictează în om trist. Pictează pe Lina în femeie tristă. Se gîndește la Maria.

„Stare depresivă la deșteptare. Totuși, în timpul ultimei perioade n-am forțat de loc lucrurile. Cuprind pe Maria în micile mele îngrijorări, și în grija ce-o am de sănătatea mea." Trebuie. Precum trebuia să trăiască după arestarea Mariei. Bruno încercă să-și imagineze ce s-ar fi întîmplat dacă el s-ar fi aflat acolo la eliberarea Mariei, după cele patru luni de închisoare, cam în vremea cînd Christian fusese împușcat.

Se agăță de diagnosticul lui. Înapoindu-se din vacanță, și-a încasat drepturile cuvenite pentru o traducere pe care nu mai conta. Are deci cu ce trăi două luni. În timpul legăturii cu Maria și a lui Christian își propusese să devină un savant într-o Franță socialistă. Păstrează al doilea termen al nădejdii sale, dar nu e sigur că va trăi așa de mult ca s-o vadă împlinită. Pînă atunci se mulțumește să vîndă din cunoștințele sale științifice revistelor, editurilor, emisiunilor de radio sau de televiziune. I se mai întîmplă cîteodată să-i pară rău că războiul i-a întrerupt studiile, dar nu-i pare rău de războiul său.

Apoi, puse dușul în funcțiune. Bruno se instalează, bine dispus, în fața micului dejun. Lina e gata îmbrăcată și pieptănată. E tot atît de îngrijită ca și Maria. Seamănă mult cu Maria. Consideră drept o atenție din partea lui faptul că s-a sculat atît de devreme. El spune că-i place rochia ei. Ei îi face plăcere complimentul.

Pe scurt, a fost un moment plăcut. Bruno gîndi: „Avem destulă civilizație la îndemînă pentru a trăi așa multă vreme. La vîrsta noastră e nevoie de civilizație ca să poți trăi în doi." Cum spunea cealaltă? Că există căsătorii bune, dar nu și căsătorii excelente. Căsătoria lor era o căsătorie bună.

Era gata să-i propună Linei s-o conducă la aerodrom, cînd șoferul ministerului claxonă. Își înghiți propunerea, gîndindu-se că o prea mare atenție din parte-i o putea face pe nevastă-sa să creadă că are ceva pe conștiință.

„Ne-am luat, într-adevăr, rămas bun", își zise după plecarea Linei. Avea în gură gustul roșului ei de buze. Luări de rămas bun cînd nu te gîndești nici la dresurile de pe față, nici la cutele pieptănăturii. Ea îi șoptise un „Fii cuminte", care-l întorcea cu mulți ani înapoi.

„Ce curios, gîndi Bruno, trec în revistă evenimentele ca și cum mi s-ar fi comunicat că, la decolare, Boeing-ul s-a prăbușit." Încercă din nou starea de depresiune dinainte, convingerea că e ghinionist. N-are chef să-i poarte ghinion Linei. Își dăduse seama c-o poate iubi pe Lina. Că se iubesc încă.

Sună telefonul. O voce de femeie la aparat? „Domnul Cambon?" Vrea să răspundă că domnul Cambon nu e acasă, crezînd că-i poate o secretară care îl pisează pentru un articol pe care a întîrziat să-l scrie. Se gîndește că poate s-a întîmplat ceva la Orly. Răspunde mecanic: „Da, eu sînt..." Un scurt răstimp de tăcere, ca și cum persoana care l-a chemat s-a dat la o parte ca să lase locul alteia. Apoi: „Aici Maria. Sînt la Paris. Aș vrea să-mi acorzi ziua asta mie. Se poate?..."

2

MARIA și Bruno continuaseră să se vadă din cînd în cînd, uneori și în prezența lui Loudi și a Linei. Nu tăinuiau nimic și nici nu aveau ce. Întîlnirile lor, printr-o înțelegere tacită, nu țineau nici prea mult și nu erau nici prea dese. Rămînea fapt împlinit că se iubiseră. Nu o proclamau, dar o știau foarte bine și unul și celălalt cînd li se atingeau umerii, sau cînd Bruno ajuta Mariei să-și pună haina. Acasă își dăruiau, cuminte, clipe de amintiri.

Bruno fu surprins deci că dădea atîta importanță telefonului Mariei. Oare pentru că se gîndise la Maria și că această coincidență îl tulbura? Pentru că nu-i recunoscuse vocea? Nu numai pentru că în apelul ei era ceva bizar, ceva neobișnuit, dar era ceva deosebit în propunerea ei, în elementul de improvizație care îl conținea. Pentru că ar fi fost prima dată cînd s-ar întîlni în absența Linei — în fine, Lina cea aflată foarte departe, la mii de kilometri...

Căută în Bottin numărul de telefon al aerodromului; nu-l găsește și cere informațiile. Se uită la ceasul-brățară. Boeing-ul trebuie să-și fi luat zborul. Da, și totul s-a petrecut în perfectă regulă.

Toate astea nu reușesc să-l liniștească. E bine să se convingă că nu există ghinion. Ar fi și mai bine să lămurească pricina acestor presentimente, chiar a unui fel de teamă care îl chinuie de azi-dimineață. Socoti că nu se mai văzuse cu Maria de mai bine de șase luni. Da, atunci cînd s-au văzut era cam la a douăzecea aniversare a primei lor întîlniri, dar nu s-a gîndit la asta decît după plecarea Mariei. Acum întîlnirea cade tocmai la o douăzecea aniversare a despărțirii. Maria gînditu-s-a, oare, la asta?

Femeia de serviciu intră, necutezînd să-l întrebe de plecarea doamnei. Atunci el îi povestește totul cu mii de amănunte. Recunoaște că aparatele Boeing sînt minunate, ca și TU-rile rușilor de altfel, sau Caravellele! Îi spune că doamna, datorită deosebirii de orar, va avea, în fața ei, după ce va ajunge la New York încă o bună jumătate de zi. Apoi, cam stingherit:

— Voi prînzi sau cina, poate, acasă. În acest caz voi veni cu cineva. Pregătește-mi ceva de mîncare ca să-mi pot încălzi totul singur... Orice. Sau mai bine un ostropel de iepure.

„Ca și cum aș vrea să-mi creez un alibi. Mariei îi place foarte mult ostropelul. Noémie oare știe?" Ridică din umeri. Noémie a mai văzut-o pe Maria în acest apartament. Au mai venit acolo singuri. Singuri ca în camera cea albă de la Leysin. Și obsesia Mariei, în camera cea albă, că-i va fi o povară. Maria, mîngîindu-i capul culcat pe cearceaf. „Dar eu nu mai sînt o femeie, dragul meu Bruno. A fi femeie, după mine, înseamnă să ai sîni pe care să-i poți mîngîia, umeri pe care să-i arăți... Tu mi-ai fi amintit că sînt slăbită... Prin grijile tale, chiar prin atențiile tale, ce să mai zic..." Căsătoria cu Brouet era ca un hotar de netrecut. Și el, reținîndu-și anevoie lacrimile, ferindu-se de a atinge acest trup pe care și-l închipuia încă acoperit de pansamente și sfîrtecat de operația toracoplastiei. Și ea, într-un fel de euforie pricinuită de puțină febră, aproape veselă, cu ochii ei limpezi, care îi înghițeau cu adevărat obrazul, dar vioaie cum ne închipuim că sînt călugărițele care cred în chemarea lor, ea care se retrăgea din dragostea lor, dar cu atîta duioșie și în chip așa de delicat, așa de elegant, încît el o asculta fără să simtă că face și el parte din toată povestea aceea. „Știi, sînt foarte mulțumiți de felul în care a reușit operația. Spun că sînt salvată și că-mi voi putea relua într-o măsură oarecare activitatea. Cu gimnastica de corectare, dacă mă țin de ea, voi reuși să recapăt, fără îndoială, înfățișarea exterioară a unei femei. Cu ajutorul unei bune croitorese, bineînțeles..." Și el închidea ochii, silindu-se să-și limpezească amintirea ca să nu vadă fierăstrăul care deschidea pieptul soției sale, ca să distrugă înfățișarea acelor sîni, cei dintîi pe care capul lui s-a odihnit cîndva, și nu se putea opri de-a cîntări aproape cantitativ acel *aspect exterior al unei femei...* „Bruno, între noi nu trebuie să existe o dragoste stingheritoare. Asta mi-ar pricinui mai multă amărăciune decît renunțarea dintr-o dată la tine. Altminteri aș fi fost geloasă... Nu protesta." Și toate acelea erau însăși evidența, evidența măruntului mascul nătărău, care trebuia să sfîrșească într-o bună zi

prin a avea nevoie de o femeie de vîrsta lui, o femeie cu doi sîni egali, o femeie cu desăvîrșire nouă. El bîlbîia: „Dar noi ne iubim mereu..." Nu-și înălța capul, nu se uita la Maria, nu i-ar fi putut susține privirea. „Bruno, și eu te iubesc. Nu te-am iubit niciodată mai mult decît atunci cînd mi-au dat drumul, cînd m-am dus la Loudi să caut armele. Ieșeam din închisoare cu legăturile necesare pentru a înștiința organizația. Nu voiam să vin la ei ca un simplu curier, cu mîinile goale. M-am aruncat cu tot sufletul în luptă, ca să te înlocuiesc pe tine, să-l înlocuiesc pe Dédé, ca să-l răzbun pe Christian și urletele prietenilor torturați..." Cu glasul sugrumat el o întreba: „Dar tu..." „Oh, Bruno, de mine nu s-au atins. Au fost foarte delicați. Mi-alesesem prost amorezul. Asta merita trei luni..." Se gîndea la îndoielile lui de odinioară cu privire la Maria, care n-ar putea suporta promiscuitățile ilegalității. Dar ea trecuse prin greutăți mai mari, prin închisoare, se istovise în doi ani de lupte neîncercate. El stăruia: „Dar noi ne iubim..." „Desigur că te iubesc. Nu? De aceea nu te mai vreau, ca dragostea noastră să nu se întunece niciodată... Tu nu mai ești un băiețandru, Bruno. Lasă politețea. Ajută-mă mai bine să mă resemnez. Loudi va fi un infirmier minunat." El repeta: „Dar tu nu-l iubești..."

Camera foarte albă, curată ca îndeobște o locuință elvețiană, și Maria în această ambianță perfect aseptică și ripolinată, tot auriul părului ei luminat de soare, dar acum tăiat scurt, o idee cam mult roșu pe umerii obrajilor, care dădea ochilor ei aspectul albastrului de deasupra zăpezilor. Ingenunchease în fața ei. Ea îi mîngîia părul. Se auzi pasul cuiva care se apropia pe sală. El se mișcă. Ea îi șopti: „E Loudi" și îi puse mîna pe cap pentru a-l împiedica să se ridice, apoi îi mîngîie foarte ușor părul, continuînd și după intrarea lui Loudi.

Bruno e foarte surprins că se află la întretăierea dintre strada Saint-Jacques și strada des Écoles. S-a dus să-și scoată mașina din garaj, apoi a mers pînă aici fără a se gîndi la nimic. E un colț de stradă, al Mariei și al lui. O ia la dreapta, deși nu e drumul cel mai scurt între strada Gay-Lussac și acel hotel de pe marile bulevarde unde a descins Maria. Îi place să se ducă la întîlnirea cu Maria pe drumul *lor*. Dar n-a pus la socoteală și sensurile interzise, așa că trebuie s-o întindă pînă în strada Monge, unde îl întîmpină urîțenia greoaie a bisericii Saint-Nicolas-du-Chardonet. Piața Maubert. Soclul statuii lui Etienne Dolet a rămas gol. Materialmente, cartierul nu s-a schimbat de loc în acești douăzeci de ani, în afară de faptul că pe atunci străzile erau pustii și că atîrna undeva, Bruno nu mai știe unde, un imens drapel roșu, negru și alb, cu crucea încîrligată. Maria și cu el rătăceau, crede el azi, într-o duminică pustie în provincie... Maria n-a ales oare calea cea mai ușoară? Renunțarea este totdeauna o ușurință. I se pare o arie cunoscută... Dibăcia Linei totuși a fost c-a admis-o pe Maria. A admis să fie *a doua soție*. În chip subit îi reveni memoria. Furia Colettei la înapoierea lui din Elveția. Demna lui cumnată și-l închipuia însurat după toate regulile. Se infor-

mase, cunoștea lista decorațiilor obținute de Maria, prețul casei de la Brancion...

„Între noi fie zis, bietul meu Bruno, cînd o femeie iubește cu adevărat un bărbat și nu numai ca să facă dragoste cu el nu se oprește la mărunțișuri din astea. Închide ochii cînd el caută aiurea ceea ce ea nu-i poate oferi pe săturate. Asta e amorul, amorul adevărat, dezinteresat..."

Străbate un bulevard Sevastopol, care, în chip miraculos nu era blocat. Zece și jumătate la ceasornicele de la răspîntii. Avea destulă vreme să ajungă la ora fixată, chiar dacă circulația se menține tot așa de intensă. „Mă așteptam la renunțarea Mariei. Îngrămădise prea multe opreliști, tăiase prea bine toate firele pentru a mă împiedica s-o regăsesc la înapoierea mea în Franța... O renunțare pregătită, premeditată..." Vocea Mariei în camera albă, în fața lui Loudi: „Vei fi, poate, foarte nefericit, Bruno, dragul meu. Vei suferi de boala singurătății. Dar criza va trece. Liber, tînăr, plin de sănătate, vei înțelege că dreptatea e de partea mea." Loudi, nepăsător, ca și cum vorbele acelea nu călcau în picioare nefericita lui dragoste; Loudi, aidoma unui vraci căruia i se comunică un tratament... Și, din nou, ecoul diavolului, vocea Colettei: „Între noi fie zis, micul meu Bruno, Maria ta nu s-a înșelat alegînd, între voi doi, pe cel cu parale. Tînără și plină de sănătate, te găsea amuzant, dar acum ea nu se mai gîndește decît la confort, la certitudinea bunei sale stări. Și în asta nu mai intri în joc..."

Bruno reușise să îngroape asta în sufletul lui timp de șaisprezece ani, asta și îndemnul de a-i scuipa în obraz Colettei că *ea o vînduse* pe Maria agenților Gestapoului — și că Maria era cît pe-aci să fie împușcată. A înghițit însă totul, datorită mai întîi faptului că proasta de Colette nici n-ar fi priceput măcar. Era foarte mîndră povestind de cele patru săptămîni petrecute în închisoare... Zărește un camion care se oprise în poziția a doua[1] la mică distanță de intrarea principală a hotelului și trece imediat în spatele vehiculului, nădăjduind că va fi luat și el drept furnizor. Se grăbește, totuși, nădăjduind că Maria e gata. Valetul împinge ușa cu geamuri din fața lui. Maria se ridică din fotoliu. Haină și tocă de vizon — pare foarte tînără. „Admirabil fardată, se corijează el. Mai bine ca Lina." O sărută și se dă înapoi s-o admire.

— Ești în plină formă...

— Am știut asta din prima clipă în care m-ai văzut. Cred că totdeauna am știut cum să mă port ca să-ți plac, am știut asta din ziua în care mi-ai descoperit picioarele.

Ea începu să rîdă, rîsul ei mîndru, rîsul ei din politețe.

— Mi-ai plăcut totdeauna...

— O, nu! Ochii tăi nu mint. Ochii tăi vorbesc, dragul meu. Nu pot să-mi explic ce anume îi face să fie fericiți, nu fixați de ceva, nici n-au aerul să fie mulțumiți, dar ei vorbesc, strigă. Iată, cînd în 1948 purtam rochia mea lungă,

---

[1] Regulă de circulație pentru automobile, la Paris.

cînd ne-am revăzut după căsătoria ta... Nu mă luai în seamă. Poate că nu-ți plăcea acel *new-look*. Lina era mai puțin la curent cu moda ca mine. În orice caz, nu aveai ochi decît pentru ea...

— Și acum ochii mei sînt fericiți, fixați, mulțumiți?

— Sînt fericiți.

Îi ia mîinile într-ale lui. Maria are rîsul ei grav, rîsul ei într-adevăr bucuros.

— Ți-ai schimbat Dauphine-ul pentru un Panhard[1]?

— Ca să mă asigur. Îmbătrînesc, Maria.

Minte. Minte pur și simplu. Lina e aceea care s-a amorezat de un Panhard. Închide portiera, ocolește mașina și se așază la volan.

— Hotărît, moda asta cu rochia scurtă te prinde de minune, știi...

— N-am înțeles niciodată ce găseai tu la picioarele mele... Ele sînt mijlocii, obișnuite ca și fața mea. E, totuși, drăguț din partea ta să-mi faci curte... Bine. Întîi, spre cimitirul parizian de la Ivry. Nu văd de ce am aștepta sărbătoarea Tuturor Sfinților pentru a așterne flori pe morminte...

— Pe cine ai acolo?

— Pe responsabilul meu. Și mai e și Christian.

E oare datorită faptului că simte o ușoară enervare în vocea Mariei, aducînd cu un fel de chemare la ordine — că el își amintește de făgăduiala ce i-a făcut-o ea cîndva că nu se va mărita niciodată cu Loudi dacă el ar cădea în luptă? El n-a murit. Ea s-a măritat cu Loudi. Ea îi pune mîna pe umăr întocmai ca în dimineața în care se întîlniseră la Cardinal-Lemoine, după moartea lui Dédé. Se simte mișcat. I se pare că ea s-a gîndit să meargă la cimitir pentru tot ceea ce au ei comun, pentru tot ceea ce le va fi totdeauna comun.

Spuse, deodată, fără a se gîndi:

— Lina a plecat azi de dimineață la New York. Da. Cu Boeing-ul.

---

[1] Mărci de automobile.

3

REVOLUȚIA, își spune Bruno, conducînd mașina, nu e ca un semn pe o hartă, un punct pe traiectorie. Trăiești. Te lupți. Cu Lina nu e nimic de făcut. „Maria mă întinerește." Nu, e mai complicat. Maria — e adevărat — îl duce înapoi la studentul, la adolescentul care a fost. Maria îl constrînge să privească lucrurile dintr-o perspectivă mai largă și mai de la distanță. Maria îi dă îndemnul de a trăi destul de mult ca să apuce revoluția. „Maria îmi asigură echilibrul interior; Maria, nu Lina. Și Lina o știe, mai mult sau mai puțin. Probabil că mă iubește mult, Lina..."

— Nu te-ai schimbat, spuse ea. N-ai îmbătrînit.

El îi surîse fără convingere. E ceva stînjenitor între ei; s-ar zice că prezența prea puternică a Mariei, o Marie în formă, uluitoare, o Marie de care nu s-a săturat. E bărbatul de patruzeci de ani care gîndește astfel, omul cu simțurile potolite. După atîția ani, Maria rămîne femeia de mari inițiative. Poate pentru că o vede numai din cînd în cînd, poate pentru că aparține altuia, lui Loudi.

Trebuie să oprească mașina la mare distanță de cimitir. Pășesc de-a lungul unui interminabil zid tencuit, întovărășiți de un băiat care duce ghivecele cu crizanteme. Trec dincolo de poartă, pe lîngă căsuța în care se află un păzitor adus de spate. În fața lor o alee de arbori desfrunziți plini de mlădițe zbîrlite. Cerul coborît, întunecat, dar pare că se luminează. Maria încetinește pasul, se oprește o clipă. Nu pentru a se orienta. Ci ca să-l ia drept martor, nu știe la ce, pentru a încerca și el același sentiment stîrnit de aerul acestui vechi cimitir. Era cît pe-aci să putrezească și el în acest pămînt.

— Astăzi nu te pot înțelege de fel, spuse ea.

Apoi i-a strîns degetele ca odinioară, cînd ceea ce avea să-i spună îi depășea vorbele. El voia să știe, cel dintîi, cu ce Bruno avea de-a face: cu un Bruno sătul de Lina, sătul de propria-i viață, sau cu micul Bruno romantic și pătimaș...

— Nu? De ce?

— De nimic. Cred că totdeauna a existat un Bruno pe care nu-l puteai pătrunde. Nu erai tu?

— Împrăștiat, vrei să zici.

— Nu, un Bruno pe care nu-l puteai pătrunde. Aici, și totuși nu aici. Existînd însă. Nici pomeneală de fantomă — și totuși nu-l afli acolo unde crezi că-l găsești. Pe timpuri mă făceai geloasă. Eram geloasă pe femei necunoscute. Azi mi te înfățișezi ca un om pe care nu-l poți pătrunde. Ți-o mărturisesc, fără înconjur.

Băiatul care purta crizantemele așteaptă asemenea unui nătîng. Stăteau acolo, la răscrucea marilor alei ca niște turiști. Bruno nu vrea să dea, el, cel dintîi, semnalul plecării. Maria bi-

ruise cei douăzeci de ani de cînd s-au despărţit, ca şi cum n-ar fi fost vorba decît de unul... Nu vrea să întrevadă în asta prea multe. E aşa de uşor să smulgi unei femei pe care ai iubit-o, care te-a iubit, pe care o iubeşti, vorbele care îţi convin... Aşa de uşor... Şi nu pentru că femeia se adresează aceluiaşi Bruno, unui Bruno de totdeauna, că se gîndeşte la acelaşi Bruno, al ei...

— Mă tulburi, îi spuse el.

— Nu cred că e uşor să fii mereu, zi de zi, doamna Cambon. Lina ar avea motive să fie supărată pe mine. Te-am răsfăţat pe timpuri...

Rîsul ei gutural. Rîsul ei autentic. Îl conduce spre dreapta. Sînt doi străini. Numai cu cîteva clipe înainte ea mai glumea. El îşi zise: „Poate că nu te-am iubit decît pe tine. Poate că n-a mai fost nici o altă doamnă Cambon în afară de tine. Ştii, starea civilă..." Îşi înghiţi complimentele. Da, erau complimente, cuvinte curtenitoare care nu te legau cu nimic.

— Pelerinajul ăsta mă zguduie...

Dar minciuna îl irită. O imensă minciună, globală, monstruoasă, în care îi cuprinde, de-a valma, pe toţi cei pe care îi are mai mult la inimă — vii şi morţi. O minciună care ar merita damnaţiunea, dacă ar exista iad. Datorită oare acestui fel de murdării, trăieşte? Acestui fel de murdării de care, în absenţa Mariei, nu şi-a dat seama? E, oare, aşa de mult deprins cu ele, atît de integrat în compromisuri că nici nu le mai simte, nu le mai deosebeşte? Asta i-a venit dintr-o dată, cu prilejul acestui pelerinaj care te zguduie, în mod ipocrit, dar firesc, pentru că un pelerinaj te zguduie. Dacă ar fi întrebat pe băiatul cu ghivecele de crizanteme care-i punctul lui de vedere asupra pelerinajelor... Puştanul ar fi încercat atunci să ghicească bacşişul pe care i-l vor da aceşti fraieri şi ce ar cumpăra cu biştarii. Doi fraieri, dar muierea poartă un vizon veritabil... Parcă ştrengarul ăsta putea deosebi un vizon veritabil de o blană de iepure... Maria tace. Maria se depărtează. Ea gîndeşte, desigur: „De ce mă minte? De ce minte aşa cum respiră? Minţea oare şi pe timpuri sau mă iubea cu adevărat? Oare m-a minţit totdeauna?..." Dar să i-o spună odată...

Sînt patru rînduri de morminte de-a lungul zidului de margine al şoselei care duce la Choisy. Patru rînduri marcate cu cruci de lemn vopsite în alb, avînd în vîrf, trase oblic, trei dungi, ca un drapel tricolor. Dar sînt familii care au ridicat mici coloane deasupra mormintelor, altele care au sădit arbuşti, şi asta risipea oarecum monotonia locului. Bruno se apleacă peste un mormînt şi citeşte numele unuia dintre tovarăşii săi: Zalkinov. Înaintează pe alee: Djian. Tourette. Ajunge la capătul aleei, descoperă alte cruci albe, în faţa zidului din fund. Gautherot, Tyszelmann, cei doi care figurau pe afişul din duminica aceea de august 1941, cei de la manifestaţia interzisă. Maria a rămas în poziţie de drepţi în faţa dreptunghiului de merişor bine tuns, avînd exact în mijloc o plantă ornamentală întreţinută cu grijă. Băiatul aşază ghiveciul cu crizanteme alături de cruce.

— Responsabilul tău?

Vorbește ca să vorbească. Maria dă din cap, apoi se smulge din contemplație, prinde brațul lui Bruno pe care se lasă cu toată greutatea.

— Christian e acolo, lîngă colț...

Pe morți firea-i ocrotește
Sub prea limpedele cer,
Iar pămîntu-i încălzește
Și păstrează-al lor mister.

Ce i-a venit să citeze pe Valéry, și încă în chip fals? Să fie din pricina misterului? Dar nu există nici un mister, cel puțin în sensul pe care îl înțelege Valéry. Mister e c-a fost împușcat Christian și nu Bruno. Dar nu e nici un mister. O întîmplare mai curînd, mișcarea browniană a evenimentelor. Norocul lui Bruno Cambon, afară numai de cazul că prietenul Christian n-a făcut mai mult decît el, nu s-a expus mai mult.

Maria pregetă deodată, se întoarce, caută în celălalt rînd, rămîne buimăcită.

— Dar ce-i asta, Bruno, doar nu visez... Era acolo! Acolo.

Locul pe care îl arată e un dreptunghi de iarbă rară, sărăcuță, dar fără buruieni, de mărimea a trei morminte.

— Poate că l-a mutat, spuse el.

— Imposibil. E locul de veci al celor executați.

Plecară să-l caute pe păzitor, urmați de băiatul care ducea ghiveciul cu crizanteme. L-au găsit în căsuța lui. Se ridică pentru a o primi pe Maria. Era foarte înalt de stat, deși adus de spate. Nu păru mirat de întrebare și căută în registru.

— Cei executați... A, i-am găsit. Tovarășul dumneavoastră a fost mutat la cimitirul de la Belleville. Nu găsesc aici nici o dată. Desigur, familia l-a mutat ca să-l aibă lîngă ea. Nu e ușor ca să vii de la Belleville la Ivry.

Avea o voce obosită, dar foarte blîndă, liniștitoare.

— Sînt douăzeci de ani de-atunci, spuse Bruno.

Ieșind, scoase trei franci dintr-un pumn de monede și le dădu băiatului.

— Pune ghiveciul pe mormîntul celui mai tînăr dintre cei executați, porunci Maria.

Băiatul surîse cu toată gura. „E mulțumit de bacșiș“, se gîndi Bruno. Îi face bine să se gîndească la fleacuri, la lucruri fără multă însemnătate, cum e povestea asta cu bacșișul, și nu la prietenii lui morți, la Christian — la cel pentru vecie despărțit de ceilalți. „Toată tinerețea mea e populată de prieteni morți. De prieteni morți și de Maria. Maria, prietena mea.“ Se îndepărtă în chip brusc de Maria. Nu-i putea spune: Maria, prietena mea. Ca și cum ar fi fost vorba de o necuviință. Asta ar fi trezit prea multe dureri. Și așa era prea mult că te gîndești la toate astea, prea mult că Maria l-a adus în fața acestor morminte, prea mult că prietenul Christian n-a fost la întîlnire, prea mult că boala se amestecase, maculînd dragostea lor.

— Ştii, asta mi-a dat o mare lovitură, Bruno.

El se întreba acum dacă pe mormîntul lui Christian la Belleville s-a pus crucea albă cu dungile tricolore, crucea la care ar fi avut de fapt dreptul Bruno Cambon.

— Hai, Maria, nu te mai gîndi. Trebuie să uiţi ca să poţi trăi.

— Nu vreau. Pentru mine, Bruno, chiar dacă vei rîde de mine, a fost un edificiu clădit de noi, puţin importă că i se spune Franţa sau Libertatea, dar totuşi un edificiu. A fost prost întrebuinţat, dar asta e altă problemă. Christian a fost o piatră a acestui edificiu. Desigur că edificiul se ţine şi fără el. S-a putut scoate o piatră, două, zece, o sută, o mie — edificiul nu s-a dărîmat. Dar pietrele astea nu erau fără rost. Tu şi cu mine ştim că nu s-ar fi putut ridica edificiul dacă aceste pietre ar fi lipsit. Niciodată, niciodată. E singura justificare a tinereţii noastre, Bruno. Justificarea noastră, pur şi simplu. Chiar dacă am făcut după aceea prostii, dar de trădat n-am trădat...

O admiră pe Maria. Uitase acest simţămînt. Iubeşte pe această Marie nouă, serioasă, dură, care i se înfăţişează acum.

— Mica mea Maria.

Era destul să spună ceva, indiferent ce — tu şi eu, noi doi — ca să renască perechea care făcea front împotriva nopţii, a violenţei, a dezordinei. „Ce ne ridica, oare, mai sus de noi înşine? Tinereţea? Entuziasmul?" Dar Bruno nu găseşte răspuns. Calendarul s-a oprit la o anumită dată. Dar, chiar dacă au avut timp să-l execute pe Christian, să-l îngroape, să-l deshumeze, să-l pună în colţul celor executaţi, să-l deshumeze iar, să-l ducă într-un cavou definitiv, Franţa s-a oprit. De ce se întîlnesc atît de rar, Maria şi el? De teamă să nu supere pe Loudi şi pe Lina? De teamă să nu se certe? Mîngîie fineţea blănii, îşi ridică ochii spre faţa ei, aşa de curată sub pălărie. Nostalgia tinereţii care a zburat, a Mariei de pe vremea marilor ei decolteuri. Ştie că se linişteşte, că se minte singur.

— Cînd măsor propria-mi viaţă cu moartea lui Christian, spuse Maria, părînd că-şi vorbeşte sieşi, ştiu că am trăit degeaba.

— Cîntărită cu această măsură, crezi că viaţa Franţei...

— Pe timpuri, Bruno, asta nu însemna nimic pentru tine. Ţi-aduci aminte?

— Pe atunci noi n-aveam nici o răspundere în această societate.

— Da, aşa-i! Şi dac-am fi avut un copil, ne-ar fi aruncat în faţă... Şi totuşi, nu avem nici o vină. Mai tîrziu nu ne va mai înţelege nimeni. Nu sînt sigură nici dacă mă înţeleg eu însămi. Am fost una din pietrele acestui edificiu. Mulţumită ţie.

— Nu vorbi de tine la timpul trecut, Maria.

— Vrei să-mi faci o plăcere, Bruno? Am poftă să conduc eu maşina.

El îi întinse cheile. Ea îl răsplăti cu un sărut, refăcînd astfel, dintr-o dată, toate fortificaţiile camaraderiei lor.

4

CAP RAS, față roză ca șunca, ochi de măslină neagră, la tîmple urme de un albastru care era tot așa de curat și potrivit cu pîntecele-i maiestuos, dar fără urmă de grăsime aiurea, picioare puternice, nervoase, bine desenate sub pantalonul cu mici pătrățele albe și albastre, un impecabil șorț alb, șeful bucătăriei, foarte proaspăt, foarte vioi, deși nu putea fi prea tînăr, alergă să-i întîmpine, cu boneta în mînă, de îndată ce Maria își făcu apariția. S-a înălțat în vîrful picioarelor ca s-o sărute pe Maria, care îl domină cu toată dimensiunea tocurilor ei înalte.

— Bruno, spuse Maria, Bruno, omul meu care-a trecut în Spania și apoi în F. F. L.[1]

— Ah! Încîntat. Salut, tovarășe!

O strîngere de mînă, să-ți smulgă brațul din umăr.

— Iar dînsul, continuă Maria, cu același glas de om bine dispus, e Lucien. Comandantul Lucien.

— Foarte încîntat, spune Bruno.

— Lucien era cu Fabien în timpul eliberării Parisului.

[1] Front Français de la Libération (Frontul Francez al Eliberării).

— Îl și întîlnisem pe Fabien, cînd tu lucrai cu Dédé, spuse Lucien.

— Da, un tip grozav, Dédé.

— O inimă de aur. A făcut fel de fel de lucruri, de loc ușoare, pentru Internațională. Era trimis în locurile cele mai primejdioase, în Italia fascistă, în Spania lui Primo de Rivera, în Portugalia. A scăpat din toate. A curățat, totuși, doi gestapiști înainte ca ei să-l fi doborît.

— Nu mi-a vorbit niciodată de lucrurile astea.

— Nici nu-l chema Dédé, atunci la ce să te mai înverșunezi asupra biografiei lui...

Bruno dă din cap. E mult prea complicat să exprime tot ceea ce simte, sau mai bine simte prea multe dintr-o dată, ca să poată exprima mai curînd un lucru decît altul. Își domină fericirea de a o auzi pe Maria spunînd: „Omul meu care-a trecut în Spania". Dar, gîndindu-se la asta, o face cu părerea de rău c-a pierdut toți anii aceștia fără Maria.

— Mor de foame, spuse ea.

Era o vreme cînd Maria îi spunea lui Lucien „Omul meu în F. F. L. ..." Bruno se ține după Maria care îl urmează pe Lucien în această sală drăguță de han, cu tavanul de lemn, cu o vatră imensă în care ard trunchiuri de copaci. Își închipuie pe Maria și pe comandantul Lucien, un Lucien cu douăzeci de ani mai tînăr, fără burtă, dar care, desigur, o trata încă de pe atunci ca pe fata lui. O fată căreia îi iartă toate, chiar și faptul că vine la el cu omul ei de odinioară, fără a striga păzea. Nu, Maria îl prevenise. Maria premeditase deci să-l aducă aici, să-l

ciocnească de trecutul lor, de luptele din timpul dragostei lor. Ea știa precis că Lucien era un prieten de-al lui Dédé.

— Aici, spuse Lucien.

O masă în colț, cu două tacîmuri, de unde aveai perspectiva întregii săli și de unde puteai privi parcul desfrunzit, scheletele sălciilor de pe malul rîului.

— E minunat...

Lucien a fost mai rapid decît Bruno și îi ia paltonul de blană. Maria îi întinde toca, iar el o pune alături de a lui, ceea ce face o curioasă asociere: vizon — bonetă de pînză albă.

— Îmi face plăcere că sînteți aici, amîndoi. E mult de cînd voiam să te cunosc...

Bruno surîde. Ar dori să înțeleagă ceea ce de fapt vrea să spună Lucien, să știe dacă Lucien crede că el e singurul om din viața Mariei, sau singurul care contează în ochii ei din pricina Rezistenței, a Partidului...

Cînd rămîn singuri, Maria se apleacă spre el pentru a-i șopti:

— Lucien înseamnă epoca mea cea mai bună — după cea petrecută cu tine...

— Ah! Da.

Ea prinse dublul înțeles al vorbelor lui și roși.

„Boala a ucis văpaia aceea care mă tulbura atît de mult altădată, își spune Bruno. Acum roșește ca oricare blondă."

— Îți dai, cred, seama că între mine și Lucien n-a fost niciodată nimic. El m-a ajutat să-mi revin cînd am ieșit din închisoare, să mă strecor afară din gaură. Pot să-ți mărturisesc acum că

găsindu-mă atunci fără tine, mă simțeam dărîmată, complet dărîmată. Tot timpul detențiunii am trăit cu gîndul la clipa în care ne vom regăsi. Și Loudi m-a anunțat că, băiatul însărcinat să te ascundă, cuprins de frică, te-a trecut în Spania... L-am ocărît pe Loudi. L-am învinuit că m-a păcălit.

— De ce nu mi-ai spus asta niciodată?

— Ca să nu ne facem sînge rău de prisos.

— În fond Loudi a...

— Crezi c-a cîștigat?

E atîta asprime în vocea Mariei, încît Bruno coboară ochii.

— Tu i te-ai predat cu totul.

— I-am predat un cadavru.

— Nu mă mai iubeai.

— Mi-era prea frică de tine. Prea frică... Nu mai știu. I-am spus lui Loudi tot ce trebuia să-i spun! Tot... Că nu-l voi iubi niciodată. Că te voi iubi mereu. Că-l voi înșela cu siguranță, cu tine, poate...

— Dar ești nevasta lui.

— Nu-i prea greu să fii nevasta lui. Ceea ce contează pentru el e să fii în jocul lui, în distribuția piesei lui. E un autor de teatru. Dar adevărații lui actori sînt, de cele mai multe ori, miniștri, cîteodată șefi de stat. Mă lasă să-mi improvizez rolul după cum mă taie capul...

— Spui asta pentru ca să...

— Pentru nimic, Bruno. Pentru că așa e! Loudi, înainte de toate, e omul informațiilor, un om de culise, din spatele cărților, un om capabil să trăiască prin persoane interpuse. Nu

l-am înțeles numaidecît. Nu-i decît puțin timp de cînd...

— Vrei să spui că în 1941?

— În 1941 ca în 1939, sau în 1922, sau ca acuma. Asta e, Loudi. E, mai întîi, asta.

Prin vocea Mariei străbătu un ecou răgușit și crud. Un ecou... Bruno avea impresia că asculta fraze pe care le mai auzise, ale unei istorii povestită mai de mult. Ardea de nerăbdare să pună întrebări. Deodată, descoperi că Maria nu mai zicea: „Asta e". A fost destul să vorbească, însă, de Loudi, ca acest tic al exprimării să reapară. Însemna, oare, asta că ea concepea viața alt fel? Că n-ar fi admis... Sau că renunța la preciziune...

— Dacă aș fi fost acolo, spuse el mecanic.

— Nu mai pomeni de nici un „dacă". Îți poruncesc asta, Bruno!

— Nu pot, prea e urît...

— Trebuie. Trebuie, de dragul meu!

— Dar tu ai...

— Eu am început atunci și eu trebuie să termin. Vreau să termin, Bruno.

Își ridică mîna stîngă și-apăsă cu vîrful degetelor obrazul lui Bruno. El vede cum lucește sîngele pe buzele femeii. *Sîngele care strălucește pe buzele care se dau.* „Am tîrît după mine pe Maria în toate cărțile de dragoste pe care le-am citit." Gingășia degetelor ei îl mișcă întocmai ca în prima zi. Fixează ochii Mariei. Ei sînt de un albastru profund, albastru-închis, dar datorită acelei rochii de un albastru-marin, a rochiei miraculoase închisă pînă la gît și care îi scoate în evidență bustul triumfător din

vremea marilor ei decolteuri. Ea își coboară mîna și el i-o îndepărtează încet, și în această mișcare verighetele lor se ciocnesc.

— Am fost prea ascultător. Prea repede ascultător.

— Nu spune asta, Bruno. Dacă nu te-aș fi constrîns să te retragi, m-ai fi uitat curînd. N-am fi așa cum sîntem astăzi.

— Acest „dacă" îți aparține de rîndul ăsta ție. Așa că am și eu dreptul la un „dacă". Dacă aș fi rămas în Franța, tu ți-ai fi cruțat puterile. Tu nu te-ai fi zvîrlit în luptă orbește, dacă...

— N-ai drept la acest „dacă".

— Mi-l însușesc totuși. Tu nu te-ai fi aruncat în luptă, așa orbește, convinsă fiind că nu mă voi mai întoarce.

— Voiam să te merit. Nu-mi închipuiam că, făcînd războiul, aveai să-mi rămîi așa de credincios. Voiam ca statele mele de serviciu să compenseze cei douăzeci și cinci de ani ai mei... Iată adevărul, gol-goluț.

Voia să-i spună că a purtat-o cu el în toate cărțile, ca odinioară, că vedea, printr-însa, pe toate eroinele romanelor de dragoste, în făptura ei scenele erotice descrise de poeți, dar cuvintele nu făceau decît să-i ridiculizeze ideea. Femeia de serviciu veni cu aperitivele. El încercă să glumească.

— Prea o facem pe Penelopa și pe Ulyse...

— Găsești? Dar aici nu există nici pretendenți, nici Télémaque...

Ea își mușcă buzele. Nu i-ar fi dat atenție lui Télémaque, ar fi lăsat să treacă acest nume ca pe-un nume banal, ivit în convorbire, dacă Ma-

ria nu și-ar fi mușcat buzele. Fiul pe care nu-l vor avea niciodată.

— Știi, Maria, în ultima zi... cînd m-ai condus la Loudi, era zugrăvită o mare duioșie pe fața ta, pe frumusețea ta. Și mi-am spus: duioșia pe care o va încerca atunci cînd copilul nostru va fi bolnav....

— Dar, totuși, nu din pricina mea tu... Dacă?

— Fără dacă...

— Lasă, tu știi bine că nu e același lucru. E din pricina mea... N-ar fi trebuit să pomenești de asta. Am crezut că Lina...

— Oh, ea nu ține prea mult să aibă un copil...

— Dar, totuși, din pricina mea...

Deveni atît de palidă, încît el se sperie. Îi prinse mîinile și i le simți reci. Avuseseră o convorbire inumană, egoistă, dar în hotarele inumanului, ale egoismului. Lina ar fi putut fi de față, fără să se simtă stingherită, pînă la Télémaque, pînă la prăpastia aceea adîncă din ei, pînă la acel lucru care clocea în adînc, foarte, foarte în adînc și care a ieșit pe neașteptate la suprafață. Au făcut tot ce-au putut împotriva dragostei lor, au încercat să se lecuiască, să se răzbune. Dar uitaseră să distrugă evidența că era cu neputință să-și închipuie existența unor copii care să nu fie ai amîndurora.

— Iartă-mă, Maria...

— Asta e... cere-mi iertare...

— Așa... Tu rîzi...

— Lasă. Rîd forțat și tu-ți dai seama de asta! Atunci, la ce bun să te prefaci? Cel mai puternic motiv care m-a hotărît să mă despart de tine a fost că tu aveai dreptul să ai copii, că tu nu m-ai fi iertat poate dacă... Nu, știam că m-ai fi iertat. Mă gîndeam: cînd se va sătura de mine și se va duce aiurea, acolo unde putea să aibă copii, se va simți lipsit de ceea ce i se cuvine, înșelat... Va avea femei tinere, femei care nu sînt bolnave, femei care nu sînt obosite, nu sînt constrînse să se cruțe, femei care îl vor iubi, care vor voi să aibă copii cu dînsul... Și mă va părăsi. Chiar dacă n-ar face-o decît pentru sănătatea copiilor lui. Un raționament de stare febrilă, delirantă, dar nu cred... Nu cred nici că pe vremea patriarhilor era ușor unei femei să-și cheme sluga și să-i spună: fă în locul meu copii bărbatului meu... N-aș fi vrut să te împart cu nimeni și nici să te lipsești de liniștea, de familia, de tot ceea ce ți se cuvenea și pentru care te-ai luptat.

— Pentru care ne-am luptat amîndoi.

— N-am prevăzut că nu vei avea copii din cauza mea.

Deodată, Bruno se scufundă în acel impas al deznădejdii, al oboselii, pe care-l cunoscuse în timpul războiului, cînd nimic nu mai are nici un înțeles, cînd încerci să nu te mai gîndești la nimic. Era o amintire de la Neapole, de cele petrecute după Neapole, de morți, de cel mai bun prieten al său de-atunci sfîrtecat într-un bombardament. Dintr-o dată, mortul i se păru de prisos. Se așezase pe marginea drumului, lîngă scheletul *jeep*-ului său ars. Plîngea cu bună-știință. Simți atunci pe umărul său o mînă și văzu o tînără țărancă. Era drăguță și plină de grație. O fetișcană de cincisprezece-șaisprezece ani. Ea îi indică o fermă aflată la

13—2662

oarecare distanță. Urmînd-o, a ajuns într-o casă care se ținea ca vai de ea. Îl primi o bătrînă care scoase o sticlă de vin și-i turnă un pahar. Bău, vru să mulțumească de ospitalitate, dar băgă de seamă că bătrîna privea peste umărul lui. Întoarse capul tocmai în clipa în care fetișcana își descheia rochia.

— Dolari, spuse bătrîna, ridicînd două degete.

El îi lăsă drept bacșiș pachetul său de țigări.

Li se aduse cafeaua. Fără să vrea, o privi pe Maria, care își puse în ceașcă două bucăți de zahăr, amestecă bine și începu să bea cu înghițituri mici, cafeaua foarte caldă, apoi adună cu lingurița zahărul din fundul ceștii. Întocmai ca odinioară. Exact cu același gest ca și în ziua dintîi. Numai că acum purta o verighetă, cum purta și el. Numai că fiecare din ei era căsătorit cu altcineva. Maria își înălță capul. Bruno văzu că sîngele îi năpădește obrazul ca și înainte, dar acum era din pricina strălucirii ochilor, a rîsului, același rîs de acum douăzeci de ani.

Lucien veni să se așeze fără mofturi la masa lor.

— Îți face plăcere să-ți regăsești prietenii. Sînteți tineri amîndoi. Am impresia că acești cincisprezece ani din urmă au fost cei mai grei, fundul prăpastiei pentru țara noastră, cu războaiele coloniale, cu toată drojdia acestor războaie infecte. Începem însă a urca. Iar voi o să vedeți asta...

Bruno ar vrea să protesteze împotriva felului în care îi asociază, îi împerechează, dar Maria

îl oprește cu un surîs. Lucien îl supraveghează pe șeful chelnerilor, care toarnă un coniac vechi în pahare-balon. Nu trebuie tulburat acest tablou pe care i-l oferă. Lucien știe, fără îndoială, care e situația. Știe de existența lui Loudi. Dar *nu ține socoteală de ea.* Și Maria înlătură ceea ce i-ar fi stînjenit. Își oferă o zi de aniversare: douăzeci de ani șterși dintr-o singură mișcare. Douăzeci de ani. Ostatecii măcelăriți la Châteaubriant. Naziștii la porțile Moscovei. Douăzeci de ani. Și Christian cu desăvîrșire pierdut. Christian nu i-ar mai regăsi. Christian nu s-ar mai regăsi.

Un soare palid străbate pînă la ei. Lucien le spune că ar fi foarte plăcut să se plimbe prin pădurea foarte apropiată. Azi nu se vînează.

5

CÎND IEŞIRĂ din autostradă, îi apucă ploaia. Văzuseră că cerul se acoperă, grăbind căderea nopţii, aşa că aversa nu-i surprinse. Nu se aşteptau, totuşi, ieşind din tunelul Saint-Cloud, să intre într-o masă de cerneală atît de deasă, străpunsă de lumini atît de rare, atît de slabe şi dispersate, încît te-ai fi crezut în *black-out*[1]-ul anilor de război. Bruno era cît pe-aci s-o spună. Petrecuseră o după-amiază minunată în pădurea pictată cu culorile toamnei. Se simţeau bine. El socoti periculos să vorbească prea mult.

Dintr-o dată circulaţia fu blocată. Pe o vreme ca asta lucrul nu era de loc surprinzător, mai ales cu maşinile acelea oprite pe două rînduri, pe avenue de la Reine. Dar blocajul dură. Pînă la urmă Bruno crezu că s-a produs o ciocnire, dar maşinile nu circulau nici în sensul celălalt. Tot privind la noaptea murdară, prin cercurile ştergătorului de geam, observă nimbul luminilor ce se succedau la răspîntia din apropiere: roşu, verde, portocaliu, roşu, verde, portocaliu. Nu mişca nimic. Concertul claxoanelor izbucni deodată, se mări şi încetă, cu toată încăpăţînarea cîtorva şoferi care mai stăruiră un timp. Curînd nu mai auziră decît zgomotul motorului şi uşoara plescăială a ştergătorului de geam. Bruno îl opri. Se întoarse către Maria:

[1] Camuflaj (engl.).

— Obosită?

— Nici măcar nerăbdătoare.

Părea, în penumbră, mai neagră ca noaptea. In clipa aceea, faţa ei se desprinse din gulerul ridicat al paltonului şi o lucire de aur se fixă în ochii ei, reflex al luminilor din spate ale maşinii care îi preceda şi ale cărei geamuri de protecţie fuseseră sparte într-un accident. Bruno îşi reprimă îndemnul de a o săruta, găsind că prea ar aduce a film de cinematograf. Se simţeau foarte bine în acest mic adăpost călduţ şi confortabil. Simţi dulcea apropiere a hainei de blană, căldura pe care o răspîndea Maria, care-i pătrundea în haine şi-i lega pe unul de celălalt. „Sîntem ca odinioară la Poarta Brancion. Avem un cămin..." Pasul Mariei pe mica alee cimentată, zgomotul tălpilor ei de lemn. Revedea în chip clar picioarele, genunchii ei. Curînd o va conduce acasă la el. Loudi şi Lina se vor descurca. Işi vor reface foarte uşor viaţa. Ei doi îşi luaseră o vacanţă, timpul necesar de-a învăţa să trăieşti. Acum se reuneau. Se vor iubi. Vor arunca o punte între tinereţea lor şi ziua de azi. O dorea pe Maria.

Maşinile începură să treacă în celălalt sens. Apoi, foarte departe, mult înaintea lor, şirul automobilelor se puse în mişcare. Mişcarea ajunse, încet, pînă la ei. Au mai mers apoi cîţiva metri, s-au oprit, au aşteptat, au plecat iar. S-au oprit din nou.

— Se vede că eşti obişnuit...

— Cu tine, Maria, drumul ăsta nu mi se pare lung...

— Nici mie, Bruno. Ar fi trebuit să nu scapi din mîini niciodată hățurile vieții mele...

— Asta a stricat totul. Dar altădată, te neliniștеai. Spuneai: „La patruzeci de ani voi fi bătrînă. Tu nu vei mai avea chef de mine..." Tu ai azi patruzeci și doi...

— Să nu-ți pară rău, Bruno. Nu eu am ales deznodămîntul piesei. Cînd mi-am dat seama că piesa se va sfîrși fără mine...

— M-ai gonit.

— Am avut puterea să te gonesc. Nu voiam să ne stricăm tinerețea. Fericirea noastră, poate.

— Știi cum îți spuneam cînd îți făceam curte? Îți spuneam: „Maria este o femeie de mari elanuri..."

Ploaia se întețise, ciocănea caroseria. Bruno se întrebă dacă nu cumva furtuna chemase această amintire. Și prima oară cînd Maria i-a spus „tu". Să nu răcești..." Ce rost mai au toate astea? Trăiau. Vor continua să trăiască și după sfîrșitul piesei. O vor mai juca chiar și în mijlocul atîtor personaje moarte. Juliette Nadel, *Pregătirile de nuntă la țară*. Aflase, din întîmplare, că Juliette Nadel murise la Auschwitz. Nu, piesa tinereții lor se terminase definitiv. Trebuiau să se hotărască să joace una nouă, să uite vechile roluri. Nu vor mai fi niciodată, ca și cînd n-ar fi existat lacul, întreg albastrul cerului între ei, ca și cum n-ar fi aparținut niciodată unul altuia. Le rămînea pofta de a trăi din plin. Maria nu stătuse niciodată la tocmeală. A avut ea un fel de-a aștepta, de-a aștepta ca să se poată iubi din nou. O prinsoare asupra desfășurării vieții lor. Și cîștiga.

La poarta Saint-Cloud, văzînd că aleea Versailles-ului e blocată, Bruno o luă pe cheiuri. Odată trecut viaductul Auteuil, trebui să se oprească. La stînga, masa clădirilor cu totul noi îi zdrobea. La dreapta, silueta arborilor goi, luciri nelămurite cu cercuri de lumină, lumini fixate prea sus în cer, acolo unde nu te așteptai să le vezi, alcătuiau un spectacol neliniștitor, un decor de teatru pe care l-ai fi înlăturat, o imagine a ceea ce vezi noaptea prin fereastra murdară a unui vagon, cu efecte de reflexe galbene, de viteză, de ploaie, de gol... Încet-încet diferitele planuri prinseră contur, blocul de ceață de deasupra Senei, luminile caselor de pe malul opus, acelea de pe turnul Eiffel. Făcură explorarea în doi, desțelenind această noapte pe care o voiau a lor. Maria nu mai revenise la Paris de cînd se curățise viaductul de la Auteuil de suprastructura lui metalică. Credea că palatul Radio-ului fusese terminat. Ceea ce îi dădu și mai mult sentimentul regăsirii.

Apoi Bruno descoperi că luminile nemișcate din față nu erau lumini de case, ci de faruri. Totul era și acolo blocat. Cîtă vreme blocajul se menținea, însemna că întregul oraș era paralizat. Avu senzația fizică a războiului în chip mai lămurit decît la ieșirea din tunelul autostradei. Coborînd către Sena, la podul Saint-Cloud, avu sentimentul că totul nu fusese decît o întîlnire întîmplătoare, o ciocnire între tristețea pîclei de toamnă și vechile aduceri

aminte ale albastrului hîrtiei de camuflaj a ferestrelor, ale luminilor mici, ale suspendărilor de curent electric, a umbrei care învăluia totul... Încercă să alunge amenințarea. Exagera, poate, puțin, pentru a o regăsi și mai deplin pe Maria. O simțea lîngă el, liniștită ; ar fi voit-o fericită. Maria, perfect deprinsă a trăi cu el... Era sigur că și ea simțea aceeași greutate imensă, același pumn abătut asupra orașului, și ea găsea că *e bine* că asta s-a întîmplat în ziua pe care a ținut s-o petreacă în tovărășia lui.

— Nu poți să deschizi, Bruno ? E prea cald. Ploaia bate spre mine.

Coborî geamul. Aerul umed intră pe fereastră și o dată cu el mirosurile acre ale fluviului... „Marea. Largul mării. Ce ne-a lipsit ca să întreprindem marea călătorie?" Își dete seama că, mișcîndu-se, se depărtase de Maria. Atunci își trecu brațul de-a lungul canapelei și-i mîngîie gulerul hainei. „O pereche a nopții". Ideea îi păru luminoasă, dar se risipi o dată cu formularea ei. Încercă s-o corijeze. „Cînd nu știi încotro te îndrepți, înseamnă că sîntem destinați nopții negre..." Asta sună a ceva forțat, a ceva lucrat — fals... Imagini uzate, degradate, pentru oameni de patruzeci de ani care n-au știut să îmbătrînească. Așa cum spunea cîntecul : *Copiii nopții?* Era din *Porțile nopții*. Montand, Reggiani. Cine era, oare, femeia ? Acel gen de cinema se pierduse și el. Văzuse filmul singur, cînd s-a înapoiat de la Leysin. „Poporul ăsta este, totuși, în stare să împlinească aceleași fapte mari. Dar cursul istoriei e în disproporție cu existența noastră individuală, și cu atît mai mult cu o poveste de dragoste..."

— Începe să devie îngrozitor, spuse el. Nu există nici un motiv ca toate astea să se dreagă...

— Mă simt bine.

Aceeași undă de bucurie și de mîndrie ca altădată. Asta e o impresie care trebuie să se mențină atîta timp cît un om rămîne un om. A prins în mînă umărul Mariei, dar nu stărui, de teamă să nu-i facă rău. Trebuie păstrat echilibrul. Să înnozi complicitatea cu tăcerea. Cine-i dă dreptul să creadă că Maria a greșit și că, prin greșeala ei, și-a stricat viața ? Da, cine-i dă dreptul ? Atunci de ce să mai scormonești toate astea ? Boala o doborîse pe Maria, pe cînd el se bătea la dracu știe unde, aproape de Cassino sau lîngă Roma. Maria habar n-avea dacă el mai e sau nu în viață. Ea a rezistat pînă la limita puterilor, chiar dincolo de ele, refuzînd să iasă din ham înainte de-a vedea sfîrșitul piesei, cum spunea ea, și de a-și fi jucat rolul pînă la capăt. Ea era tot în foc la 20 august, deși în ajun avusese o hemoptizie, căzînd la 22 în plină stradă, cu gura plină de sînge, așa că s-a crezut că fusese rănită de un glonț. Și Loudi căutînd-o zadarnic două zile încheiate. Loudi care nu încetase s-o supravegheze, cu toate că ea se ferea de el, de cînd cu afacerea aceea a trecerii lui Bruno în Spania. Loudi, luînd-o cu el... Afară, era victoria. Da, pentru că asta se petrecea în noaptea de 24 spre 25, cînd Parisul era eliberat.

Și, brusc, gelozia renăscu într-însul. Maria n-a pretins niciodată că din cauza lui căuta

moartea pe baricade. Și dacă Loudi culesese o femeie rănită de... De ce l-ar fi așteptat Maria? Nu fusese nimic între ea și Lucien, dar între ea și acel responsabil înmormîntat la Ivry? Maria voind să-și uite amantul ucis?...

Se uită la ceas. Opt și jumătate. Le-a trebuit mai mult de un ceas ca să parcurgă cei patru kilometri care îi despărțeau de tunelul autostrăzii. Clacsoane sunau pe stînga, pe aleea Versailles, pesemne. Oameni ce veneau în goană „...din cauza manifestanților algerieni... Ce prostie! Ce murdărie dacă prefe..."

Bruno închise foarte repede geamul ca și cum ar fi voit, dar prea tîrziu, să se izoleze de lumea exterioară.

— Nu credeam c-aveau de gînd să manifesteze chiar astă seară, spuse Maria. E adevărat că nu sînt obligați să anunțe poliția.

Nimic nu i-a despărțit. In fața luptei se regăseau întocmai ca acum douăzeci de ani, cînd se lipeau pe ziduri cele dintîi liste cu numele celor executați. Bruno începu să vorbească de preumblarea lor prin Paris, în acea duminică de august 1941 — vorbea foarte repede, de teamă ca ea să nu-l întrerupă. Dar cînd îndrăzni s-o privească, părea că și Maria se lasă legănată de amintire. El constată:

— Sîntem aceiași, Maria...

Ea îi surîse cu duioșie.

— Nu, Bruno, și asta nu din cauza celor douăzeci de ani care au trecut și de tot ceea ce-a mai fost. In vremea aceea sufletul mi-era liniștit... (Ea părea că știe ce anume gîndea el și adăugă:) Chiar cu tine, rămînînd cu tine, aș fi pierdut totuși acea liniște sufletească. Nu mi-a plăcut de loc ce s-a făcut cu eliberarea țării, și mai tîrziu cu victoria. Cînd i-am spus lui Loudi că primeam să-i fiu soție, am făcut-o pentru că el cîștigase partida, pentru că lumea revenea la ceea ce fusese înainte...

— Dacă ai fi fost cu mine, ai fi rezistat.

— Dă drumul la radio. M-ar plictisi, dacă, ascultîndu-l, Loudi și-ar face sînge rău din pricina mea.

6

BLOCAREA mașinilor n-a încetat cu totul decît după ce au trecut de întretăierea străzii du Bac cu bulevardul Raspail. Au intrat în Saint-Germain-des-Prés ca într-o îndepărtată provincie, exact în clipa în care orologiul bisericii suna ora nouă. În pofida ploii fine, lumea se plimba pe străzi.

— Ceea ce ne-a lipsit, Maria, a fost calmul. Pacea. Am fi putut avea un copil de douăzeci de ani. Băiat, n-ar fi cunoscut războiul, fată, ar fi iubit băieții...

— Taci, Bruno.

— De ce, Maria? Trebuie să privim drept în față ceea ce acești douăzeci de ani de război neîntrerupți au lăsat în noi. N-avem nici o vină că n-am izbutit să impunem alt curs destinului acestei țări — înțeleg că nici tu, nici eu, care nu acceptăm...

— Eu am sfîrșit prin a accepta, Bruno.

— Tu erai bolnavă. Nu mai aveai vești de la mine. Te-ai purtat bine, Maria. Nu ne putem imputa nimic — vinovat e războiul. Eu sînt, din toate punctele de vedere, la fel cu tine. Îmi spun că nu te-am iubit cum se cuvine. Visez Arcadia. Și, totuși, nu concep să trăiesc în altă epocă...

Ea își rezemă capul de umărul vătuit al pardesiului.

— Tu uiți, Bruno, că în timpuri normale nu m-aș fi uitat niciodată la tine. Eram o femeie divorțată, dar plină de înțelepciune. Aș fi așteptat un om cu situație, un om zdravăn și bun, cu picioarele bine înfipte în pămînt...

— M-ai fi luat ca amant.

Stopul de la răspîntia Saint-Germain-des-Prés trecu pe verde. Bruno porni cu mașina în spațiul liber al bulevardului, fericit că poate merge în viteză.

Trecu prin fața Odéonului cu mai mult de optzeci pe oră, apoi, deodată, în bulevardul Saint-Michel văzu o perdea de oameni cu capul gol sau cu șepci, deopotrivă de sărăcăcios îmbrăcați în această ceață nocturnă, oameni ce se țineau de mînă, alcătuind astfel un baraj. Ploaia le lipea pe trupuri hainele ieftine. Rămîneau cinci metri liberi la colțul celor două bulevarde. Bruno se avîntă. Retrovizorul nu le arăta nimic alta decît noaptea.

Se întrebă dacă nu acționase în felul acesta ca s-o cruțe pe Maria, ca nu cumva în fața unei atari manifestații să se impresioneze, dar se gîndi că și singur ar fi procedat astfel. Fără îndoială că ar fi căutat un loc, în vecinătate, unde să-și gareze mașina. Avu dintr-o dată îndemnul să se ducă să spună acelor oameni că-i aprobă. Cum ar judeca Maria comportarea lui? „Nici ea, nici eu, nu ne-am putut găsi echilibrul, nici fiecare separat, nici amîndoi laolaltă... Și, totuși, o asemenea stare de echilibru

nu era mai presus de puterile noastre... Atunci, ce anume a stricat totul...?"

Ploaia bătea acum cu furie în geamul din faţă al maşinii. Trecătorii surprinşi începură să fugă, şi asta făcea să pară că şi în zona liniştită se răspîndesc valurile de şoc ale manifestaţiei din josul bulevardului.

În faţa gării Luxembourg, sub adăpostul de sticlă, văzură un grup mic. Băieţi care aşteptau, cu gulerele ridicate, încetarea răpăielii, sau erau poate algerieni? N-avu timp să le deosebească feţele. În veşmintele lor boţite păreau nişte bieţi oameni săraci. „Un rasism al sărăciei, gîndi el. Dacă nu eşti sigur de culoarea pielii, sărăcia îmbrăcămintii, în schimb, te lămureşte. Agenţii se dau la ei cu bucurie. Săracii fac mai puţin zgomot cînd cad..."

Îşi dădu seama de ceea ce e insuportabil în faptul că gîndeşti astfel, cînd te limitezi ca Maria, numai la indignare, cînd n-ai o contrapondere în existenţa ta, nici o activitate politică... Maria tăcea. Trebuia ca el să spună ceva, orice, ca s-o elibereze. Nu găsea însă nimic, nimic care să nu fie banal, deci odios, deci inuman. „Şi totuşi, o iubesc pe Maria. N-o iubesc numai din cauza amintirilor pe care mi le evocă, şi totuşi nu găsesc nimic..." Se văzu singur cu ea, la el acasă, luînd-o în braţe, strîngînd-o foarte tare, pînă aveau să cucerească uitarea. Ca şi cum ar fi fost un făcut, nu găsi nici un loc de trecere. Întoarse maşina pe la stopul de pe strada Saint-Jacques şi coborî încet către Luxembourg. Acuma primeau furtuna în faţă.

„Dacă aş putea, cel puţin, să-i redau Mariei pacea, să-i dau pacea sufletului..." Văzu o lumină pe stînga, auzi un foc de armă, opri în chip automat, auzi al doilea foc, apoi o rafală, alta. Nu-şi putea da seama cine trăgea şi nici în cine. Era pe punctul de-a opri maşina, cînd porni a treia rafală şi i se păru că vede silueta unui om pe cale de-a se prăbuşi în golul dintre maşinile imobilizate în faţa lui, pe dreapta. O dubă bălţată de-a poliţiei sosi şi-o luă către locul cu pricina. Un agent cu mitraliera în mînă se apropie:

— Circulaţi!

Bruno voia să-i obiecteze că locuieşte la numărul 19, acolo, alături, dar nu mai avea nici un rost s-o conducă pe Maria la el acasă. Ascultă, şi pe cînd manevra, căută o soluţie. „Ca şi cînd ar exista o altă soluţie decît sfîrşitul acestui război..." Dar asta putea să fie numai o scuză, îngăduinţa de-a fi laş, de a aştepta, un fel de-a dezerta, un fel de-a face pe şiretul. De cînd el şi Maria au lăsat ca nenorocirea să se cuibărească între ei, îşi luaseră această îngăduinţă de-a trăi cum nu trebuie. Asta era adevărul, sau cel puţin unul din adevăruri. Dar n-avea dreptul s-o spună. Trebuia să fie drăguţ cu Maria şi să inventeze ceva ca s-o liniştească.

Accelera prudent ca să depăşească duba poliţiei. Vedea prost din pricina ploii dese. Nu ştia încă ce trebuie să facă, dar tocmai în clipa aceea aruncă o privire spre partea trotuarului luminat de torţele poliţiştilor. El văzu cum un civil mişca cu vîrful ghetei un corp — un civil în impermeabil gălbui, cu pantofi ascuţiţi şi cio-

rapi cu dungi groase, roșii, vulgare. Ținea sub haină o armă. Dădu omului o lovitură mai tare cu piciorul, și atunci țeava armei ieși prin deschizătura impermeabilului.

Bruno acceleră, dar ridică imediat piciorul de pe pedală, temîndu-se ca nu cumva să dea Mariei impresia că fuge. Se gîndi că o mitralieră e mai greu de purtat, e mai lungă. Tipul întrebuințase o armă nouă, un pistol-mitralieră.

— Ca un iepure, spuse Maria încet.

— Dacă polițistul ar fi măcar un agent detașat... (ridică din umeri în fața absurdității acestei idei, dar sfîrși totuși fraza, pentru a înlătura tăcerea dintre ei). Da, dacă tipul care l-a doborît pe algerian ar fi măcar un agent detașat din Algeria... Cu asta nu s-ar fi schimbat nimic. Dar mi-ar fi plăcut mai mult...

— Vreau să mă amețesc, să nu mă mai gîndesc la nimic. Du-mă undeva, Bruno.

Își aminti de un local mic, dezmățat și simpatic, unde nimerise în primăvară cu o bandă de tineri cercetători englezi, după o emisiune la radio. Regăsi ușor localul, în spatele Teatrului Francez. Ploaia încetase aproape.

Li se dădu o masă plăcută, chiar la marginea pistei de dans. Bruno voia ca ziua să se sfîrșească cu bine. Maria își trecu mîinile pe față și păru că, făcînd acest gest, îndepărtase oboseala.

Bruno se cufundă întocmai ca odinioară în ochii ei mari, limpezi. Îi luă mîna și și-o lipi de buze. Orchestra porni un slow.

— Vino, spuse el. N-am dansat niciodată împreună.

Ea ascultă, supusă, foarte înduioșată.

— E adevărat, Bruno.

Îi făcu o colivie de aer cu brațele, conducînd-o cu multă gingășie. Ea continua să rămînă încordată, dar tot ea fu aceea care nimeri îmbrățișarea potrivită, rezemîndu-și umărul rănit în felul care-i convenea.

Era foarte ușor să te amețești. Trăiseră ambii destul ca să fie azi în stare să le chibzuiască bine pe toate. Maria avea încredere în el; regăsise încrederea fizică într-însul. Cum spectacolul urma să înceapă curînd, ea îi propuse să plece, și el fu mișcat. Supeul cu șampanie o refăcuse pe Maria. Ca și de dimineață, ea citi asta în ochii lui.

— Să mergem pe jos, propuse Maria.

Au mers sub un cer curat, plin de stele. Străzile aveau mirosul umezelii, al curățeniei. Ei reînviaseră dragostea lor, ca un bărbat și o femeie care cunosc viața și i-au gustat și mierea și fierea.

— Sîntem făcuți unul după altul...

Bruno își dădu seama de greșeală. Gîndise: „Făcuți unul pentru altul..." Nu se corectă însă.

— Da, Bruno, e bine așa. Nu eram făcuți unul pentru altul. Eram mai vîrstnică decît tine, și apoi, dintr-o dată, ne-am pomenit că sîntem făcuți unul după altul...

Traversaseră tocmai strada Quatre-Septembre. Bruno fu neplăcut suprins de puținul timp care le mai rămînea ca să se plimbe. Ar fi vrut să continue să-și vorbească. Era foarte însemnat ceea ce-și spuneau. Totuși, nu putea să-i pro-

pună: „Să mergem la bodegă, ca să ne limpezim..."

— Eram prea tînăr ca să înțeleg asta, Maria. Și prea devreme am crezut că sîntem învingători...

— Lasă, Bruno. Să nu ne mai gîndim la lucrurile astea triste. Trebuie să ne gîndim numai la faptul că ne-am regăsit și că e minunat.

Se gîndi că Lina nu împărtășise niciodată ideile lui. Maria i se dăduse în întregime lui Loudi. El se refugiase la Lina. Dar trebuia să se ascundă de Lina ca să meargă la adunări, la manifestații... „Maria și cu mine putem reîncepe totul." Auzi încă acel *minunat* care răsuna într-însul, cu toate acordurile chitarei.

Ajunseră în fața hotelului. Maria abia încetini pasul cînd trecu prin hol, și nu-i părăsi brațul nici cînd primi cheia pe care i-o întindea portarul și nici cînd se urcă în ascensor. Pe culoar își înălță obrazul spre el. Sîngele îi strălucea pe buze, pe obraji.

— Sînt fericită.

Își întoarse fața ca și cum ar fi spus prea mult și Bruno nu-i atinse cu buzele decît firele zburdalnice de păr care-i scăpau de sub toca de blană. Atunci ea se desprinse de Bruno, își scoase cu grijă toca și se opri în fața camerei ei de hotel. Se îmbrățișară.

— Am ceea ce voiam, Bruno.

Își ascunse obrazul la pieptul lui. El o lăsă așa, de teamă ca Maria să nu izbucnească în plîns. Își aminti că ea ținea cheia în mînă, și începu s-o caute. Maria i-o dete. Simți cum îl cuprinde beția, ca și cum Maria i s-ar fi oferit.

— Te iubesc, spuse el. Te iubesc mai mult ca înainte.

Ea se reculese, îl îndepărtă, punîndu-i mîinile pe umeri.

— Tu nu știi ce-mi oferi...

Ochii ei aveau strălucirea bucuriei.

Bruno deschise ușa.

Maria se rezemă de pervaz. El crezu că e un joc, o ultimă încercare, și că ea se aștepta ca el s-o ridice în brațe și s-o poarte ca odinioară. Citi pe trăsăturile ei, în clipa aceea, aceeași duioșie care îl izbise atît de mult în ziua despărțirii. Se apropie și o sărută. Atunci, în ochii ei mari, albaștri, apăru neliniștea, zidul panicii. Bruno lăsă să-i alunece degetele de-a lungul stofei; vru să-și rețină gestul, să-l preschimbe într-o mîngîiere. O clipă ea se înmuie, cedînd ca și altădată. Cînd își dete Bruno seama, ea își și revenise.

— La revedere, Bruno.

Avea un glas scăzut, repezit, înspăimîntat, care-l tulbură. Maria se strecurase în camera ei. Vru s-o urmeze, dar ea împinse încet, dar fără să pregete, ușa.

După ce coborî în hol, Bruno fu cît pe-aci s-o cheme la telefon, dar își dete seama că nu se cuvine. Avea să aștepte pînă mîine dimineață. Maria nu se ferea de el; se ferea să nu se înflăcăreze ca odinioară. Totul îi păru limpede, curat, întocmai ca tinerețea lor.

7

PLOAIA spălase totul. Dacă Bruno n-ar fi făcut războiul, n-ar fi știut să citească urma tirului razant de pe asfalt și zgîrieturile unui ricoșet pe zidul caselor. *And all the multitudinous seas*... Pierduse sfîrșitul acestui vers din *Macbeth. Și toată mulțimea mărilor*... Traducerea se oprește în propria-i memorie în chip misterios, la cît știe din text. Hotărît, sîngele s-a ieftinit de la *Macbeth* încoace. E de ajuns puțină ploaie ca să fie spălate nu numai mîinile, ci un trotuar întreg, toate minţile. Și Bruno se înverșunează asupra acestui fragment și, deodată, îi dă altă formă: *This my hand will rather the multitudinous seas incarnadine. — E mai curînd mîna mea care-ar însîngera întreaga mulțime a mărilor.*

Asta îi produce un fel de fericire, acest vers regăsit. O dovadă că există, el, Bruno Cambon, că creierul lui lucrează. Maria a plecat de la hotel de dimineață. N-a lăsat vorbă nimănui unde se duce. Portarul crede că doamna Brouet s-a înapoiat la Lausanne. Doamna Brouet nu reținuse camera decît pentru douăzeci și patru de ore.

„Bruno, aș vrea să-mi consacri ziua." O singură zi. Numai de-ar fi știut s-o rețină, s-o

recucerească. S-o iubească. Nu-i adevărat, nu poate fi adevărat că totul a fost pregătit din vreme și că nu s-a petrecut nimic între ei. De la fereastra sa el vede cît se poate de exact locul crimei. Asasinul s-ar putea ascunde din nou în spatele lampadarului din față. Ar fi avut chiar în linia de tir spațiul necesar în șirul mașinilor care staționează acolo și marchează intrarea de serviciu. În clipa aceea Bruno se revede în fundătură — atunci cînd a ieșit pe fereastra podului. Aude din nou împușcăturile, apoi rafalele care l-au ucis pe Dédé. „Ca și cum mi s-ar reprezenta aceeași piesă. Și n-o pricep mai bine ca prima dată..." *The multitudinous seas incarnadine*. Puterea magică a acestor cuvinte străine.

În cursul anilor sîngele lui Dédé a dispărut din memoria sa. Dar nu acesta e subiectul piesei. Ce anume a despărțit-o, oare, pe Maria de el? Ei i-a fost teamă că, din pricina bolii, n-o va iubi destul și poate că, într-adevăr, n-a iubit-o destul. El ar fi putut să nu părăsească Franța.

În vremea aceea îl încercase și gîndul că părăsise și lupta și dragostea. Atunci el îl respinse cu toată puterea, convingîndu-se că un asemenea gînd constituia o capcană a oboselii, un fel de ruptură datorită încordării lui nervoase. Îl chinuia, totuși, groaza unei prevestiri a nebuniei. Dar acum teama dispăruse. I-a fost frică. Și lui Loudi îi era frică. Și feroviarului de la Tours. Și aceluia care îl adăpostise după aceea în Ariège. Asta nu scuza nimic. Nu se găsea nimeni care i-ar putea arunca în

obraz acuzația că a fost un laș pentru că a trecut în Spania; nimeni n-ar putea să nu țină seamă de faptul că băiatul acela, care nu împlinise nici douăzeci de ani, își pierduse mințile. Doar, în străfundul conștiinței ei înseși, Maria. „Așa cum m-am retras ieri seară, așa s-a întîmplat și cu fuga mea..."

Ceasurile care au urmat au fost cele mai rele pe care le-a cunoscut Bruno vreodată. Există un paroxism al durerii fizice, dincolo de care omul leșină. Prăbușirea lui morală n-are margini. Bruno își osîndea cei douăzeci de ani de viață, incapacitatea lui de a trăi cum se cuvine. Și s-ar zice că s-a temut s-o pună pe Maria în fața greșelilor săvîrșite... Nu era vorba decît de el, de înfrîngerea lui pe toate planurile, de apostasiile lui sub masca fidelității. Maria l-a iubit odinioară pentru ideile lui. Lina îl plăcuse în pofida ideilor lui. Și asta era ceea ce îl caracteriza, dacă înlăturai sulemeneala declarațiilor sale frumoase.

Telefonă la Lausanne chiar în seara aceea și dădu peste o jupîneasă care îi spuse foarte simplu că doamna și domnul erau plecați și că nu se știe cînd se vor înapoia. Posturile particulare începură să dea amănunte cu privire la ceea ce se petrecuse în ajun cu algerienii. Oroarea apăru a doua zi în presă și crescu în după-amiaza aceleiași zile. Bruno nu se putea dezlipi de articolele în care se preciza numărul morților, al răniților, unde se vorbea despre cei executați în mod rapid, despre cei înecați.

Nu mai știa ce-ar mai fi putut spera. O scrisoare? Un telefon? Cea mai probabilă ipoteză

era că Lina îi va comunica ora sosirii ei. Constată c-o crede pe Lina în stare să-l scoată din încurcătură. Ea îl liniștea. O rețetă ca acelea care se debitează la radio, la televizor sau în presă, pentru a te învăța să te destinzi, o combinație omenească în doi, egală cu calmantele care ajută pe oameni să țină în pîntec toate porcăriile existenței și să le mistuie fără să verse. Dragostea e altceva. Va mărturisi Linei întreg adevărul. Pofta care-i venise să se vindece, distrugînd ceea ce îi stă în cale, desfăcînd această căsătorie... Să se laude că s-a culcat cu Maria. „Am întovărășit-o în odaia ei. Am fost mișcat de ochii ei limpezi, de linia gurii ei, știi doar, care se ridică puțin prea mult acolo unde se împreună buzele, ceea ce îi dă un aer de femeie lacomă... Expresia care-o căpăta cînd făceam dragoste..."

Lina amețită, asurzită de călătoria în Boeing. Lina descumpănită în chip brutal de decalajul orelor, de climat, de ambianță. Mica lui Lina... O să aibă, dimpotrivă, grijă să n-o jignească. Nu se va lăuda cu o asemenea imaginară întîlnire cu Maria. Îi va spune în chip cît mai firesc cu putință: „Știi că Maria a fost la Paris între două trenuri. Mi-a dat de veste..." Lina va întreba: „Cum se simte?" El va răspunde, privind-o drept în față: „Am găsit-o aproape refăcută..."

Ieși ca să vadă la chioșcul din apropiere titlurile ultimelor ediții ale gazetelor de seară. Deodată, descoperi în galantar imaginea *Estherei* lui Chassériau, în culorile ei autentice, decupată în așa fel, încît îi aminti de Maria de

acum douăzeci de ani, cu torsul gol, în rochia ei de seară, potrivindu-și părul lung... Dete la o parte o revistă care acoperea colțul stîng al copertei acestei cărți de buzunar. Era o ediție a romanului *Lamiel*[1]. Cumpără cartea.

Avu atunci bizarul simțămînt că s-a sfîrșit totul între Maria și el, că se termina o epocă a existenței lui. „Poate astfel, se gîndi el, afli că ți-a murit tinerețea." Socoti că nu-i mai rămîneau mulți ani de trăit. Această perspectivă nu i se păru amară. Tristă doar. Tristă ca sfîrșitul dragostei.

Sună telefonul. Ridică repede receptorul, recăpătîndu-și speranța.

— Domnul Cambon.

— Chiar el.

— Rămîneți la telefon. Vorbiți cu domnul Brouet.

„Maria a fugit, Maria s-a hotărît să-l părăsească pe Brouet." Bruno își apăsă cu putere mîna pe inimă. Neliniștea e atît de mare, încît are senzația că i s-ar putea opri inima în loc. „Dac-o să mă fac iubit de Maria, atunci sînt demn de-a trăi, demn de-a schimba lumea. Demn..." Se silește să pronunțe cu o voce potolită:

— Da!

— Bruno? La aparat Loudi... Loudi!... Mă auzi?

— Bună seara, Loudi.

— Vino... Bruno. Vino! Vino repede! Maria... Maria te cheamă, Maria!

---

[1] Roman de Stendhal.

— Dar unde să vin?... Unde?

— La clinică!

— La ce clinică?

— Maria nu te-a anunțat? Urma să fie operată.

— Au o...

— Da. La Ménétrier. Aleea Ternes. Vino repede. Foarte repede. Foarte, foarte repede.

Loudi, preschimbat cu totul din pricina groazei, Loudi fără rezerve, lipsit pînă și de politețe... Totul era așa de neprevăzut și neobișnuit că Bruno nu înțelesese numaidecît că bătea la ușă nenorocirea! Se îmbrăcă la repezeală cu ce găsi la îndemînă și vru să-și ia mașina, dar vehiculul se afla în fundul garajului și îi trebuia cel puțin o jumătate de ceas, după spusa paznicului, ca s-o scoată de acolo. Bruno nu-l auzi pe paznic care-i cerea bacșiș. Plecă în fugă să caute un taxi, apoi șovăi, se supără că nu găsi nici unul în stațiile vecine, se reîntoarse la garaj cu o hîrtie de cinci sute de franci în mînă. Din fericire străzile erau liniștite și pustii. I-a trebuit, totuși, cel puțin un ceas ca să ajungă la Ternes. Fu condus într-un salon cam vechi, în care se aflau, pe mese, cîteva reviste de specialitate: privitoare la mobilier și la bolile de nutriție. Auzi pe sala alăturată un du-te-vino, semnul unei activități care părea cu atît mai febrilă și mai importantă cu cît se vedea că oamenii caută să nu facă zgomot. Și în chip brusc, puse agitația asta în legătură cu starea Mariei. Nu mai putea să reziste. Deschise ușa și văzu un infirmier, bine clădit, aidoma unui Hercule, care împingea un cărucior

cu roți de cauciuc, pe care se afla un tub de oxigen. Se temu că prezența lui stingherește și închise ușa. Se făcu dintr-o dată tăcere. Bruno crezu c-a fost uitat, cînd deodată își făcu apariția Loudi, Loudi cel cu expedițiile lui, ale căror dări de seamă le făcea în sala Pleyel, Loudi complet bronzat, cu părul nins, neschimbat, de nepătruns. Se înclină în chip ceremonios.

— Vino, Bruno.

„E salvată", își spuse el. Îl cuprinse emoția că se va găsi din nou în fața ei.

Trecură printr-o anticameră. Loudi deschise o ușă în penumbră. Bruno intră în clipa în care cel care-l conducea lăsa cearceaful în jos. Maria calmă, cu ochii închiși, cu gura ei micșorată de somn, cu fața plină de gingășie.

Bruno își adună toate puterile în chip automat. Era zdrobit. Aștepta cu deznădejde ca golul dintr-însul să se umple, să-i revină graiul, lacrimile sau durerea.

— Da, spuse el.

„Da, trebuie să accept..." Se întrebă dacă Loudi înțelesese semnificația acestui „da". Privi spre Loudi. Acesta interpretă gestul ca o cerere de lămuriri.

— A murit în timp ce te chemam. N-a rostit nici un cuvînt. Doar numele dumitale.

— Nu înțeleg, Loudi.

— Desigur că n-a vrut să te neliniștească. Atunci cînd a plecat la Paris mi-a spus c-are să te anunțe. Și-a schimbat gîndul, asta-i tot.

— Dar operația asta...

— A fost hotărîtă încă din primăvară. Medicii doreau să se odihnească bine, să profite

de-o vacanță plăcută, în așa fel ca toți sorții să fie de partea ei.

— Era o operație așa de gravă?

— Era de neînlăturat. Căci inima ei...

— Atunci a fost... inima...

— Da.

— Ea știa?

— Știa.

— Încă din primăvară?

— De aproape un an.

— Cînd ți-a spus că are să mă anunțe?

— Pe peronul gării. A vrut să călătorească noaptea, pretinzînd că va dormi și că se va obosi mai puțin decît ziua. Mi-a spus: „Îl voi anunța acum și pe Bruno". Asta se petrecea acum patru zile.

— Da, știu.

— De unde știi de vreme ce ea nu te-a anunțat?

Loudi nu ridicase glasul. Părea că așteaptă un răspuns la ceva fără însemnătate. Bruno îl crezu distrat.

— Dar ziua de luni am petrecut-o împreună...

— Imposibil, Bruno.

— Ba da. Azi e miercuri seara.

— Nu de asta e vorba...

— Mi-a telefonat pe la nouă și jumătate dimineața. Își făcuse un program. Nu mi-a spus nimic. Făcea planuri de viitor.

— V-ați dus să depuneți flori la cimitirul de la Ivry, apoi ați prînzit la Lucien.

— Știi tot, Loudi.

— Mi-a povestit ce-a făcut toată ziua, cu amănunte, mîhnirea ei că n-a găsit mormîntul pritenului dumitale Christian, manifestațiile algerienilor, în timp ce, imaginează-ți, bunul, minunatul Lucien o conducea la hotel. I-am simțit chiar un fior în glas, cînd mi-a explicat că devenise mai sigură pe ea, aflîndu-se alături de acest vajnic luptător.

— Scuză-mă, Loudi.

— De ce, Bruno? Pentru c-a murit? Dacă ar fi în viață nu s-ar simți stingherită de convorbirea noastră. Nu mi-a ascuns niciodată nimic. Cînd își lua cîte un amant, cînd îl schimba. Cînd el o părăsea. S-a întîmplat odată, foarte demult. Era cît pe-aci să se omoare. Ultimul ei amant a fost un dezertor din armata algeriană, un băiat drăguț căruia i-am dat ceva de lucru. Maria s-a despărțit de el în ajunul plecării. Voia să curețe locul...

— Ce vrei să spui?...

— Faptele spun, Bruno. Ea mi-a ascuns faptul că te-a revăzut, ba chiar că te-a chemat. Nu protesta. Nu voia să te pună în curent cu starea sănătății ei, ci voia să te regăsească, să te recîștige. Și i-ar fi fost de ajuns să-ți întindă mîna ca s-o urmezi în camera ei. Ai legat-o de dumneata cu acel gest spaniol, care pe vremuri mă îmbolnăvea. I-ai descheiat rochia exact deasupra umărului șubred. Ea ți-a ținut piept ca să nu se vadă nimic. Părea sfidătoare, odată rochia scoasă, în lenjeria ei neagră. Niciodată n-a purtat lenjerie neagră. Dar acum, în vederea acestei călătorii, pentru dumneata...

— Taci, Loudi...

— De ce să tac? Eram cu ea cînd și-a ales aceste lenjuri, într-o prăvălie nemțească de mode. Căuta tot ce era mai bătător la ochi, mai ațîțător. Mi-era milă văzînd că nu mai are încredere în ea...

— Isprăvește, Loudi...

Ar fi prea simplu, Bruno. Sincer vorbind, îmi închipuiam că se gîndea la convalescența ei. A fost atîta vreme închisă în spitale! Mă înduioșam față de voința asta a ei de a-și menține rangul de femeie, de-a se arăta cochetă, dorința de-a plăcea cu orice preț...

— Îmi faci rău...

— Pentru dumneata și-a risipit cele din urmă farmece feminine. Se și simțea în brațele dumitale cînd se privea în oglinzile salonului de probat, cerîndu-mi părerea...

— Loudi!...

— Da, nu-i așa? Dar ce mai răscolesc toate astea?... Biet orb, care nu mi-am dat seama că-și pregătea această întîlnire de mult! Se bizuia mult, foarte mult pe întîlnirea asta. Atunci și-a cumpărat această garnitură de vizon, și-a schimbat pieptănătura, ca să se întinerească, a cerut părerea unui cosmetician... Dacă ar fi supraviețuit, Bruno, ea ar fi revenit la dumneata. Asta e adevărul. Și eu, într-adevăr, într-adevăr...

Lacrimi grele îi curgeau pe obraji. Trăsăturile feței i se alteraseră ca odinioară pe terasa acelei cafenele, dar acum pierduse orice stăpînire de sine, nici nu mai încerca să se apere. Lui Bruno îi fu milă de el.

— Şi dacă ar fi căzut... Dacă ar fi căzut o dată cu mine? Dacă nu ţi-a vorbit de mine, e pentru că aş fi dezamăgit-o, aş fi dezamăgit-o în chip cumplit.

— Nu mă minţi.

— Ea te iubea, Loudi.

— Nu, mă ura. Am profitat de căderea organizaţiei voastre ca să te îndepărtez, m-am slujit de prăbuşirea ei... Şi totuşi acolo, pe cînd se pregătea pentru această încercare, am nădăjduit că va îmbătrîni alături de mine. Da, Bruno.

— Dar ea...

— Nu încerca să mă consolezi. Noi am putut, timp de douăzeci de ani, să ne comportăm ca nişte bărbaţi, dumneata şi cu mine. Să nu începem prin a trişa. Maria înţelesese că atîta vreme cît n-ai atins culmile existenţei, nu poţi spune că trăieşti cu adevărat. Dumneata, ca şi mine, am încercat, după puterile noastre, să-i dăm ceea ce aştepta de la noi. Dumneata îi confereai dreptul de a fi tînără, de-a face nebunii, de-a porni în aventură. Eu eram acela care-i asigura securitatea.

Bruno privi în pămînt. Găsea că scena ţinea prea mult, dar nu îndrăznea s-o întrerupă, vrînd să-i lase lui Brouet ultimul cuvînt, poate postura cea mai frumoasă. Dar deodată văzu pe măsuţa de noapte a patului, alături de poşeta Mariei, cărticica de buzunar cu imaginea Estherei goale, potrivindu-şi părul blond. Simţi că Brouet îi urmărise privirea. Se încordă, hotărît să-l înfrunte, dar faţa descompusă a lui Loudi îi stîrni milă.

— E curios, începu el. Rămăsese cu braţul în aer, aidoma frazei neterminate. Gîndise: „E curios că se publică această imagine chiar în clipa în care a murit Maria". Dar Loudi n-o avusese pe Maria pe vremea cînd femeia semăna cu modelul lui Chassériau.

— E curios, repetă Loudi. Nu-i aşa? Au făcut un Lamiel cu această Esther. Ca şi cum nu virtutea contează, ci îndrăzneala de a trăi. Nu ştiu dacă Maria s-a gîndit la asta. Cînd mi-a cerut să-i cumpăr cartea, mi-a spus foarte simplu: „Vezi că pe copertă e o fată minunată, care se piaptănă..." Şi i-a imitat gestul, în pofida umărului ei rănit... De fapt, nu cartea o interesa, ci ilustraţia...

Loudi îl observa cu atîta atenţie în timp ce rostea cuvintele astea, încît Bruno se simţi eliberat de şovăieli:

— Altă dată Maria...

Bruno nu-şi termină fraza. Ar fi vrut să-i răspundă lui Loudi. Era oare prezenţa Mariei moarte, durerea adîncă pe care o simţea în sufletul prietenului său, poate numai oboseala, propria lui nenorocire... Nu mai vru să continue. Îşi spuse, în clipa aceea, că Maria s-a înşelat, poate, totdeauna cu privire la Loudi, că n-a consimţit niciodată să recunoască faptul că o iubea.

— Spuneai? întrebă Loudi foarte rece.

— Spuneam că altădată un pictor găsise că Maria semăna...

— Ah! O ştiai şi pe-asta. Am cumpărat toate nudurile pe care le-a făcut după ea... El a încercat să prindă acea mişcare a braţelor, a tor-

sului, a părului pe care Chassériau... Pictorul a fost înaintea dumitale... Vezi dumneata, în această imagine era tinerețea ei, cei douăzeci de ani ai ei și, desigur, erai și dumneata. Da, dragul meu. Acum înțeleg. Ziua aceea petrecută cu dumneata era o sinucidere sau o prinsoare. Cînd și-a revenit, pe dumneata te-a chemat. În acea tresărire a conștiinței, în acest fel de revoltă împotriva morții, cînd s-a crezut că va scăpa, cînd credea poate c-a scăpat, că a cîștigat mai mult decît visa în brațele dumitale... Da, te-a chemat, ca și cum s-ar fi aflat încă în brațele dumitale, ca și cum ar fi cîștigat dreptul de-a rămîne în brațele dumitale... Da. Pe mine m-ar fi părăsit. Iată adevărul. Adevărul nostru, al celor trei. Adevărul nostru, al amîndurora și al Mariei.

Puse cartea pe măsuță, dar cu coperta în jos, în așa fel ca să nu se mai vadă portretul Estherei, și gestul acesta îi făcu lui Bruno impresia că se și țintuia coșciugul Mariei. Loudi își înghițea în chip penibil saliva, într-un suspin greu, tăcut. Bruno îi întinse mîna.

— Da, Bruno. Lasă-mă cu ea. Simt nevoia să rămîn puțin singur cu ea.

Bruno se apropie de Maria, îi îndreptă șuvițele nebunatice de pe fruntea-i netedă, își reprimă îndemnul de-a mîngîia cu degetul gura-i senină, care părea că doarme. Își îndreptă apoi trupul, foarte militărește, cu umerii bine trași înapoi. Se revăzu dintr-o dată cum se înapoia, la braț cu Maria, de la expediția din piața Republicii.

— Adio, Loudi!

— Da. Să nu vii la înmormîntare. Va fi înmormîntată la Lausanne. Dar asta ți-e perfect egal. Dumneata nu vizitezi cimitirele... dumneata. Maria mi-a atras atenția asupra acestui lucru. Ne-am spus tot ce-am avut să ne spunem, nu-i așa? Adio!

Bruno părăsi încet odaia. Mai erau trei ceasuri pînă la ziuă. Cinci sau șase pînă la sosirea Linei cu Boeing-ul ei. N-avea nici un rost să mai încerce a dormi.

LAUNAY
octombrie 1961 — februarie 1962

Personajele şi situaţiile din acest roman sînt fictive. Orice asemănare s-ar crede că ar exista cu persoane sau fapte reale, este, prin urmare, pur şi simplu întîmplătoare, şi contrarie voinţei autorului.

CUPRINS

Redactor responsabil: CONSTANȚA TĂNĂSESCU
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

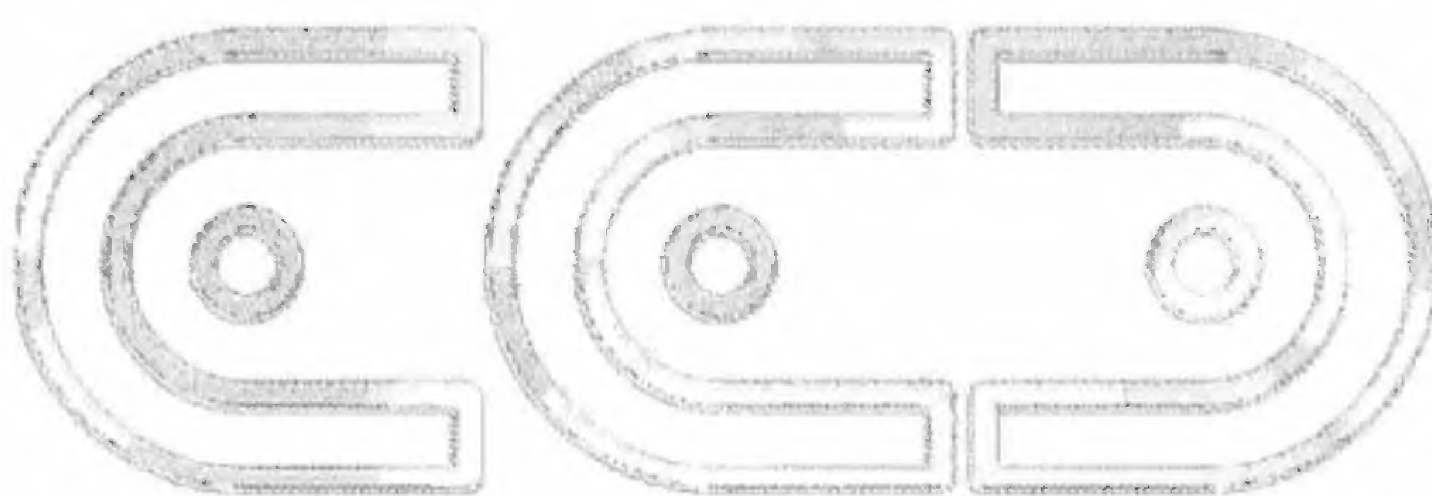
Dat la cules 25.12.1963. Bun de tipar 20.03.1964. Apărut 1964. Tiraj 15.140 ex. broșate. Hîrtie tipar înalt ediții mat tip B de 63 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 8,05. Coli tipar 7,25. A. nr. T. 15.427/83. C. Z. pentru bibliotecile mari 84. C. Z. pentru bibliotecile mici 84—31=R.

Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", B-dul Ilie Pintilie nr. 58—60, București — R.P.R.
Comanda nr. 2662










Scanare și prelucrare digitală



de

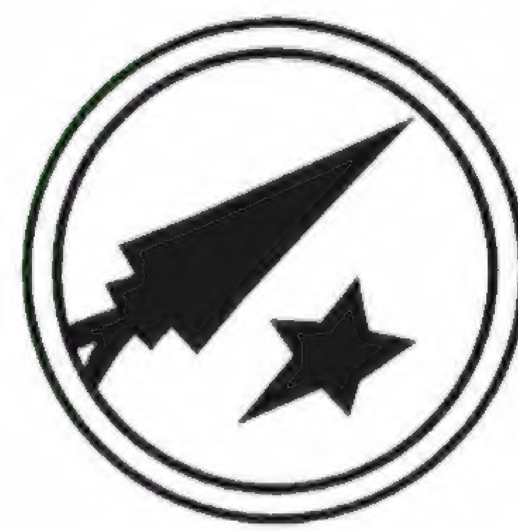
Anonim





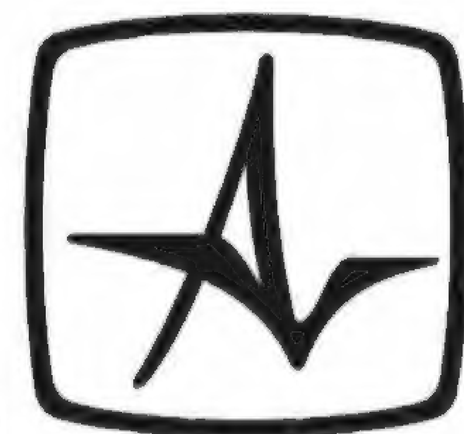


și



CAT Graur

Antwerpen






2023